Digitized by Google

9.7.246

Digitized by Google

Digitized by Google

ALOYSII LVISINI
VTINENSIS
DE
COMPESCENDIS
ANIMI
AFFECTIBVS
PER MORALEM PHILOSOPHIAM, ET MEDENDI ARTEM,
TRACTATVS,
IN TRES LIBROS DIVISVS.

EDITIO SECVNDA.

ARGENTORATI

Impenſis JO. REINH. DVLSSECKERI,

Anno M DCC XIII.

9.7.246

Digitized by Google

JOANNI ANTONIO SICCO,
Cremenſi,
MEDICO OPTIMO,

ALOYSIVS LVISINVS,
VTINENSIS,
S. D.

QUUM penitus hominem eximere a corruptione natura noluerit, SICCE clariſſime, ſed perpetuum in ſpecie duntaxat ſua conſtituerit, diutius tamen ipſius prorogari vitam minime invidit, quin immo ratione primum, qua duce homo ipſe

meliora ſequeretur, deteriora fugeret, unicuique cavit. Dehinc etiam, ſiquando contingeret, vt a ratione deficeret, quod plerunque futurum, ob ejus propenſionem a labore ad libidinem, præviderat, Medicorum ſtatim auxilium, ad corrigendos, qui committerentur, errores, præſto eſſe voluit. Quæ manifeſte res patet Pop. Romani exemplo, qui dum rationi paruit, rectam nimirum vivendi ſibi normam præſcribens, medicis potuit ad annum vſque ſexcenteſimum carere: vbi vero aucto imperio, aucta eſt etiam, & immutata vivendi norma, illato nempe, qui defuerat prius, vario rerum luxu: tunc ita medicorum officio indiguit, vt nullo pacto vivere abſque eorum opera potuerit. Ceterum nulla vnquam ita medicis indiguiſ-

ſe ad humani corporis vitam producendam, vt noſtra hæc tempora exiſtimaverim: tam pauci enim ſunt hodie, qui rationis ductu gubernentur, vt nullam rationalis animæ vim inditam homini fuiſſe fere dicas, vſque adeo animi affectibus omnes obtemperant, vſque adeo corpori incraſſando indulgent. Quo factum eſt, vt propter immodicam deſidiam, edulia, ebrietates, venerem, non ſolum paſſim eunuchi podagrizent, atq; mulieres propter errorum magnitudinem, antequam menſtrua illis deficiant (quod tamen Hippocratis ætate ob vitæ frugalitatem rariſſime contingebat) ſed omnia morborum genera facto agmine invadant, interficiantque. Quæ vero in humoribus aggregentur venena in corporum perniciem ob animi affectus, quibus o-

mnes ſolutis (ut aiunt) habenis nunc inſerviunt, cum alioqui ſummopere ab his cavendum ſit, cujuſmodi ſunt hæc, ira, furor, invidia, metus, triſtitia, neminem profecto eſſe, quem lateat, puto. Re igitur tantam ad calamitatem redacta, miſertam certe humani generis naturam, Vir præſtantiſſime, mihi perſuadeo, quæ hac te potiſſimum tempeſtate excitaverit, & florere voluerit. Nam quamvis multæ inſignesque adſint hac in urbe, quæ omnium totius terrarum orbis non ampliſſima ſolum, ſed & admirabilis eſt, medicorum centuriæ; ecquis eſt tamen, qui non videat, hac te ætate talem eſſe inter ſupremæ claſſis ſupremos, vt ab omnibus omnium ordinum, nullo temporis momento intermiſſo, certatim flagite-

giteris? Quis eſt, qui neſciat, ædes tuas jam oraculi loco eſſe? Semper enim vndique accurrunt, qui te ardentiſſime exquirant, obſecrentq;, Patricii, mercatores, artifices, advenæ, atque id quidem tam ſtudioſe, vt prope nullus videatur in hac vrbe medicus, præter te vnum alius eſſe. Quod licet tibi fortunæ beneficio contingere quiſpiam ſuſpicari poſſit, quod ea ſcilicet actus tuos omnifariam ſecundet; tamen qui te medentem viderit (quod mihi per biennium ferme contigit, dum te ægros inviſentem, ſeptimo jam anno elapſo ita ſequerer, vt raro a latere tuo diſcederem) id quidem præcipue ſingulari eruditioni tuæ, acerrimoque judicio, nec non & admirabili cuidam ægros alloquendi, perſuadendique modo aſcribet. Quæ tria ita ego millies in te admiratus

ſum, ut Diis immortales gratias egerim, quod duce te rei medicæ in hac ipſa vrbe ſuſceperim experimenta. De comitate tua incredibili in accedendo ad ægros ipſos, in aſſiſtendo, decedendoque, nihil eſt nunc quod dicam. De eruditione, quoniam res in immenſum procederet, ſi de omnium ſcientiarum cognitione, quas ita tenes, vt ad ſingulas natus videaris, loqui velim, id tantum proferam; quod qui de antiqua medicina, quæ propediem cudenda dabis, omnibus jampridem expectatiſſima, voluniina tua, quibus curationes omnium morborum complexus es, habebunt, viderintque, procul dubio juraturos ſcio, nihil amplius in re medica optari poſſe, abſolutiſſimamq; a te uno tandem redditam medendi artem. ex quo etiam fore minime diffido, vt quē-

admodum ex fructibus egregiis ſolet de bonitate arborum judicium ferri, ita ex hoc tuo optimo partu de ingenii tui mira ſublimitate ferendum ſit. Quid de judicio in medendo demum tuo verba faciam? quo internos corporum affectus perinde dignoſcere ſoles, atque ſi intus fores. Quum igitur tantus ſis inter primos Hippocraticæ medicinæ proceres, accedantque magna tua in me, & quæ cotidie omnibus perſpicua ſunt, merita, & præterita quamplurima, nullus mihi plane eligi alius poterat, cui Tractatum hunc noſtrum DE COMPESCENDIS ANIMI AFFECTIBVS, abſque ingratitudinis calumnia dicarem. Noſtrum porro hoc negotium quale ſit, alii judicent malo. Vnum illud minime prætereundum cenſeo, neminem adhuc neque inter Græcos,

neque inter Arabas, neque inter Latinos, inventum fuiſſe, qui ad illud tractandum hoc pacto acceſſerit, cujus extent monumenta. neq; enim ignoro, paucula quædam obiter à nonnullis tradita eſſe de compeſcendis animi affectibus, ab aliis etiam de induſtria, inter quos Galenus fuit, cujus tamen quæcunque de cognoſcendis curandisque animi morbis ſcripta fuere, vno duntaxat capite a nobis comprehenſa ſunt. Res tamen hæc tanti apud me momenti eſt, vt humanæ vitæ prorogationem in ſanis & ægris, quo nihil in hoc ſæculo optabilius, nulla alia potius ratione fieri conceſſerim, quàm compeſcendis philoſophia duce, comiteque medicina animi affectibus. Nam vt quæ tranquilla eſt, diuturnior vita eſt, quam quæ turbulenta; ita quæ tranquillior eſt,

quam quæ tranquilla dicta fuit, longe diuturnior erit. Suppoſito autem hoc, quod tranquilla ea ſit vita hominis, in quo vel ſanum corpus eſt, vel animus, nonne tranquilliorem mihi concedi eam par fuerit, in quo tranquillus animus tranquillo in corpore fuerit? Fieri vero hoc a philoſophia, medicinaq; connexis invicem Plato in Sophiſta tradit. Nam vt animus corpori connectitur, ita quoque philoſophia, medicinaque mutuas operas præſtant. quare eas συζύγυς δυνάμεις vocat, nimirum καθαρετικὴν vtramque, quod illa corpus pravis humoribus expiet, hæc animum pernicioſis affectibus purget, vnde ſanitas animo & corpori ſimul comparatur: qua in re tranquillitas humanæ vitæ repoſita omnium judicio cenſetur bene ſentientium. Diviſum eſt autem tres

in libros opuſculum, quod quidem longiorem in molem admodum excreviſſet, ſi mihi non ſolum de aliis etiam animi affectibus tractandum propoſuiſſem, quam qui Galeno, quem ſequimur, efficaciores ad perturbandum hominem viſi ſunt, ſed etiam ſi in his ipſis, de quibus agitur, prolixior eſſe ſuſtinuiſſẽ. Do itaque tibi, ac dico SICCE humaniſſime, exiguum hoc meæ erga te obſervantiæ ſignum, neque vereor, quin aliquo apud te loco Tractatus is futurus ſit: nam ſi vere ipſum pro ſingulari humanitate tua diligis, noſtra etiam vt diligas neceſſe eſſe arbitror. Vale, Medicorum optime, atque ita vale, vt diutiſſime mortalem hanc vitam agens, diutiſſime pariter humanum genus adjuves, quouſque inepto jam laboribus obeundis reddito corpore, ad beata

demum,

demum, quæ integerrimis tuis moribus debentur, domicilia, a Deo optimo maximo traducaris.

Venetiis Calendis
Auguſti
M D LXI.

Digitized by Google

SIGISMVNDI CATANEI
PAPIENSIS, PHILOSOPHI
AC MEDICI.

TEmporis abſtulerant morſus monumenta
Chryſippi,
Affectus animi pellere docta graveis,
Ecce alium nobis nova ſæcla tulere Chryſippum,
Hos mage quis profugos, quam Luiſinus, agit?

CAPVT I

De dignitate hominis, de cauſſis conſeruationis eius, deque Medici præcipuo in ea re ſtudio.

APollinem Delphicum mandaſſe olim homini ferunt, ſeipſum vt noſſet, ea potiſſimum ratione (cenſeo) vt is cum præſtantiſſimum ſe omnium animantium contemplaretur, agnoſceretque, omni ope ac diligentia ſui conſeruationem, ac ſanitatem quæreret. Non eſt autem noſſe homini difficile, nec quantæ ſit ipſe dignitatis, nec quantum ob eam ipſam incolumitati ſuæ ſtudere teneatur. Si enim ratione vtatur, qua ſolus poteſt inter omnia animantia vti, inueniet profecto ſeſe cæleſtis, terreſtrisque participem eſſe naturæ, duplicemque finem ſortitum, ſpeculationem nempe & actionem, vt illa inferiores, hac vero ſuperiores imitaretur naturas. Quo verò præſtare id poſſit, adeſſe ſibi ſpe-

culatiuos habitus videbit, actiuoſque. Adhæc & conſiderabit non ſolum animam ſatis fuiſſe ſibi velut vniuerſale quoddam principium, neque habitus duntaxat, qui in anima ſunt, ſed etiam vt actione, quæ particularis eſt, fungi poſſet, neceſſariam fuiſſe particularem virtutem, corpusque ipſum, quod quia tunc recte ſua obit munera, cum ſuo habitu præditum eſt, qui in ſanitate conſtitutus reperitur, ob id denique ſanitati ſtudendum ſibi eſſe quam maxime percipiet. Si quis autem poſtulet, quis ſit ex omnibus, qui magis hominis ſanitati proſpiciat, ego ſane medicum dicam. Primum quidem, quoniam ex anatomicis adminiſtrationibus quam diligentiſſime ſitus omnium partium corporis humani internarum explorat, vt affectus poſtea ſingularum cognoſcat, quibus cognitis apta poſſit ſubinde ex vſu remedia tum intus afferre, tum extra applicare: deinde vero quod quæ ad eius incolumitatem faciunt, & accommodata ſunt omnia, a nemine præterquam a medico excogitata eſſe animaduerto, vt miniſtro tamen, inquam, non vt opifice: natura namque opifex eſt, medicus vero miniſter *. Natura itaque ea eſt, quæ medicamenta ſimplicia producit, vtpote radi-

ces,

* *Gal. in lib. Artis parua cap. 87.*

ces, truncos, herbas, flores, germina, ſemina, folia, fructus, cortices, lachrymas, eamet tulit metallica, quæ multis modis veniunt in medicinæ vſum, præterea & balneorum tot genera. Medicus vero naturæ famulus, & æmulator, quæ producta ſunt a natura, ſumma cura, acrique indagine venatur, vt ea cognoſcat, quibus cognitis poſtmodum recte vti ſciat. Quare modo ſimplicia homini adhibet medicamenta, modo ex ſimplicibus compoſita multa comminiſcitur. Hinc pleræque confectiones, ac diuerſæ inuentæ ad corporis calefactionem, infrigidationem, humectationem, exſiccationem, oblectamentum, ſolutionem, exobſtructionem, corroborationem, & ad alia multa facientes. Quibus rebus parandis quis eſt, qui non eius diligentiam admiretur, vſque adeo iuuando humano generi addictam, vt cum natura certare plerunque, aliquando vero etiam ſuperare ipſam videatur, veluti cum luxatos artus, quod natura efficere nequit, reponit? Quare cui mirum ſit, ſi Galeni temporibus Aegyptius quidam inueniretur *, qui librum ediderit, de admirabili ἀγηρασίᾳ (ac ſi *inſeneſcentiam* diceres) inſcriptum, vbi polliceretur, ſi ipſe curæ infantium, qui ad hoc eſſent idonei, ſtatim a

* *Gal. in lib. de Tabe cap. 2.*

primis exordiis præeſſet, eorum ſe corpora
immortalia redditurum. Talis etiam fuit,
de quo meminit Aetius *, Philippus Sophi-
ſta, qui obedientem ſibi, immortalem fore
nihilominus promiſit. De Hippocrate ma-
ximo medicinæ parente, quid dicam? qui
non ſolum innumerabiles inopes homines
ægritudinibus oppreſſos iuuare quotidie ni-
tebatur, in quorum numero ſunt, qui in
Epidemiorum libris nominantur, ſed etiam
4 totam Græciam a peſtilenti lue, ex Aethio-
pia vi ventorum allata, Thucydidis tem-
pore, magna cum gloria liberauit **. Quam-
obrem etiam aureis ſtatuis, arisque, tan-
quam Deus, a ſeruatis illis populis donatus
eſt. De Galeno noſtro quid dicam? qui
ſtructuram ipſius hominis, quem animal eo-
rum, quæ ſunt in terra, diuinum ſolum ap-
pellat †, ſingillatim contemplaturus, ſacrum
eum ſermonem vocat, hymnumque ſe con-
ditori noſtro verum componere arbitratur,
in eoque veram eſſe pietatem, ſi non tau-
rorum hecatombas ei plurimas ſacrificet,
caſias offerat, aliorumque vnguentorum
ſuffumigia paret, ſed ſi cognoſcat ipſe pri-
mus, deinde & aliis exponat, quanta ſit
ipſius

* *Lib. 4 cap. 96.*

** *Gal. in lib. de Theriaca ad Piſonem.*

† *Gal. lib. 3 de vſu partium.*

ipſius conditoris ſapientia, quæ virtus, quæ bonitas, a quibus ad tantum adhibendum in humani corporis compoſitione magiſterium motus ſit. Dii immortales! quas non vigilias, & excubias ſuſtinuit, vt quæ extant numeroſa admodum volumina in iuuandi hominis gratiam conſcripta nobis relinqueret? Quid vero, antequam conſcriberet, non eſt perpeſſus? * Ille in Cyprum nauigauit videndorum, quæ in ea ſunt, metallicorum gratia, & in cauam Syriam Palæſtinæ partem profectus eſt, bituminis, & aliorum quorundam inſpiciendorum cauſſa, nec in Lemnum contendere piguit eum, vt quantum ſanguinis terræ Lemniæ admiſceretur (audierat enim hircinum ſanguinem huic 5 miſceri ſolitum) conſpiceret. Ille quo tempore in Cypro diuerſabatur, vt diſceret, quo pacto viridis & craſſa cuiuſdam lacus aqua concreſceret, fieretque chalcanthus, ubi ad terminum effoſſi ſpecus, in quo lacus erat, deſcendiſſet, parum abfuit, quin ab odore tetri aeris ſuffocaretur, tanta fuit experiendorum medicamentorum cupiditas: videre enim ipſe noua atque experiri ſemper tentabat. Vnde abſoluerat de *Simplicium medicamentorum facultatibus* tractationem ad octauum vſque librum ante

* *Gal. lib. 9 de ſimpl. medic. facult.*

annos viginti quam nonum adiiceret librum, quem non antea adiecit, quod non prius lapides quoſdam conſpexiſſet. Præterea ſumptus maximos, quos faciebat, vt medicamentorum iſtorum cuiuſque vim magnam, quæ in totam ipſius vitam ſatis forent, reponeret. Taceo diligentiam, quam in ægrorum adhibebat curis. Quid enim feciſſe illum credemus alias, ſi palæſtræ peritum iuuenem ægrum ſynocha febre citra putredinem, quæ ex genere ephemerarum eſt, laborantem, quater in die inuiſere conſueuerat *? Omitto laborem aſſiduum in conſcribendis epiſtolis, cum ſemper adeſſent, qui ex Iberia, Celtica, Aſia, Thracia, ceterisque regionibus curari ab eo peterent per litteras, quas vtinam conſiliorum myriades haberemus **. Quid de illius itineribus dicam? Nonne aliquando per totam noctem iter facere cogebatur, vt ægrum aliquem accerſitus inuiſeret, in quo quandoque ferme ſtadium integrum (accedebat enim diurni laboris defatigatio) dormiendo peragebat, & ſomnia videns, nec prius excitabatur, quam in lapidem impingeret †? Ex his itaque abunde patet, quanta ſit

* *Gal. lib. 9 meth. cap. 4.*

** *Gal. lib. 4 de locis affectis cap. 2.*

† *Gal. lib. 2 de motu muſculorum.*

ſit medicorum in conſeruando homine ſedulitas, quam naſci ab eius dignitate diximus; turpe enim ſibi fore exiſtimant, ſi non rem conſeruent illam, quæ omnes alias, quæcunque conſpici hic poſſint, longo interuallo ſuperat, vſque adeo vt in affectibus etiam contagioſis, a quibus parentes a liberis, liberi a parentibus deſtituuntur, audeant humana corpora proxime contrectare. Quapropter & noſtrum munus eſſe huiuſmodi debet, quantum fieri a nobis poteſt: ortus enim noſtri partem patria, partem amici, vt ad Architam in epiſtola quadam ſcribit Plato, vendicant.

CAPVT II

De mutua animæ & corporis ſocietate.

TRes ſunt animæ facultates, ſeu partes, vt Poſidonius, Plato & Ariſtoteles concordes tradiderunt: vna appetendi, altera iraſcendi, tertia ratiocinandi: quæ tres etiam ſedes ſortitæ ſunt. Appetitricem in iecore Plato poſuit, iraſcibilem in corde, rationalem in cerebro. Inter has porro totius animæ facultates, ſeu partes, rationalis ſane eſt immortalis, & ſine corpore permanere poteſt, vt cum Platone Ariſtoteles ſentit, reliquas vero duas per hominis mor-

tem interire fatemur cum Galeno ex ea quæ illis cum corpore ſocietas intercedit, & connexio. Galenus tamen de rationali non idem videtur ſemper ſentire: cum enim animæ ſubſtantiam temperamentum quatuor qualitatum conſtituit, profecto & rationalem vult facultatem corpori ſubiici eique obtemperare. Cum vero ignorare ſeſe fatetur, quid ipſa ſit anima (quod etiam ſæpenumero aſſerit) non tunc quidem, & eam neceſſario cum corpore ſimul interire ſancit. Perſuadet autem ſibi Galenus *, totius animæ ſubſtantiam eſſe corpoream, ex his præcipue, nempe ex puerorum amentia, & ex conſeneſcentium deliramentis: præterea ex deſipientia, aut furore, aut obliuione nonnullorum, qui tales euaſerunt, vel propter medicamentorum, ſeu calidorum, ſeu frigidorum potionem, vel propter prauos in corpore genitos humores, quare, inquit, quoad obliuio, aut amentia, aut motionis, aut ſenſus priuatio conſequitur, ipſam propriis, quas ingenitas habet, viribus, quo minus operetur, impediri. Quoniam vero interdum accidit, vt ſe cernere, quæ non cernantur, & audire, quæ nullus dixerit, quis arbitratur, & aliquod obſcenum, aut nefan-

* *Lib. de animi morum & corporis mutuo temperamento cap. 5.*

fandum, aut penitus a ratione alienum obloquitur,id non modo ipſum adducit,vt credat, ingenitas animæ facultates interiſſe,verum etiam contrarias introductas eſſe, & ob id totam conſtanter animæ ſubſtantiam corruptibilem eſſe. Quo pacto enim (inquit) ex ea,quæ ipſi cum corpore intercedit ſocietate, in naturam plane contrariam tranſire poſſet, niſi aut qualitas aliqua, aut forma, aut affectus, aut poteſtas corporis eſſet? Vnde etiam a Platone, qui rationalem facultatem in cerebro reſidentem immortalem ſtatuit, petiturum, ſi viueret, libentiſſime (vt omnino diſceret) teſtatur, cur vehementer refrigerato cerebro, aut calefacto aut exſiccato, aut madefacto, anima ipſa diſiungatur e corpore: nam ſecundum Platonem per animæ a corpore ſeparationem fit interitus. Præterea cur ſanguinis copioſa euacuatio, & exurens febris, & cicutæ potus eandem disiunctionem operentur, quo pacto anima a corporis natura penitus aliena per totum ipſum extendi valeat: cur flaua bile in cerebro nimia contracta deſipimus, atra vero, melancholia vexamur: cur pituita, & omnino refrigerantia lethargi cauſſæ ſint, vnde & memoriæ, & intelligentiæ iacturam facimus. Cur denique omni mœrore vinum epotum cer-

tiſſime liberat. Hæc ſunt, quæ ab homine aſſeruntur, qui ſemper ſenſum comitem aſſuetus erat habere eorum, quæ crediturus eſſet, ex quibus tamen ſatis confido neminem fore, qui in eius vllo pacto ſententiam ſit abiturus. Vt enim chriſticolis conſtantiſſime nobis hæret de immortalitate animæ aſſertio, neque enim dogmatis illius ſeruatoris, ac magiſtri noſtri immemores ſumus, quod nobis ſub illis verbis reliquit: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, cum animam non poſſint occidere* *. Præterea nec aut Platonicis, aut Ariſtotelicis fas eſt aliter ſentire. Ex Platone quidem, quod eum tot locis theologizare, animæque immortalitatem vbique in ſuis dialogis profiteri videmus, fruſtra ego nunc locum aliquem in huiuſce rei confirmationem aſciſcerem. Ex Ariſtotele vero, quoniam Alexander inprimis Aphrodiſienſis, eiusque ſectatores mortalitatem ex ipſius Ariſtotelis ſententia ſuſtinent, non deſiſtam verba depromere, in quibus immortalitas potius tam ex acceſſu, quam ex receſſu, quod ſchola Philoſophorum a parte ante, & a parte poſt dicere vſurpat, determinatur. Quid enim clarius teſtari poteſt rationalis facultatis immortalitatem ex parte acceſſus, quam cum

* *Matth. cap.* 10.

cum in tractatione de generatione anima-
lium paullo poſt, quam de vegetali, ſenſua- 10
ique anima loquutus eſt, ea verba intulit:
*Reſtat igitur vt mens ſola extrinſecus acce-
dat, eaque ſola diuina ſit: nihil enim cum
eius actione communicat actio corporalis.*
Præterea in tractatu de animalium parti-
bus*, ex eo, quod ſeparari tradit animam a
corpore per hominis obitum, perpetuita-
tem ipſius rationalis facultatis ex parte re-
ceſſus conſtituit, dum inquit: *Cum pri-
mum a corpore anima diſceſſit, animal eſſe
deſinit.* Sed vt ad Galenum redeamus,
medice omnino ſe habuiſſe illum dicamus:
ars enim medica, quoniam circa ſingularia,
quæ ſenſibilia ſunt, verſatur: iccirco ſen-
ſum medicus ſequitur in actione ſua. Quæ
res in eo, qui nondum medicus eſt, ſed futu-
rus eſt, manifeſte cernitur: is enim cum
plantarum peritiam aſſequi ſtudet, illis pri-
ma germinatione ſolo emergentibus, adul-
tis & ſeneſcentibus aſſidua adeſt oculorum
inſpectione, plurimas guſtat, contrectat,
olfactu explorat. Perinde quoque ſeſe ha-
bet in metallicis, ceteriſque ſimplicibus me-
dicamentis. Cum vero ægros inuiſit me-
dici comes, quo duce praxin haurit, pri-
mum quidem totius corporis habitum ocu-
lis

* *Lib. & cap. 1.* † *Lib. 2 cap. 3.*

lis perluſtrat, carnoſitatem, colorem, pilos, deinde quomodo ſe habeant corporis principia iiſdem ex ſenſibus venatur, quare ce-
11 rebri diſpoſitionem ex voce potiſſimum deprehendit, cordis ex pulſu, hepatis ex lotii aſpectu: ſimili quoque ratione ventriculi, qui totius corporis coquus, & famulus eſt, officium ab alui excremẽtis diiudicat. Quid plura? in cognoſcendis corporis noxis ita ſe habet, vt earum omnium ſit apud eum ſenſus iudex, non ipſa rerum natura inſpiciatur, ne in perpetuæ paſſibilitatis dogma quod ἀεικπάθειαν Galenus vocat *, incidat: nam re vera cum nullum ſit corpus, quod ex æquo omnium quatuor elementorum ſit particeps (huiusmodi enim velut ideam quandam optimæ ſanitatis animo concipimus, aut ſi eſt, ſolum momento durat, neque enim idem ſtatus permanet, ſed aſſidue mutatio fit ab ineuitabilibus nobis congenitis cauſſis) ob id cum a tali corpore deflectant omnia, neceſſario fit, vt omnia morboſa ſint: medicus autem ipſe ægritudinem ſenſibilibus duntaxat operationem læſionibus diſtinguit. Quid mirum itaque, ſi Galenus in diſſectionibus humanorum corporum toties verſatus, non inuenta aut viſa, vt fortaſſe volebat, rationali anima inter

* *Lib. Artis medicinalis cap.* 8.

:er ſanguinem, atque arterias, muſculos, ›anniculos, aliaſque huiuſmodi partes, in :am ſententiam deuenit, vt ipſam commo- i cum vegetali ac ſenſuali affirmarit? præ- :ipue vero cum profiteretur, nihil ſe vn- juam credidiſſe, præterquam quod ſub ex- 12
›erimentum veniret, quod idem eſt, ac ſi licas id quod ſub ſenſum caderet: experi- ntia namque eſt obſeruatio & memoria ius, quod viſum eſt, vt ipſe definit in Tract. d Thraſybulum *. Ne quis autem credat, me ipſo Galenum ἄπιστον fieri, ſatius eſt, vt ıos ipſum de ſe quodam loco dicentem au- liamus. *Confiteor*, inquit ille †, *vitium, 'uo per totam vitam inquinatus fui, quod ıulli fidem adhibuerim, priusquam etiam ›ſe eſſem expertus ea, quæ ſaltem poſſibile rat in experientiam venire.* Hæc itaque ro tuenda veritate dicta ſufficiant: debeo nim Galeno, debeo arti medicæ, ſed ve- itati debeo magis: nunc ad affectuum tra- tationem veniamus.

* *Lib. de optima Secta, cap.* 11.

† *Libro* 1 *de Seruitute in principio.*

CA-

CAPVT III

De definitione affectus animi, de generibus affectuum ipſius, de partibus ſubiectiuis generum; de origine affectuum; demum de controuerſia inter Stoicos & Peripateticos circa affectus definitionem.

QVæ Græci πάθη, & παθήματα vocant, nobis affectus appellantur. Apud Rhetores affectus ſignificant partem illam perorationis, in qua orator conatur mouere iudicum animos, atque in eum, in quem vult, animum formare, & velut transfigurare, quod vultu, geſtu, voceque conſequitur; & ſæpe producendo ante iudices eos, qui periclitantur, ſquallidos & deformes, & liberos & parentes ipſorum, quæ res ad defendentem oratorem pertinet. Ad accuſatorem vero pertinet, vt oſtendat gladium cruentum, quo patratum eſt homicidium, & lecta e vulneribus oſſa, & veſtes ſanguine perfuſas, & vulnera reſoluta, ac verberata corpora nudata, & reliqua huiusmodi *. Sed nos de affectibus inſtituimus agere, non ad perſuadendum, vt Rhetores, ſed ad animi perfectionem, vt Philoſophi, & ad corporis ſanitatem, vt Medici. In quibus explicandis

* *Quintil. lib. 6 Rhetoricorum cap. 2.*

dis veterem illam Pythagoræ primum, deinde Platonis deſcriptionem ſequemur, qui animum in duas partes diuidunt, alteram rationis participem facientes, alteram expertem: in participe rationis ponunt tranquillitatem, id eſt placidam, quietamque conſtantiam; in illa altera motus turbidos contrarios, inimicosque rationi. Vtamur tamen in his deſcribendis affectibus Stoicorum definitionibus, & partitionibus, qui mihi videntur in hac quæſtione vberrime verſari, poſtea & quid ſentiant de his Peripatetici, videbimus. Eſt igitur Zenonis hæc definitio, *Affectus* (πάθ☉ inquit ipſe) *eſt auerſa a recta ratione contra naturam animi commotio.* Quidam vero breuius, affectum 14 eſſe *appetitum vehementiorem* dicunt, ſed vehementiorem eum volunt eſſe, *qui longius diſſerit a natura conſtantia.* Galenus quoque Zenonis adhærens ſententiæ, affectum voluit *animi motum, rationi non obedientem* *. Quoniam vero omnis affectus eſt animi motus vel rationis expers, vel rationem ſpernans, vel rationi non obediens, iſque motus aut boni aut mali opinione citatur tam præſentis quam futuri, bifariam quatuor affectus æqualiter diſtributi ſunt. Duo enim ſunt ex opinione boni, vtpote vel præ-

* *Lib. 4 de Placitis Hippocr. & Platonis.*

præſentis, vel futuri: totidem ex opinione mali, ſimiliter vel præſentis, vel futuri. Affectus ex opinione boni præſentis lætitia eſt, futuri verò libido. Affectus autem ex opinione mali præſentis ægritudo eſt, futuri vero metus: quæ enim venientia metuuntur, eadem efficiunt ægritudinem inſtantia. Lætitia & libido in bonorum opinione verſantur, cum libido ad id, quod videtur bonum, illecta & inflammata rapiatur: lætitia vt adepta iam aliquid concupitum efferatur & geſtiat: natura enim omnes ea, quæ bona videntur, ſequuntur, fugiuntque contraria. Quamobrem ſi ſimul obiecta ſpecies cuiuſpiam eſt, quod bonum videatur, ad id adipiſcendum impellit natura ipſa; id cum conſtanter, prudenterque fit, eiuſmodi appeti-
15 tionem Stoici βουλὴν appellant, nos appellamus voluntatem, quam ſic definiunt: *Voluntas eſt, quæ quid cum ratione deſiderat, quæ autem aduerſus rationem incitata eſt vehementius, ea libido eſt effrenata.* Plures autem eiuſdem generis partes in ſingulis affectibus ſubiiciuntur, verbi cauſſa lætitiæ, maleuolentia lætans alieno malo, delectatio, iactatio & ſimilia. Libidini ira, excandeſcentia, odium, inimicitia, diſcordia, indigentia, deſiderium, & cetera eiuſmodi. Aegritudini ſubiecta ſunt inuidia, æmu-

mulatio, obtrectatio, miſericordia, angor,
ictus, mœror, ærumna, dolor, lamentatio,
llicitudo, moleſtia, afflictatio, deſperatio,
: ſi qua ſunt de genere eodem. Sub me-
ım autem repoſita ſunt pigritia, pudor,
rror, timor, pauor, exanimatio, contur-
atio, formido. Omnium porro affectu-
n fontem eſſe dicunt intemperantiam,
ıæ eſt a tota mente, & a recta ratione de-
ctio, ſic auerſa a præſcriptione rationis,
t nullo modo appetitiones animi nec regi,
ec contineri queant. Inflammat hæc,
onturbat, incitat omnem animi ſtatum
imica temperantiæ: ea enim potius ſedat
ppetitiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi
areant, conſeruatque conſiderata iudicia
ientis. Et quemadmodum oculus con-
irbatus non eſt probe affectus ad ſuum
iunus fungendum, & reliquæ partes, to-
imue corpus, cum a ſtatu eſt motum, of- 16
cio ſuo & muneri deeſt; ſic conturbatus
iimus ab intemperantia, non eſt aptus ad
iſequendum munus ſuum; munus enim
iimi eſt ratione bene vti; atq; ob id in mor-
os incidit; nam ſicut cum ſanguis corru-
tus eſt, aut pituita redundat, aut bilis in
orpore, morbi, ægrotationesque naſcuntur;
c opinionum prauarum, quæ ab intempe-
intia ortum habent, conturbatio, & ipſa-

rum inter ſe repugnantia ſanitate animum ſpoliat, morbiſque perturbat. Sed nimium operæ fortaſſe conſumeremus, perinde ac fit a Stoicis, maxime a Chryſippo, ſi longius proueheremur, dum morbis corporum cōpararemus morborum animi ſimilitudinem. Verum non eſt adeo Stoice agendum in affectuum pertractatione, vt Peripateticorum in hac re opinionem ſilentio dimittamus: diſſentiunt enim inter ſe; nam cum Zeno vocet affectus animi commotiones contra naturam, Ariſtoteles contra, Peripateticorum princeps, teſtatur *, eos neque virtutes eſſe, neque vitia; quorum quia neutrum naturale eſt, eoque neutrum a natura ineſt nobis, ob id velle illum ſic loquentem tenendum eſt, affectus naturales eſſe, & ingenitos nobis: probat autem quadrifariam, quod neque virtutes neque vitia ſunt. Primum quidem, quia ſecundum eos non dicimur boni vel mali; ſecundum virtutes au-
17 tem & vitia dicimur. Deinde quia ſecundum affectus nec laudamur, nec vituperamur, non enim laudatur (inquit ipſe) qui timet aut iraſcitur, neque vituperatur, qui ſimpliciter iraſcitur, ſed qui certo modo; at ſecundum virtutes & vitia laudamur & vituperamur. Tertio quoniam affectus ſunt in-

no-

* *Lib. 2 Ethicorum cap. 5.*

nobis ſine electione, virtutes autem electiones quædam ſunt vel non ſine electione. Demum vero quod ſecundum affectus moueri dicimur, ſed ſecundum virtutes, & vitia non moueri; ſed certo modo diſpoſiti nuncupamur. Animaduertendum autem eſt, Ariſtotelem, præterquam quod naturales vult eſſe affectus, illis verbis; id etiam velle, nempe vt modum quendam in affectibus adhibeamus; quem vltra progredi non oporteat: atque ad hoc referenda ſunt verba illa, in quibus habet, non laudari quenquam, qui timet aut iraſcitur, neque vituperari, qui ſimpliciter iraſcitur, ſed qui certo modo. At qui ſeſe Stoicis addixerunt, negant, modum vllum poſſe adhiberi affectibus; etenim ipſos ſeſe impellere dicunt, vbi ſemel a ratione diſceſſum eſt, ipſamque ſibi imbecillitatem indulgere, in altumque prouehi, nec reperire locum conſiſtendi, perinde ac nec qui ſunt in lubrico, incitatique ſemel, procliue labuntur, ſuſtinerique nullo modo poſſunt, cum velint. Atque in medium afferunt exempla nonnullorum, qui 18 mediocritatis fines in affectibus nonnullis exceſſerunt, qualem P. Rutilium memorant fuiſſe in affectu triſtitiæ, qualem Agamemnonem, & Achillem in affectu iræ, qualem Athamantem, Alcmeonem, Aia-

cem, Oreſtem in affectu furoris, qualem Medeam in affectu cupiditatis; neque meminerunt, ſeſe, dum hæc dicunt, minime ſibi ipſis conſtare, quando in eisdem libris, in quibus talia obiiciunt exempla, fatentur, modum dictis affectibus adhiberi poſſe. Socratem enim, quem illi toties illic nominant, vnum inter alios huiusmodi ſeſe præſtitiſſe affirmant. Dicunt enim, cum multæ illi & triſtitiæ & iræ occaſiones Xantippes peſſimæ vxoris cauſſa orirentur, ipſi tamen vultum ſemper eundem & domo exeunti & reuertenti domum fuiſſe, quod dicitur Xantippe prædicaſſe ſolita in viro ſuo Socrate: præterea in affectu cupiditatis, ceterisque aliis, multa in conuentu vitia collegiſſe in eum Zopyrum, qui ſe naturam cuiusque ex forma proſpicere profitebatur, ſcribunt, qui cum a ceteris derideretur, qui illa in Socrate vitia non agnoſcerent, ab ipſo Socrate ſubleuatum fuiſſe, cum illa ſibi ſigna ineſſe, ſed ratione a ſe deiecta diceret. Rectius itaque tenendum eum Peripateticis arbitror, affectus innatos nobis eſſe, neque euelli omnino poſſe, ſed poſſe reſecari: licet enim primi motus affectuum
19 in manu ac poteſtate noſtra minime ſint, adeſt tamen moderatrix illorum paullo poſt ratio.

CA-

CAPVT IIII

De poteſtate affectuum in ſanitatem, & ægritudinem corporis humani, deque eorum, qui talem vim habent, delectu, & enumeratione.

TAnta itaque cum ſit animæ & corporis copula nexusque, quanta ex Galeno ſecundo capite oſtenſa eſt, non eſt mirum, ſi maxima & mutua inter vtrunque reactio humana vita ſemper conſpicitur. De corporis quidem reactione in animam ex Græcorum, Arabum, ac Latinorum libris de corporis morbis & curatione conſtat conſcriptis; palam enim ex eorum lectione deprehendimus, affligi animam corporis ærumnis, veluti in atra bile, phrenitide, errore, in peſtilenti morbo, in quo ſeipſum, & propinquos ignorat homo, ceu multis venisſe, in ſuis hiſtoriis etiam Thucydides memoriæ prodidit. De animæ vero in corpus reactione oſtendenda, & quam mire corporis vel ſanitas adiuuetur, vel morbi exerſantur ex huiusmodi reactione, non ... Quod vero mire corpus iuuetur, lætetur que ex animæ in ipſum reactione, affectuum nempe interuentu, docet id Galenus multis locis, ex quibus vnus ille eſt*, vbi

* *Lib.* 1 *de tuenda ſanitate.*

80 vbi habet, febres accendi & grauiſſimos morbos initium capere ab animi affectibus. Quare gloriatur ipſe *, ſe ægros quotannis non paucos perſanauiſſe ſolis animi motibus ad debitum modum reuocatis. Sicut autem accendi ab animi affectibus ſolent febres, ita quæ alia ex cauſſa accenſæ ſunt, ob ſuperuenientes animi affectus poſtea inualeſcunt. Quemadmodum Magno Alexandro contigiſſe ferunt, qui cum æſtate in Cydnum Ciliciæ nataturus ob æſtum deſcendiſſet, & ob id rigore ac febre correptus foret, præſtare ſibi bene mori dicebat, quam tarde ſanari, dolens ſcilicet rapi ſibi pugnandi cum Dario eo tempore occaſionem; quare Medicos increpabat, qui non ipſius accelerarent valetudinem, & ex eo animi affectu febris valentius augebatur †. Sed de animi affectibus adhuc vberius Galenus ipſe in quodam ad Epigenem libello meminit his verbis: *Adeo potentes ſunt motus animi, vt multi morbis ſæpe ex delectatione liberati, multi rurſus ex nimia conturbatione in morbos inciderint; nullus eſt autem corporis affectus tantus, vt vehementior animæ affectibus eſſe poſſit: quapropter minime ſunt hæ affectiones negligendæ, qualeſcunque tandem fuerint,*

* *In lib. de parua pilæ exercitatione.*

† *Q. Curtius lib. 3 cap. 5.*

rint, ſed diligentior iſtarum quam corporis paſſionum habenda ratio, tum aliis de cauſſis, tum quia anima corpore præſtantior eſt. Neque prætermittendum locum alium cenſeo, vbi quot modis noſtrum corpus alteretur explicans, & inter eos modos affectus quoſdam enumerans, ita nos monet *: *Liquet autem* 21
caueri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, triſtitiæ, furoris, metus, inuidiæ: hæc enim alterant, & a naturali ſtatu corpus auertunt. Quare & in libro de Præcognitione per pulſum ** tradit, pulſus ipſos in affectibus animi ſtatim tum ordine, tum æqualitate, ab his, qui per naturam adſunt, dimoueri. Quid moror, & Ariſtotelis eandem in hac re proferre ſententiam? *Videntur enim* (inquit ille †) *anima & corpus compati adinuicem, ita quod animæ habitus alteratus ſimul alterat corporis formam.* Etiam contra, corporis forma alterata ſimul alterat animæ habitum, nam cum animæ & triſtitia & lætitia inſunt, manifeſtum eſt, quod triſtes obſcuræ faciei ſunt, & gaudentes hilaris. Ceterum quia non omnes animi affectus adeo obeſſe poſſunt, vt naturalem corporis conſtitutionem demoliantur, morboſque gignant, icciirco illos duntaxat eli-

* *Lib. Artis paruæ cap.* 85. ** *Cap.* 6.

† *Lib.* 3 *de Phyſiognomia.*

gemus, qui hoc negotii humanis animis faceſſere conſueuerunt, atque inter hos neque de omnibus agemus, ſed de his duntaxat, quos nunc ex libro Artis paruæ Galeni recenſuimus. Neque ignoro, lætitiæ quo-
21 que affectum permagni momenti eſſe, cum multi ex ea mortui ſint, perinde ac & Galenus aliquando narrat *, & veterum hiſtoriæ teſtantur. Verum quis, vel ſi poſſit, præſeruet hominem ab hoc affectu? nam cum omnino moriendum ſit, quid felicius contingere homini poteſt, quam ſi, antequam corpus ægrotet, aut contabeſcat, aut doleat, antequam vllæ naſcantur querimoniæ, repente præ gaudio animam exhalet? Quare ſtultus in hac re mihi admodum fuiſſe videtur Philippus Macedo, qui dum vno die tres lætos nuncios accepiſſet, *Magne* (inquit) *Iuppiter pro his tantis bonis modicum reponas mali*! quaſi immenſæ lætitiæ temperamentum petens, veritus ſcilicet (vt ego arbitror) ne cum minime poſſet tantam animi perpeti, ſuſtinereque lætitiam, confeſtim moreretur: cum alioqui, ſi ex profuſo gaudio ſpiritus calorque tam vehementer e corde in ſumma corporis diſſipatur, vt ſyncopen aut mortem afferat (corde calore de-

* *Lib. 5 de Sympt. cauſſis cap. 5.*

† *Plutarch. conſol. ad Apollon. c. 9, & apopht. c. 9.*

leſtituto) id vel ſenibus ſolum, vel languilis & imbecillis contingat, ceteris omnius corpus duntaxat refrigeretur.

CAPVT V

De vtilitate tractationis, de animi affectibus, deque methodo in huiusmodi tractatione.

QVoniam igitur magni admodum ſunt affectus momenti ad corporis humani 23
aletudinem, atque ægritudinem, facturos peræ pretium nos arbitramur, ſi tractaum de his, Deo Opt. Max. auſpice, comonemus, vt quomodo præſeruari ab his oſſit & curari doceamus. Nimirum inenientes artem quandam circa ægrotanem animam, ſicuti ea eſt circa corpus; am ſi fateri verum licet, nihilo minus deerent circa hanc artem homines verſari uam circa illam, vt ſapienter Chryſippus enſuit, quemadmodum refert quodam lo o Galenus *: immo & magis, cum, vt ſura dictum eſt ex Galeno in libro ad Epigeem paullo ante citato, anima corpore præſtantior ſit. Neque infitiari quiſquam poteſt, animum humanum valere & infirmari, icut & corpus. Quis enim eſt, qui non liquos norit, audierit vero multo plures

B 5 fuiſ-

* *Lib. 5 de placitis Hippocr. & Plat.*

fuiſſe, quorum ab animæ duntaxat conſternatione & commotione ægritudines ortæ ſint ſubitæ, quæ illos citiſſime ſuſtulerunt, ita vt aliquando admirationem de ſe apud omnes reliquerint? Quis eſt inter Medicos, qui non quam plurimos ægrotos perire viderit ſibi fere in manibus (vt aiunt) quamuis opportune, concinneq; adhibitis omnibus, quæ ad tria inſtrumenta medendi pertinerent, videlicet ad diætam, pharmacum, chirurgiam? quæ res cui ſit præterquam mentis perturbationi aſcribenda, nemo eſt,
24 qui dicere poſſit. Ego, vt de me loquar, profecto interdum domeſticos quosdam conquerentes audiui, ita ſuos, quibus præeſſent, ægros animo affectos eſſe, vt interdum clamoribus, interdum lacrymis, item iurgiis, aliquando etiam capillorum vellicationibus, demum & ſubitis e lecto eruptionibus, totam domum conſternarent. Quibus ſic perturbatis, quod eſt tam ſalubre poculum, quod prodeſſe queat? Quis tantus medicus, vel ſi Aeſculapius is ſit, qui vel tantillum conferat? Ex quo poſtea fit, vt ex centum ægrotis, quinquaginta fere, ſi non plures, ob animi accidentium vim intereant. Quæ res fecit, vt ars medica coniecturalis omnino nonnullis viſa ſit, aliis inferior cunctis artibus, a quibusdam fallax dicta,

dicta, ab aliquibus vero diuinationi fere
comparata: quod præcipue contingit, quo-
niam qui de obitu hominum audiunt, ple-
runque potiſſimas, ac veras perniciei cauſ-
ſas ignorant. Neque enim intemperanti-
am aliquam morientium cauſſam ſtatuunt,
ſed ſcientiam eorum, qui medicinam exer-
cent, accuſant, id eſt, cauſſas ad eos, qui in-
culpabiles ſunt, referunt: eos vero, qui ma-
xime accuſandi ſunt, a culpa liberant & de-
fendunt *. Medicos itaque imperitiæ ar-
guunt, quaſi Medicorum ſit, per ſe animis,
ac non potius corporibus, quorum cauſſa
petuntur, mederi. Domeſticorum enim
& amicorum hæ partes ſunt, quas quia mul- 25
ti vel neſciunt aggredi, vel nolunt; ſiue id
ſit, quod nullius ponderis fore ſua apud
ægrum verba credant, ſeu quod mori eos
malint, vt expectatis bonis potiantur; ob
id & alienis muneribus fungi Medicus co-
gitur, vt finem attingat, ad quem ſuas
omnes a principio operationes dirigit. Hoc
idem nos modo ſuſcepimus. In quo qui-
dem negotio duo ſunt a nobis præſtanda,
quibus liberandi ab affectibus animi onus
incumbit. Primum quidem de præcauen-
tibus cauſſis, ſeu præſeruatiuis, agendum eſt,
quarum ope tutus homo fiat, quominus im-
mo-

* *Hipp. in lib. de Arte.*

modicos animi affectus incurrat, aut illabatur. Deinde vero de curatione eius, ſi affectus ipſos iam incurrerit, aut illapſus ſit. Inprimis itaque ab affectuum deſcriptione incipiamus, & primum ab ira, eundem ſequentes, in præcautione, ſeu præſeruatione, nec non & cura, ordinem, quem in enumeratione ſupra dictorum ex Galeno affectuum obſeruauimus.

LIBER SECVNDVS

CAPVT I

De generatione & deſcriptione iræ, nec non & de cauſſis eius.

HActenus indiſtinctam de affe- 16
ctibus ſcientiam habuimus, quoniam generalem eorum ſupra tradidimus cognitionem, in qua confuſe particularis continetur. Reliquum eſt igitur, vt in hoc libro de propoſitis affectibus ſingillatim agamus ab ira, perinde ac Galenus, inchoantes. Concurrunt ſane ad iræ generationem tria ex ordine; imaginatio illatæ iniuriæ, appetitus vlciſcendi, caloris feruor: tria ob hoc ipſum & principalia membra ad iræ generationem ex ordine pariter conſpirant: nempe cerebrum, epar, cor. Facto namque in cerebro iudicio iniuriæ illatæ, inſurgit in epate vis vindictæ appetens, demum caloris in corde accenſio conſequitur. Quare perfecta iræ deſcriptio ea eſt. *Ira eſt appetitus vlciſcendi, excitatus ab imaginatione, rem aliquam offerente ſub ratione iniuriæ illatæ, ſecum inuehens feruorem,*

uorem, ac vehementem motum potentiæ iraſcibilis in corde poſitæ. Fit autem ira vel cita, & ſæpe, vel tarda, & raro. Cita quidem & ſæpe in habentibus animum imbecillum, ac imbecillam facultatem iudicandi res ipſas.
27 Tarda & rara, in habentibus animum fortem & conſtantem ad res iudicandas. Quemadmodum enim imbecillia corpora a quocunque incommodo male afficiuntur, a leui nempe vento, ſole & frigore: robuſta vero, & ſolida a nullo vel maximo (quod vires, vbi valentes ſunt, omnia contemnant ac tolerent *) ita qui firmo ſunt animo & ad iudicandas res magis apto, ſero, & raro iraſcuntur, ſæpe ab ira ſeſe continentes, vel ratione conditionis perſonæ, a qua inferuntur iniuriæ, vel ratione rei ipſius, vel loci, vel temporis. Sicut ex aduerſo, qui animo imbecillo ad hoc ſunt, illi quidem cum perſonis cuiuscunque conditionis iraſcuntur, pro re omni, vbique, & omni tempore. Hinc pueros, feminas, & temperaturæ frigidæ homines, & omnino puſillanimes ſuccenſere centies in die videmus, rixari, minari, conuiciari. Et omnes iſtos ad iram facile procliues ratione cauſſæ mouentis (dum ſcilicet iudicant leuia quæque cauſſam eſſe legitimæ, magnæque iræ) ὀργίλους vocat Hippocra-

* *Gal. lib.* 10 *meth.* 4.

pocrates. Galenus ὀξυθύμους, vocem illam exponens †. Opponit autem his Galenus eos, qui θυμώδεις Græcis dicuntur, nobis *magnanimi*: hi enim tardi ſunt ad iram ratione cauſſæ mouentis, eo quod vilia putant, quæ grandia puſillanimis cenſentur, cum tamen ratione cauſſæ mobilis, id eſt materiei, ſeu ſanguinis aptiores ſint, vt in eis moueatur cito & ſæpe feruor ſanguinis, ob habitum 28
vniuerſi corporis calidiorem. Poteſt autem imbecillitas animi, in quam relata eſt iræ propenſioris cauſſa, non a natura ſolum eſſe, ſed etiam ex accidenti, atque id quidem vel ratione victus calidioris in cibo & potu, ex quo ignei redditi ſpiritus cerebri, non recte diſcurrere permittunt, vel ratione inediæ, ex qua debilitatum cerebrum non ita bene res iudicat. Quare nihil mirum, ſi vel ex leui cauſſa excandeſcunt, & qui huiusmodi imbecillitate animi laborant. Ratione quidem inediæ primum id contingere non eſt dubium illi, qui nouit, calorem naturalem, in quo vita conſiſtit, in corpore noſtro conſeruari, eo quia humiditate tanquam pabulo ſuo fruitur ſemper, continuam habens in illum actionem. Contingit autem, vt quo plus humiditatis poſſidet, eo blandior mitiorque ſit, vt in pue-

† *Comm. 2 in 1 Epidem. Hippocr.*

res creat, ex quibus reliqua omnia membra, & vna cum ipſis cerebrum, cor atque iecur nutriuntur: inter nutriendum autem facultati dominantium humorum ſimilia efficiuntur: dominantes vero humores ſunt, qui ex victu comparati ſunt. Vnde ſi cibi fuerint * calidi per ſe, & vltra hoc conditi cum aromatibus: ſimiliter ſi vina fuerint potentiora & hæc in corpus, quamuis temperatum, ingerantur, humores quoque calidiores reddi ex tali alimento neceſſe eſt, & hoc pacto flauæ bilis copia non mediocris generatur, prauique ſucci, ſanguiſque calidior euadit: vnde fit, vt animæ, animæque actionibus praui illi corporis ſucci officiant, quemadmodum ſatis aperte docet Galenus in libro de animi morum, & corporei temperamenti mutua conſecutione †. Quoniam vero dictum eſt, principium iræ ortum habere ab imaginatione iniuriæ illatæ, ſciendum, quod infertur iniuria, aut inferri cenſetur in aliquem, quotieſcunque is læditur, aut lædi ſe cenſet: lædi vero poteſt dictis, factis ac ſcriptis: atque omnibus quidem his modis tripliciter. Nempe in bonis animi, in bonis corporis, in bonis externis ſeu fortunæ. Dictis enim quempiam offendimus

* *Vide cap. 6 de cibis & potibus calidis.*

† *Cap. 10.*

nis fortunæ quidem, vbi rapinis vtimur, qualem ſe geſſit in Herculis armenta, quæ aſportauit, Cacus. In bonis corporis, vbi vulneribus corpus impetimus alicuius, vt Diomedes, qui in bello Troiano Venerem fertur vulneraſſe. In bonis vero animi ex accidenti, cum ſcilicet ob noxam corpori illatam, verbi cauſſa per necem, tollitur, vſus bonorum animi, quæ in eo corpore continebantur, vt captis Syracuſis euenit Archimedi Geometræ, qui cum a milite interfectus eſſet inter mathematicas contemplationes, factum eſt, vt mortuo ſcibili, periret & ſcientia, quæ in eo fuerat, bonum animi tam excellens. Hæc cum ita ſe habeant, deueniendum eſt modo ad præſeruationem cum iracundiæ, tum iræ.

CAPVT II 32.

De triplici modo, quo ſe habet homo circa iram ex Ariſtotele.

QVoniam vero noſter in ſcribendo is ſcopus eſt, vt animi perturbationem vitandam perſuadeamus, quominus ex eius noxa corpus quoque lædatur, ob id antequam deueniamus ad eiuſcemodi perturbationis præſeruationem, annotandum eſſe in primis puto id, quod Ariſtoteles in libris

Ethicorum *nos docet; vbi loquens de ira, triplici modo oſtendit hominem circa illam ſe habere: vel enim celeriter nimis iraſcendo, & quibus non oportet, & pro quibus non decet, & magis quam par eſt: vel nimis hebetem ſe in ipſa gerendo, vt ſi non ſuccenſeat tandem, quibus debet, & pro quibus tenetur ſuccenſere, eo quia veluti duo extrema hæc ſunt, & vtraque damnanda: vel medio modo ſeſe habendo, in quo virtus collocata eſt, cum ſcilicet iraſcitur homo, pro quibus oportet: exempli cauſſa, ſi patris caput, ſi filii ſalus, ſi vxoris pudicitia defendenda eſt. Item contra quos conuenit, vt ſi contra ſceleratos & improbos. Præterea ſi, vt ratio dictat, videlicet iræ nomen, & ſegnitiei vitando, nec non & quando oportet, verbi cauſſa, cum ſeſe offert occa-
53 ſio & quanto tempore oportet, nempe quantum eſt id, quod intellectus rationi oſtendit. Si quis enim ſit, qui hoc pacto iraſcatur, is quidem cum virtute iraſcitur, & manſuetus ab Ariſtotele dicitur, minime vindex, potius vero clemens. Neque is ille profecto eſt, quem nos præſeruare intendimus: quippe, qui nec dedecus vllum recipit ipſe ex huiuſmodi ira, licet reclament Stoici, qui mihi ſaxeum volunt eſſe in hac parte hominem.

* *Lib. 4 cap. 12.*

nem, immobilemque prorſus: neque ita accenditur, vt læſionem ex iræ motu contrahat. Noſtrum vero inſtitutum eſt, vt ad iram paratos regamus, iræque occaſionem iiſdem auferamus. Quis enim eſt, qui neſciat, tantum aliquando eſſe iſtorum furorem, vt in primo illo impetu propter ſpirituum ſanguineorum copiam ad caput aſcendentem, corruptam habeant in ardentibus oculis viſionem? cum quod vnum eſt, id duplex arbitrentur eſſe. Præterea ima labra his laxentur, tremant genua ac manus, inflammetur totum corpus, quodque omnibus deterius eſt, ſymptomatibus dictis, epileptico aliqui corripiantur paroxyſmo, qualis fuit, de quo Galenus meminit †, Grammaticus quidam iuuenis; & quo nihil maius, vomitu capiantur bilioſo, quem febris ſequatur, quam cita mors excipiat.

† *Lib. 5 de locis affectis cap. 6.*

CAPVT III 34

De triplici modo præſeruandi, & curandi animi affectus.

TRiplici remediorum genere humanis perturbationibus occurrere poſſumus. Quorum quidem primum a religione dona-

tur, alterum a morali philoſophia, tertium ab arte medendi. Primam præſeruandi, curandique rationem Theologis relinquamus; illi enim abunde oſtendunt, iram ex his peccatis eſſe, quæ mortalia dicuntur, & in diuina lege interdicta ſunt. Quod accidit, vbi homo admodum excandeſcit ex ira, & ab huiuſmodi ira cauendum nobis eſſe, Paulus Apoſtolus monuit in illis verbis: * *Sol non occidat ſuper iram veſtram.* alioquin iraſci hominem, modo ne iratus, aut Deum, aut proximum, vt nos dicimus, offendat, ſacræ quoque concedunt litteræ, iuxta illud, ** *Iraſcimini & nolite peccare*; eo magis, cum vel in Deo ipſo videantur iram reponere, vt Propheta, dum exclamat in Pſalmo, † *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Itaque ad reliqua duo conuertamur remedia, & ad id primum, quod Philoſophiæ moralis beneficio conſequimur, quarto tamen prius capite interiecto.

* *Ephes.* 4, 26. ** *Epheſ.* *l. d.* † 6, 2.

CA-

CAPVT IIII 35

De Philoſophiæ moralis diuiſione in tres partes, deque veterum conſuetudine, qui tradebant liberis ſuis illam in quinto vitæ ſeptennio.

PHiloſophia Græcis ἠθικὴ, nobis Ethice ſeu moralis appellata eſt, quæ circa mores hominum expoliendos verſatur, quam primum euocatam a Socrate e cælo & eductam tradunt, & in tres partes diſſecatur. In primam ſane, quæ Ethica proprie dicitur: in alteram, quæ Oeconomica: in tertiam & vltimam, quæ Politica nuncupatur. Ethica tractat, docetque moralem hominis inſtitutionem per ſe ipſum conſiderati, in quantum is actiones ſuas ad proprium finem dirigit, paſſioneſque ſenſitiui appetitus frenat ac temperat, operationeſque voluntarias recte moderatur, & ordinat. Oeconomica & ipſa inſtitutiones conſiderat morales, familiareſque hominis, non tamen ob ipſum eas conſiderat, ſed ob domeſticam ſocietatem, reſque ad victum & propagationem neceſſarias; cuiuſmodi ſunt vxores, liberi, ſerui, animalia; ac ſummatim res vrbanæ, ruſticæque omnes ad familiæ gubernationem opportunæ. Politica vero morale regimen hominis tradit, prout is ci-

uile quoddam animal eſt, & ad regendam
16 rempublicam aptum, & vt in ea regatur.
Hic autem eſt operæ pretium animaduer-
tere, in more poſitum apud veteres fuiſſe,
vt erudientes ſuos in Philoſophia liberos,
perque ſeptennia illorum ætatem diſtribu-
entes, ad moralem ipſos Philoſophiam in
quinto (nec ante) ſeptennio traducerent,
ea ratione arbitror, quod hominem vide-
rent in eo ſeptennio plus habentem doctri-
næ, plusque experientiæ, magis exinde
poſſe paſſionibus, perturbationibusque ani-
mi reſiſtere. Sed vt totum eorum ordinem
tanquam in tabella afferam, is eſt. In pri-
mo namque ſeptennio pueros ita alimentis,
exercitationibusque educabant, vt eorum
corpora non ſolum ſtudiis, verum & omni-
bus vitæ actionibus idonea redderentur. In
ſecundo, prima eos philoſophiæ parte,
quam vt inſtrumentum dicere poſſumus,
imbuebant, Logica ſcilicet, quæ Gramma-
ticæ, Dialecticæ, Rhetoricæ, Poeticæ, Hi-
ſtoricæque nominibus continetur. Ter-
tio porro ſeptennio, quod erat ab annis XIIII
ad XXI, ad ſecundam Philoſophiæ partem,
Mathematicam vocatam, ipſos prouehe-
bant, id eſt, ad Geometriam, Arithmeti-
cam, Muſicam, Aſtrologiam. Quartum
deinceps, quod erat ab annis vno et vice-
ſimo

ſimo ad viceſimum octauum, libris naturalis philoſophiæ dicabant, quorum alii principia rerum naturalium concerñunt, vt qui 3r
de phyſica auſcultatione, deque anima inſcribuntur; alii res naturales ipſas, vt qui de generatione & corruptione, de animalibus, de plantis, de metallis ac meteoris: nonnulli quædam reſpiciunt res naturales conſequentia, qualia ſunt locus, tempus, motus, de quibus in phyſicis libris agitur. Seq.ıebatur & quintum, de quo ſat ſupra diximus, ſeptennium, quod ab anno viceſimo octauo ad triceſimum quintum pertinebat annum. Reliquum vero quod ſupererat vitæ, totum id homo ſpeculatiuis moralibusque inſtructus & veluti ex ignorantiæ tenebris ereptus, vitiorumque labe purgatus, animum a terra ſublatum ad altiorem doctrinam, vtpote metaphyſicam, erigebat, dum illum ſpeculationibus rerum incorporearum, immortaliumque, quales ſunt omnes ſeparatæ ſubſtantiæ cæleſtes, occuparet.

CAPVT V

De præceptis Philoſophiæ moralis ad iræ præſeruationem, & curationem.

AScripta eſt victui ira, quantum ad cauſſam remotam pertinet, quæ temperatura eſt, nec non & iniuriæ, quantum ſpectat ad proximam. Icci rco inprimis præſeruemus hominem, & curemus ab ira, quatenus dependere ab iniuria apta eſt, per moralis Philoſophiæ præcepta, mox præſeruationem ab ira, quatenus victui aſcripta eſt, per medendi artem tradituri. Septem itaque præcipue moralis Philoſophiæ præcepta ſunt, quæ ad hoc conferunt.

93

Primum omnium id eſt, vt dum matutinis horis de lecto ſurgit, ſingulatim quæcunque per diem acturus ſit inſpiciat, veſpertiniſque, antequam cubitum eat, ſibi ipſi rationem reddat, vt Pythagoras monebat, conſideretque, num præſtet affectibus inſeruiendo viuere, an ratione, & conſilio vti in omnibus, quæ agat.

Alterum eſt, vt ſingulis horis hanc habeamus opinionem in promptu, vt inter egregios numerari, frugique homines appellari, & eſſe ſtudeamus.

Tertium eſt, ſine quo difficile conſequi poſſumus id, quod in ſecundo præcepto traditum

tum fuit, vt eligamus nobis hominem aliquem, quem noſtrorum erratorum indicem, quem ſeruatorem noſtrum, quemue amicum maximum putemus.

Quartum, vt quamuis nobis ille, quem elegerimus, viſus quandoque fuerit falſa crimina obiicere, non tamen ob hoc illi ſuccenſeamus; primum quidem, quod facile fieri poteſt, vt ille ita melius quam nos ſingula errata noſtra perſpiciat, quemadmodum viciſſim nos quoque eorum, in quibus ille deficit, nonnihil: deinde vero, quod licet falſum nobis crimen obiecerit, at in eo tamen nobis vtilis fuit, quod nos ad eorum, quæ agimus, diligentiorem inſpectionem excitarit.

Succedit *Quintum*, vt ſemper meminerimus, quanta ſit eorum, qui iraſcuntur, deformitas, quantusque ex aduerſo illorum, qui ſine ira viuunt, decor: quemadmodum enim qui longiore temporis ſpatio peccare conſueuit, magna cum difficultate affectuum ſuorum frena continet; ita decet nos multo tempore vnumquodque eorum præceptorum exercere, quibus ſi pareamus, viri egregii, ac frugi efficiamur.

Sextum illud conſtituitur omnium maximum, & præcipuum, nempe vt pudorem ſeruemus. Seruato enim pudore, expertem

tem illam rationis vim, qua excandeſcimus, quaſi feram quandam nullo negotio mitem reddere poterimus, alioquin abſurdum profecto ſit, viros equitandi peritos, vbi equos acceperint, breui eos ad parendum idoneos reddere: nos autem, qui non aliquod extrinſecus animal acceperimus, ſed rationis illam expertem vim, quæ in noſtro animo eſt, & cum qua ſemper meditans ratio ſimul habitat, non poſſe ipſam æque mitiorem reddere, non ſolum non ita repente, ſed nec longiori quidem ſpatio, præſertim cum ſolus homo hanc habeat, præter cetera animalia, excellentiam, vt ratione vtatur, quo nullum aliud, ne cogitatione quidem fieri poteſt, vt quis aſſequatur maius. Nam fingamus quæſo omnes omnino alios homines iræ obnoxios eſſe, te interim omnis iræ expertem eſſe, quid hoc aliud tandem eſt, quam te ipſum omnibus hominibus præſtantiorem oſtendere?

Septimo loco, vt omittam plurium præceptorum commemorationem, legenda arbitror, quæ de iratis traduntur a ſcriptoribus, vt ſemper coniunctam propemodum pœnitentiam cum ira intelligamus, quæque de illis, qui iracundiæ enixiſſime obſiſtere laborarunt, vt eorum laus agnoſcatur; ex hoc enim vtilia eliciuntur ad moralis

vitæ

Digitized by Google

vitæ inſtitutionem exempla. Quis eſt, qui neſciat, Alexandrum Macedonum regem, cum interemiſſet Clytum familiarem ſuum, vix a ſe manus abſtinuiſſe, tanta vis fuit pœnitendi? Adrianus Imperator, quum ſtilo ſerui cuiuſdam ſui oculum eruiſſet, vocauit ad ſe hominem, fecitque ei poteſtatem, vt pro illa calamitate munus a ſe peteret; tacentem autem miſerum rurſus hortatus eſt, vt quicquid vellet peteret: qui tandem negauit aliud quicquam ſe petere, ac optare, niſi, quem amiſiſſet, oculum: enimuero id quod eſt ratus, nullum ſcilicet tantum munus inueniri poſſe, quo oculus amiſſus rependeretur: quo quidem reſponſo nemo eſt, quin cogitet, pœnituiſſe Imperatorem facti. Quis eſt ergo, qui cum iræ comitem pœnitentiam videat, eam non intra ſe contineat, occultetque? nam ab ea prorſus liberari, ſimul ac quis velit, non continuo quenquam poſſe ſat ſcio; comprimere autem illius perturbationis intemperantiam atque inſolentiam poſſe. Quod ſi quis remedium ſæpius vſurpauerit, multo plus mitis efficietur, quam fuit iratus ille, qui cum nimia feſtinatione conaretur oſtium aperire, neque res ex ſententia ſucceſſiſſet, ob eam rem clauem mordebat, calcibus fores percutiebat, conuicia in Deos iacta-

iactabat, oculis, inſtar eorum, qui in furias
euaſerunt, efferatis, ac propemodum ſpu-
mam ex ore emittebat, vt apri ſolent. Quid
plura? Pericle Athenienſe mitior fiet: mira
enim ſunt, de tanto philoſopho quæ dicun-
tur: cum enim eum quidam ex fori homi-
nibus probris aliquando laceſſeret, creden-
dumne eſt, illum commotum fuiſſe? mini-
me hercle. Per totam diem perſeuerauit
maledicus ille, iurgia in Periclem iactando:
hic vero, tanquam ea res nihil ad ſe pertine-
ret, contemnebat omnia; tenebris autem
exortis, cum iurgator ille vix eo tempore
abire vellet, Pericles famulo cum lumine
accito proſequutus eſt ipſum, vt ſibi quam
longiſſima hæc eſſet ad Philoſophiam exer-
citatio. Omnes itaque ſeſe exercere, vt
Pericles faciebat, ad patientiam decet; fiet
id vero, ſi vſurpauerimus id, quod ſupra
42 modo dixi. Nam quamuis non multo fie-
ri meliores ſtatim queamus, at ſatis fuerit
anno vno in melius ſaltem paullulum eſſe
prouectum, atque altero adhuc aliquid ma-
gis: nam longe propius tertio, & poſt hunc
quarto, atque item quinto ad honeſtius, gra-
uiusque vitæ genus acceſſiſſe nos ſentiemus.
Quod ſi in hac re minime aſſueuerimus,
profecto vel furenti apro, vel cuipiam agre-
ſti alteri belluæ, quæ manſueſcere nequit,
com-

comparandi erimus. Turpe enim eſt, quempiam multos annos continenter laborare, atque exerceri, vt vel grammaticus, vel geometra, vel rhetor, vel medicus fiat: vt autem in virum bonum euadat, in tanto temporis ſpatio, quo frui in hac vita poteſt, niſi ipſe ſeipſum iræ furiis enecet, nunquam ſibi quicquam laboris aſſumere. Quod ſi quis ſe profeciſſe animaduertet, quantum morali philoſophiæ debebit, perſpiciet. Illa enim vitæ dux eſt, morum magiſtra, legum inuentrix, humanæ ſocietatis amatrix, virtutis indagatrix. Conſiderat enim virtutem in medio conſiſtentem, & ab externis cauendum in humanis actionibus docet, duce nempe appetitiua animæ portione, quæ præcipienti rationi obtemperet, illa demum ignoſcendum calumniis atque iniuriis, propter quas ira concitari in nobis ſolet, nos hortatur, cum deterius eſſe ob oculos proponit, inferre iniuriam, vt inquit Ariſtoteles in Ethicis, quam pati, quia ſine iniuſtitia inferri non poteſt iniuria, perferri poteſt ſine vitii vllius culpa. Quod ſi illatam iniuriam præter modum vlciſcare, euenire poteſt, vt, qui paſſus es iniuriam, per accidens grauius crudeliusque pecces. 43

Hæc ſunt, quæ ad iræ præſeruationem moralis philoſophia largitur. Iræ vero remedium

medium curaue tribus ſaltem præceptis, aut quatuor abſoluitur.

Primum id eſto, vt quia irati de poteſtate, id eſt, de conſilio, ratione, ac mente, exierunt, ſubtrahamus ipſis de medio, in quos impetum conantur facere, dum ſeipſi colligant, id eſt, diſſipatas animi partes rurſum in ſuum locum congerant, atque in hoc quidem præcepto nullus eſt Philoſophiæ locus.

Secundum, vt rogemus, ſi quam habent vlciſcendi vim, differant in aliud tempus, dum deferueſcat ira, id eſt, excitatus inuita ratione ardor animi.

Tertium, vt ſedere eos iubeamus; nam qui ſpiritus in cerebrum confertim impetum fecerunt, paullatim ſubſidunt motu intermiſſo, deferueſcitque nimius ille cordis calor, ac tandem ſedendo, & quieſcendo animus fit prudens.

Quartum, vt philoſophorum præceptis vtamur, & cum ſubtrahimus illos, qui fuerunt iræ cauſſa; & cum rogamus, vt vindictam differant, adduci poteſt Platonis il-
44 lud, qui deprehenſum in delicto graui ſeruulum, Zenocrati verberandum, ad ipſum ſalutationis cauſſa profecto, tradidit, dum diceret, id ego ne faciam, impedimento eſt ira. Item Architæ illud, qui cum villico

factus

factus eſſet iratior, quo te modo (inquit)
accepiſſem, niſi iratus eſſem? dum vero ro-
gamus, vt vindictam differant in tempus ali-
ud, opportune meminerimus præcepti illi-
us, quo Cæſarem Auguſtum vti monebat
Athenodorus Philoſophus, dum iræ feruor
elangueſceret; dilationem enim ſuadebat ei
in huiuſmodi tumultu, rogabatque, vt
quum iratus eſſet, nihil neque diceret, ne-
que faceret, priuſquam quatuor & viginti
litteras ſecum percurreret; exemplumque
Theodoſii Imperatoris afferemus, qui a na-
turæ munere id habuit, quod Auguſtus a
philoſophiæ doctore; recenſebat enim is
elementa litterarum iratus. Neque obli-
uiſcendum erit dicti illius, quod olim Bias
Prienæus vſurpabat, duo maxime contraria
conſilio eſſe, iram & feſtinationem. Ideo
nec incommodum fuerit, Antigoni Regis
Macedonum exemplum de tarditate ad
iram proponere; in eum namque cum ma-
ledicta milites congererent, ignari, ipſum eſ-
ſe in proximo loco, diductis virga tentorii
velis ſat illi fuit dicere, Flebitis mediuſſidi-
us, ni longius ſemoti de me male loquami-
ni. Nec omittendum conſulo, dum ſe-
det iratus, & ratiocinationis commodita- 45
tem præbet, illud, quod Thraciæ Rex Co-
tys fecit: nam cum eſſet natura celer ad

iram, vaſa quædam curioſe admodum torno elaborata, ſed fragilia, quæ ad ipſum hoſpes quidam attulerat, datis antea hoſpiti muneribus, confregit omnia, ne iraſcar (inquiens) ita facio, neue ſæuiam in eos, qui fracturi erant. Vltimo loco poſſumus non ineleganter quærere, cur priſci ſapientes regium ſceptrum effingebant, ita vt in ſummo eſſet ciconia, in imo hippocentaurus? docereque iratos, cum ciconia pietatis exemplum ſit, hippocentaurus vero feritatis, nihil eos prætерea voluiſſe, niſi vt ſi quid in Principe ſæuiant animi affectus efferi, ſiue in alio quopiam, premantur quantum fieri poteſt.

CAPVT VI

De præſeruatione ab ira per medendi artem.

MAnifeſtum itaque ex ſupradictis eſt, quo pacto præſeruet hominem ab ira moralis Philoſophia: videamus modo, quantum in ea re proſit ars medica per victum, qui in ſex rebus neceſſario corpus noſtrum alterantibus latius ſumptus continetur; nam ſupra* arctius comprehenſus eſt, ad cibum & potum duntaxat diffuſus. Conſiſtit itaque victus primum in ambientis nos

aeris

* *Cap.* 1.

aeris contactu: ſecundo in motu & quiete totius corporis, & eius partium: tertio in ſomno & vigilia: quarto in his, quæ intra os aſſumuntur: quinto in his, quæ excernuntur, retinenturque: ſexto in animæ affectibus *. Quod cum ita ſit, modos illos nos alterantes examinemus, vt videamus, an ex eorum vſu vel omnium, vel plurium, multum caloris, ſuccique bilioſi congregetur. Statim enim tot auxiliorum genera habebimus ad auertendam iram, quot ea modis comparari poteſt, vſum in omnibus opportunum adhibentes. Id vero inprimis monemus, ex bilioſo humore, & ſanguine admodum exuperante iram fieri: licet enim ſanguis ſuapte natura hilaritatem pariat, tamen ob nimiam ſui copiam cerebrum, vel eius membranas occupans, nihilominus interdum quam bilis fere calefacit.

Quantum itaque pertinet ad ambientem nos aerem, debet is, quem a bile cauere volumus, eum ſibi eligere, in quo qualitates ſint bili flauæ contrariæ: frigidus ergo & humidus conueniet; nam qui calidior eſt & ſiccior, nimis admodum corpora calefacit, magisque humores aſſat. Ex quibus plus etiam bilis conciliatur. Ex quo patet, cur

* *Gal. in lib. Artis paruæ cap. 85.*

in æſtiuo aere, ac tempore bilioſiores ſimus, & ad iram promptiores, neque nos duntaxat, ſed & cetera animalia, præcipue vero
47 quæ venenoſa ſunt: vitandus itaque ſol eſt in æſtate; neque tamen, ſicuti plerique more puellarum faciunt, ſemper in vmbra degendum, ſed ita, vt neque nos nimis ſingulis diebus in ſole torrefaciamus: ſcio enim hominem ad negotia natum non poſſe normæ vlli ad vnguem deuinctum eſſe.

Secundo loco dicebamus de motu & quiete. Quies ipſa profecto non eſt, quæ calorem efficiat, ſed qui huic opponitur motus: motu namque corpora caleſiunt, & ſicceſcunt; nam ex continua frictione partium, quæ mouentur, ſemper calefactæ proxima pars ſimul caleſcit, donec alteratione per continuum facta ad cor caloris communicatio pertingat, quod quidem vbi calefactum redditum eſt nimis, & vniuerſum calidum fit corpus, & per ſudorem humores in ſpiritus reſoluuntur, interdum vero adeo cor ob ipſum incaleſcit motum, vt febris ex laſſitudine contingat: debet itaque motus talis eſſe in omnibus, vt ne ad plus, quam par eſt, caliditatis corpus perueniat, alioquin acrioribus, mordacioribusque repletur humoribus ob nimiam exercitationem; maxime vero hoc picrocolis, ſeu bilioſis euenit,

quibus præcipiendum eſt (ſi cui vnquam) vt vbi inanes ſunt, minime vehemẽti motu defatigentur, Hippocratici illius præcepti* memores, vbi fames, laborandum non eſt. Immo tunc etiam, cum exerceri volunt, leues ſibi ambulationes, licet ſatis multas, conuenire magis intelligant, id conſiderantes, exercitationes ideo nobis neceſſarias eſſe, vt ſuperfluentem ſuccum euacuent, excrementa concoquant, & expurgent, perſpirationemque vniuerſi corporis ſalubrem reddant, quod ſatis commode ipſis per leues illas ambulationes euenit. 41

Sed neque vigiliæ parum accendunt iram: ſanguis enim, vt teſtatur Galenus in expoſitione ſua in Hippocratis Aphoriſmos †, bilioſior in longis vigiliis redditur: cauendum itaque eſt a nimiis vigiliis, & ſomno eatenus indulgendum, quatenus modum non excedat; per ſomnum namque humectatur totum corpus, eiuſque beneficio ſanguis benignior euadit.

Quarto loco ſuccedunt conſideranda, quæ ſumuntur per cibum & potum. Cibi ſane, qui in bilem vertuntur, calidi ſunt, vt etiam capite primo libri huius ſummatim tradidimus, vt hoc loco copioſiores eſſemus

* *Secunda Aphor.* 16.
† *Lib. 7 Aphor.* 18.

mus: calidi vero, vel dulces, vel acres, vel amari, vel ſalſi ſunt: dulces exiſtunt, cuiuſmodi mulſum, mel, & ſaccharum; acres, vt cæpæ, porri, allia, forte acetum, raphanum, ſimiliter aromata omnia, vt cinnamomum, piper, zingiber, atque alia huiuſmodi; amari, vt lupini, radix aſphodeli, ab-
49 ſynthii coma, amygdalæ amaræ: ſalſi, vt ſalitæ piſcium, aliorumque animalium carnes, item caſei ſaliti, & multa alia, quæ ſale nimium participant. Eadem autem ratio in potibus eſt, quæ in cibis reperitur, ſicuti enim qui calidi ſunt cibi bileſcunt, ita & potus præcipue, qui dulciores ſunt; ſed potus iram gignunt ex eo etiam, quod nimium ſanguinem producunt, ex cuius copia ſimiliter iram fieri ſupra diximus, quod ſcilicet cerebrum, eiuſque membranas nimis tentat, licet ſuapte natura hilaritatem pariat. Nihil mirum itaque, ſi & Plato in Timæo, vbi de alimento ſcribit, & in ſecundo de Legibus, primum quidem iubet, vt pueri citra duodeviceſimum annum a vino prorſus abſtineant, quod videlicet ignem ſuper ignem in corpus animamque, antequam labores capeſſere incipiant, inducere non conueniat, atque ita iuuenilis habitus in furorem propenſi rationem habendam ſuadet; poſtea vero ad triceſimum vſque

annum

annum vinum quidem mediocre concedit guſtandum, ſed ab ebrietate ac vinolentia abſtinendum penitus monet. Ad quadraginta vero iam annos perductos permittit in conuiuiis epulantes, alios Deos & Bacchum præcipue inuocare, vt ſeniorum ſacris, luſibusque interſit. Sed inprimis memoria tenendum eſt id, quod in extremo de potionibus ſermone ſcriptum reliquit, vbi de 50
Carthaginenſibus loquitur. *Verum etiam potius* (inquit ille) *Cretenſium, Lacedæmoniorumque vſui Carthaginenſem legem antepoſuerim, vt nullus videlicet in exercitu vinum guſtet, ſed toto illo tempore aquæ potione vtatur, & in ciuitate neque ſerui, neque principes eo anno, quo in imperio ſunt, vinum guſtent. Item neque rempublicam adminiſtrantes, neque iudices, dum ſuo funguntur munere, vini quicquam aſſumant, neq; quiſquam de re aliqua inſigni conſilium initurus, neq; interdiu quiſquam omnino, niſi aut exercendi corporis, aut tollendi morbi cauſſa, item neque noctu quiſquam ſeu vir, ſeu mulier, quum filios genituri ſunt.* Ego vero non laudari legem hanc a Platone alia ratione cenſuerim, niſi quia exiſtimet, vinum epotum animæ tanquam tyrannum quendam imperare; nam ſi ſemel in corpus intrauerit, gubernatorem impedit, quo minus, vt decet, nauis gubernacula dirigat,

milites, ne in acie recte ſapiant, conturbat, iudices in dicendo iure aberrare, & omnes principes vitioſe dominari, nihilque ſani imperare cogit. Cum ergo ex calidorum ciborum, potuumque vſu maximum paretur iræ fomentum, nemo ſanæ mentis eſt, qui non his & cibis & potibus vti malit, qui animum e manibus tam ſæuæ belluæ
51 eripiunt, præcipue vero, cum tot ciborum, potuumque genera producta ſint a natura, nulla ex parte damnanda, ſed veluti in ſymmetria, omniſque exceſſus mediocritate conſtituta, vt ad eam viuendi rationem, quæ corporis & animi ſanitati proſit, mirifice ſint accommodata. Neque opus eſt, vt ego hic illa nunc perſequar; ſatis enim fuerit, vt Galeni libros ſibi vnuſquiſque legat, quatuor in hanc ſententiam conſcriptos, tres quidem de alimentorum facultatibus, vnum vero, qui illos ſequitur, de cibis boni & mali ſucci: quod qui fecerit, atque eam viuendi normam, quæ illic traditur, ſibi perſcripſerit in electione alimentorum, facile præſeruari ſe a generatione illius humoris, qui omnium calidiſſimus & ſicciſſimus in corpore noſtro aliquando contrahitur, ſentiet*. Menſuræ autem ratio ex viribus, & ætate ſumitur, nec non & ex naturali tempera-

* *Lib. 1 ad Glauc. cap. 3.*

peratura, & præterea ex conſuetudine, anni regione, atque aliis huiuſmodi: alioquin & ex nimia quantitaté temperatorum ciborum in ventriculo ob imbecillitatem concoquendi putreſcente, bilis eadem fieret, quæ a calidiori victu oriri ſolet. Ceterum quia dictum ſupra eſt capite primo huius libri, quod etiam ex inedia ira fit, ideo ſi quis eſt, quem ad iram cognoſcas pronum, caue hominem inedia neces, quinimmo alas liberaliter, vitatis tamen calidioribus: alimentum 52
enim ſanguinem reddit blandum, neque bileſcere eum permittit, hilaremque facit hominem. Leonis id exemplo declarari poteſt. Leo namque, cum ſit inter omnia animalia acerrimum, tamen vbi fame exemptus eſt, & per multam vorationem repletus ad ſaturitatē, facilis, mitisq; maiorem in modum euadit, feſtiuus, ludibundus, beneuolusque ſuis cum ſociis & familiaribus, vt teſtatur Ariſtoteles in libro de natura animalium *; quæ omnia alimenti contingunt cauſſa: ieiunis autem contingit oppoſitum; his enim ſanguis bileſcit, vt teſtatur Alexander Aphrod. in Problematibus ſuis †, vbi ait, cibo poſt ieiunium ingeſto frigus inuadere, & nulla alia cauſſa id contingere, niſi quia

* *Lib. 9 cap.* 44.

† *Lib. 2 Problem.* 234.

materiæ in ieiunio aggregantur acriores; aſſumptis vero eduliis membra iam confirmata bilem verſus cutem expellunt; itaque fit, vt rigor oriatur, bilis enim membra remordet, excitatque, ad repellendum.

Reliquum eſt, vt de his, quæ excernuntur, retinentúrque, agamus. Sciendum itaque, quod ex eorum, quæ intra corpus ſumuntur, concoctionibus, colligi in corpore excrementa neceſſe eſt. Colliguntur enim, quædam ex prima concoctione in ventriculo; ex ſecunda in iecore, venis & arteriis; ex tertia in ſingulo quoque mem-
53 bro; cuilibet autem harum partium natura parauit inſtrumenta, aliqua purgantia & diſcernentia, aliqua deducentia, aliqua colligentia, aliqua demum excernentia; quæ tamen non adeo euidentia ſunt, ſicut in prima concoctione. Fecit ergo inteſtina ventriculo, vt per ea fæx egereretur craſſa. Iecori dedit lienem ad expurgandam bilem nigram, veſicam felleam ad expellendam flauam, ſingulis etiam membris ſtatuit corporis meatus apertos, & molles, vt a collecto ſpiritu propelleretur ſingulorum membrorum excrementum; talia modo ſi cohibeantur excrementa, putreſcunt profecto, atque ex putredine non poteſt non bilis collectio fieri, & conſequenter ad iracundiam

mo-

motus: facile vero cohibentur, atque ægre expelluntur, vbi in partem decubuere obſtructionibus maxime obnoxiam; qui quidem affectus in primis iecori, ob eius tum ſtructuram, tum vero actionem, ſolet eſſe moleſtus. Nam venæ, quæ a portis deriuantur per vniuerſam huius viſceris partem cauam diſpertitæ, tandem in illis, quæ in gibba ſunt, per quædam oſcula ſenſum effugientia committuntur. Vniuerſum vero alimentum ex ventriculo in hunc vnum locum, qui ob id ipſum, quod nuper diximus, portæ appellatus eſt, refertur. Quemadmodum enim in vrbes nihil niſi per portas inuehi poteſt; ita nihil poteſt in iecur deferri, 54
niſi prius in hunc feratur locum; vnde in totam iecoris partem cauam ſubinde diſtribuitur, inde vero per eos, quos diximus, terminos in gibbum. Quare nihil mirum poſtea eſt, ſi viſcus hoc, & ob viarum anguſtiam, & ob copiam tranſeuntis ſubſtantiæ, aſſidue obſtructionibus arripitur, quæ excreſcentes flauæ bilis multitudinẽ pariunt, quæ in venis putreſcens ardentes febres accendit: ſin autem in corporis habitum transfuſa ſit, citra putredinem quidem regius morbus, cum putredine vero tertiana febris oritur. Quod ſi in parte aliqua congeſta ſit, herpes: ſi bilis exquiſita ſit, eriſypelas. Vitandæ

igitur

igitur ſunt obſtructiones, quod conſequemur, ſi intelligemus, cibo nulla de cauſſa alia nos indigere, niſi vt corpus nutriamus; nutriri vero corpus, ſi bene concoctus fuerit cibus, bene autem concoqui cibum, ſi modicus ſit. Quod ſi neglecto recto regimine, obſtructiones acciderint, occurrendum his eſt, priuſquam nimis excreſcant, putredinem gignant, & bilem, ex qua & febres excitentur, adminiſtratis tum cibis, tum medicamentis attenuantibus, quia cum multæ factæ fuerint, non modo hæc non ſat erunt, verum & euacuatione opus erit, quæ deinde quo loco facienda ſit, membri figura, & eiuſdem ſitus indicabit. Vnde ab his permoti, ſi quid in iecoris cauo com-
55 prehenſum ſit, per inteſtina detrahimus; ſi in gibbo, vrinam cientibus euacuamus. Eodem etiam modo a membri figura, ſituque docti ea, quæ in pulmone & pectore collecta euacuatione egent, per tuſſes purgamus. Ad nares autem deducimus, quæ in cerebro. Non ſolum autem cohibentur, quæ in iecore & venis, arteriiſque fiunt excrementa, ſed etiam quæ in alias corporis partes, vt diximus, obtruduntur; quemadmodum mulieribus menſtruis accidit, quæ in vtero ſupprimuntur, vnde fiunt aut inflammationes, aut eriſypelata, aut febres

bres ardentes, vt tradit Galenus*. Contingunt etiam corruptiones ad venenoſam naturam declinantes, vt teſtatur Auicenna libro tertio Canonis, vbi de matricis præfocatione loquitur. Occurrit etiam nonnunquam, vt ſublatis ad os menſibus, mulieres barbam producant, ſicut olim mulieri cuidam contigit, cum viro abſente, illo membro nimis feriaretur, de qua Galenus in libris Epidemiorum meminit †. Quæ quidem omnia ſymptomata caliditatem eximiam ex vteri excrementorum putrefactione arguunt, vnde & bilis generationem, conſequenter vero & promptitudinem ad iram. Quid dicam de obſtructionibus, quæ fiunt in neruis? propter quod paralyſis, epilepſia, apoplexia, ſpaſmus, & multi alii huiuſmodi affectus generantur. Sed huc- 50
vſque ſatis dictum puto de præſeruatione ab ira, in duobus his capitibus. Nunc modo opportunum eſt, vt ad alios affectus, quibus hominis perturbatur animus, ſermonem vertamus.

* *Lib. 6 de locis affectis, cap* 4.
† 3 *Epidem. Com.* 1 *Aph.* 4.

CA-

igitur ſunt obſtructiones, quod conſequemur, ſi intelligemus, cibo nulla de cauſſa alia nos indigere, niſi vt corpus nutriamus; nutriri vero corpus, ſi bene concoctus fuerit cibus, bene autem concoqui cibum, ſi modicus ſit. Quod ſi neglecto recto regimine, obſtructiones acciderint, occurrendum his eſt, priuſquam nimis excreſcant, putredinem gignant, & bilem, ex qua & febres excitentur, adminiſtratis tum cibis, tum medicamentis attenuantibus, quia cum multæ factæ fuerint, non modo hæc non ſat erunt, verum & euacuatione opus erit, quæ deinde quo loco facienda ſit, membri figura, & eiuſdem ſitus indicabit. Vnde ab his permoti, ſi quid in iecoris cauo com-
55 prehenſum ſit, per inteſtina detrahimus; ſi in gibbo, vrinam cientibus euacuamus. Eodem etiam modo a membri figura, ſituque docti ea, quæ in pulmone & pectore collecta euacuatione egent, per tuſſes purgamus. Ad nares autem deducimus, quæ in cerebro. Non ſolum autem cohibentur, quæ in iecore & venis, arteriisque fiunt excrementa, ſed etiam quæ in alias corporis partes, vt diximus, obtruduntur; quemadmodum mulieribus menſtruis accidit, quæ in vtero ſupprimuntur, vnde fiunt aut inflammationes, aut eriſypelata, aut febres

bres ardentes, vt tradit Galenus*. Con-
tingunt etiam corruptiones ad venenoſam
naturam declinantes, vt teſtatur Auicen-
na libro tertio Canonis, vbi de matricis
præfocatione loquitur. Occurrit etiam non-
nunquam, vt ſublatis ad os menſibus, mu-
lieres barbam producant, ſicut olim mulie-
ri cuidam contigit, cum viro abſente, illo
membro nimis feriaretur, de qua Galenus
in libris Epidemiorum meminit †. Quæ
quidem omnia ſymptomata caliditatem ex-
imiam ex vteri excrementorum putrefacti-
one arguunt, vnde & bilis generationem,
conſequenter vero & promptitudinem ad
iram. Quid dicam de obſtructionibus, quæ
fiunt in neruis? propter quod paralyſis, epi-
lepſia, apoplexia, ſpaſmus, & multi alii
huiuſmodi affectus generantur. Sed huc- 56
vſque ſatis dictum puto de præſeruatione
ab ira, in duobus his capitibus. Nunc mo-
do opportunum eſt, vt ad alios affectus, qui-
bus hominis perturbatur animus, ſermo-
nem vertamus.

* *Lib. 6 de locis affectis, cap* 4.
† 3 *Epidem. Com.* 1 *Aph.* 4.

CAPVT VII

De Furore.

CORdis facultas duplex eſt, altera vitalis nuncupata, eo quia innatum calorem, in quo vita conſiſtit, tuetur per ſyſtolen, atque diaſtolen, moderate ipſum refrigerando. Per diaſtolen quidem, id eſt per dilatationem, ſpiritus attractione. Per ſyſtolen vero, id eſt per contractionem, fuliginoſi halitus expulſione. Altera eſt, quam Græci θυμοειδῆ vocant, nos animoſam, quæ in nobis gignit motus vel turbidiores, vel quietiores, prout ratiocinatrix facultas (λογισμὸν vocat Galenus) obiectam commotionis ſpeciem æſtimauerit: facultas enim animoſa ſequitur impreſſas in mente rerum imagines. Porro ratiocinatrix primum expendit, fugienda ne ſit, an amplectenda ſpecies, quæ obiicitur. Animoſa poſtea eam vel fugit, vel amplectitur. Ratiocinatrix rurſus, quæ bona videntur, amplectitur, & quæ mala, deuitat natura, ſeu pro ſua naturali conſtitutione. Si enim valida eſt, ac proba, aut
57 certe optimis diſciplinis inſtituta, rectoque iudicio prædita, ad obiectas rerum tam bonarum quam malarum ſpecies mouetur, huicque animoſa vis imperandi obſequitur, ac tum motus placidi, & conſtantes naſcun-

tur

tur, cuiuſmodi ſunt animi fiducia, fortitudo, & id genus alia. Contra, eadem ratiocinatrix, ſi infirma, aut rerum inexperta, aut prauis moribus imbuta, & ſine recto iudicio ſit, ſed cum opinione, aſſenſioneque imbecilla, ad ea, quæ bona videntur, amplectenda, & mala fugienda mouetur, impellente animoſa facultate, quæ aliquando ab iracundia, aliiſque animi perturbationibus ante occupatur, quam prouidere ratio poſſit, ne occupetur. A motu leui, & cum ratione, ac iudicio huiuſce animoſæ facultatis naſcitur fiducia, ex qua promtitudo eſt ad labores bonarum rerum agendarum. A vehementi vero, & ſine iudicio oritur εὐτολμία, id eſt, confidentia, ex qua fit impigritas ad improbiſſimos quoſque labores; & ὀξυθυμία, id eſt, præceps, acerba, vehemensque concitatio, quam Galenus hoc loco θυμὸν, id eſt furorem nominat, & alibi ὁρμὴν, id eſt, impetum, a phrenitide eatenus differentem, quod in ea febris adſit, furor vero citra febrem accidat*. Fit autem huiuſmodi affectus a mordacibus & calidis humoribus, qualis eſt maxime flaua bilis, vel a calidiori cerebri intemperatura, vt tradit Galenus. Puto autem calidio- 58
rem illam cerebri intemperaturam interdum

* *Gal. lib. 2 de Sympt. cauſſis cap. vlt.*

dum a ſanguine plurimo corrupto, ad ipſum cerebrum aſcendente, interdum & temperato, ſed nimio, originem ducere, ita quod furorem, & a bile, & a ſanguine fieri ſtatuimus. Facile vero eſt, internoſcere ex furioſorum moribus, vter in illis furoris humor cauſſa ſit. Qui enim fit a ſanguine furor, comitatur eum riſus aſſiduus, ridiculis quibuſdam viſis ante oculos occurſantibus. Vbi vero a bile flaua, ſuperaſſata ſcilicet, & craſſefacta, cerebrum & membranas ſtimulante & diuellente, ferarum inſtar redduntur effrenes: vnde Hippocrates recte dixit*, deſipientias, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores: quæ vero cum ſtudio, periculoſiores eſſe.

CAPVT VIII

De præſeruatione & cura furoris.

SVperuacaneum fortaſſe cuipiam videretur, nos ſeparatim de furoris præſeruatione, & cura, caput erigere, cum magis & minus non varient (vt inquit Ariſtoteles) ſpeciem: pateatque, tam furorem, ſeu impetum, quam iracundiam & iram ab imbecillitate ratiocinatricis facultatis, & ab animoſæ vehementia naſci. Hoc ſi quis ob-

* *Sect. 6 Aphor. 53.*

obiiciat, præterquam quod Galenum inue- 59
nio in tractatu de locis affectis, & alibi diuerſa capita conſtituere de multis affectibus, qui ab eadem minera, & ab eodem humore fiunt, æque ac furor & ira. Dicam ob id etiam hoc a nobis factum eſſe, quoniam ex his, in quibus de ira dictum eſt, locis, non petenda furoris remedia cenſeo. Vni enim quæ competunt, non & alteri congruunt, tametſi quæ ad præſeruationem iracundiæ dicta ſunt, poſſint ad furoris etiam præſeruationem accommodari. Eo enim ſuppoſito, quod apud omnes conſtat, nempe quod furor præceps ſit, vehemens, & acerba concitatio, in qua ferarum modo furioſi debacchantur, nemo ſani capitis perſuadere ſibi poteſt, vt arbitror, præcepta curationi iræ opportuna quicquam in furoris curatione proficere: nam quo pacto, qui ἔκστασιν quandam animi patiuntur, ſuique omnino ſunt immemores, te audierint præcepta ex morali philoſophia depromentem? rogantem, vindictam vt differant, exemplaque eorum, qui ita ſeſe geſſere, afferentem? cum iis ſenſus omnes deprauati ſint? Id ergo inprimis agendum, vt primo quoque tempore ex eorum manibus ſubtrahamus, qui furoris cauſſa fuerunt. Secundo loco nobis etiam a furioſorum præſentia abeundum; ne quid &

nobis affricent mali. Poſtea, ſi opus ſit, li-
60 gamentis conſtringendi ſunt, quemadmodum Cleomedi Lacedæmoniorum Regi contigit, qui cum ad inſaniam redactus, ſceptrum vnicuique obuio in faciem impingeret, ligneis ſoleis conſtrictus eſt a propinquis, & in carcerem coniectus*. Fit autem hoc non ſolum, vt ne aliis, ſed vt nec ſibi ipſis vim inferant, quam inferre aliis nequeunt: perinde ac Cleomedes: qui arrepto cuſtodis, & ergaſtularii gladio, ab ima corporis parte ad verticem ſe diſſecuit. Quarto loco confugiendum eſt ad artem medicam. Victu itaque inſtituto tenui, ſorbili, liquidoque, vino præcipue ſublato, curatio a ſanguinis miſſione, vbi a copioſo ſanguine malum accidit, inchoanda. Cubiti autem exterior vena incidenda, vel media, ſi minus ea apparuerit In mulieribus (fiunt enim & ipſæ furioſæ, vt Agaue, quæ Pentheum filium furore correpta interfecit) malleoli vena ſecanda: ex hoc namque fit, vt menſtrua (quod mirifice in re hac prodeſt) prouocentur. Verum quoniam nonnullis in prima quidem ſanguinis detractione ſtrenua adeſt inanitionis tolerantia, in ſequentibus autem lipothymiam incurrunt, ſiue in animi defectum, ob id præſtat in prima detractione

ne

* *Herodotus in Erato.*

ne quantum vſus poſtulat, auferre. In ef-
fluxu vero ſanguinis, aſſidue pulſus tangen-
dus eſt. Qui ſi conciderit, ſtatim tunc eſt
ab vlteriori ablatione ceſſandum, deque re- 61
petitione cogitandum, quæ poſtridie repa-
ratis iam viribus aggredienda. Euacuato
ſic vniuerſo corpore, loci affecti habenda
memoria. Furoris enim caput ſedes eſt,
itaque fouendum caput erit roſaceo, & ace-
to, aut mellino oleo, aut polygoni ſucco.
Deinde ſuccida lana oleo madefacta ſynci-
piti applicanda, aſſidueque noua mutanda;
veſpere quoque ſomnus conciliandus: abla-
to enim ſanguine, ſi vigiliæ permanſerint,
ægri immaniores redduntur. Aluus præte-
rea cum idoneis alimentis, ſi clyſteria renu-
ant, mollienda eſt. Quibus actis, detra-
hendus eſt, ſi neceſſe fuerit, ſanguis ex venis
etiam e fronte, vel hirudines ſyncipiti ad-
mouendæ. Quod ſi a bile malum ortum fue-
rit, curatio ex hiera picra, & aliis medica-
mentis, bilem vacuantibus, auſpicanda. Quæ
ſi delirantes refugiant, fallendi ſunt cibis,
bucellis, vel ficubus pinguibus, vel palmu-
lis ea admiſcendo, vel ſero lactis. Vnice
autem prodeſt, declinante morbo, balneum
ex aqua dulci: eo namque humectatur to-
tum corpus, & placidum ex bilioſo euadit.

CAPVT IX

De triſtitiæ definitione.

TRiſtitia quæ modo δυσθυμία, vt Hippo-
crati, modo λύπη, vt Galeno, appella-
62 tur, eſt recens opinio, quod malum adſit,
vt Chryſippus dixit. Quam definitionem,
ſi arctius cogere volumus, ita enuntiare poſ-
ſumus: Triſtitia eſt opinio recens mali præ-
ſentis. Vbi loco generis poſita eſt opinio,
quia omnes perturbationes iudicio cenſen-
tur fieri, & opinione. Additur ad hanc defi-
nitionem recte, vt illa opinio præſentis ma-
li ſit recens. Hoc autem verbum ſic inter-
pretatur Zeno, vt non tantum illud recens
eſſe velit, quod paullo ante acciderit, ſed
quamdiu in illo opinato malo vis quædam
inſit, & vigeat, & habeat quandam viridita-
tem, tamdiu appellatur recens. Vt Arte-
miſia illa, Mauſoli Cariæ Regis vxor, quæ
nobile illud Halicarnaſſi fecit ſepulcrum;
quamdiu vixit, vixit in luctu, eodemque
etiam confecta contabuit. Huic enim erat
illa opinio cotidie recens; quæ tum denique
non appellabatur recens, cum vetuſtate ex-
aruit. Id vero malum, quod in huiuſmo-
di definitione cadit, trium generum eſt, pro-
vt & bonum, quod malo opponitur, rerum
externarum ſeu fortunæ vitium eſt malum,

qua-

qualia ſunt naufragia, in quibus merces di-
tiſſimæ obruantur: alterum corporis, cuiuſ-
modi ægritudo ipſius eſt corporis, quæcun-
que illa ſit: tertium animi, cum videlicet
homo ſe animi bonis carere videt, vt ſunt
virtutes intellectus tum ſpeculatiui tum pra-
ctici. Triſtitia porro ipſa, quia animum 65
ſolet vehementer ſummittere, & detinere
depreſſum, ob id definiens illam Epicurus,
imminutionem eſſe, dixit, propter rem, quæ
fugienda videtur. Imminutio enim elatio-
ni contraria eſt: vnde & voluptatem, quæ
triſtitiæ aduerſatur, deſcribentes, pronun-
tiarunt, eſſe illam elationem propter rem,
quæ eligenda videtur. Signa eius ſumun-
tur ex animi ſummiſſione, ex palpebrarum
ſiccitate, ex oculorum cauitate, ex inſito
quodam vultus pallore, & decoloratione,
item ex gracilitate corporis. Nam in tri-
ſtantibus gracilitas fit totius corporis, ac
præcipue oculorum. Cum enim in ipſis
multus contineatur ſpiritus, qui dudum ipſos
in tumorem eleuabat, hic cum a triſtitia ſit
abſumptus, concidere ipſos facit: pallor ve-
ro & decoloratio contingit, quandoquidem
ſecedit in profundum innata caliditas, &
quæ ſunt in ſuperficie, relinquit. Cognoſcitur
vero & ex pulſu maxime hæc animi ſub-

miſſio in triſtitia: apparet namq; paruus, languidus, tardus & rarus, vt teſtatur Galenus*.

* *Lib. 4 de cauſſis pulſuum.*

CAPVT X

De præſeruatione & cura a triſtitia per moralem Philoſophiam.

CHryſippus triſtitiam λύπην appellatam,
64 quaſi λύσιν, id eſt, ſolutionem totius hominis putauit, nihil enim eſt quod magis eum lædat enecetque. Quare affectus iſte maxime propulſandus eſt. Incipiamus itaque a præſeruatione. Triſtitiæ ſane cauſſam malum eſſe oſtendimus, triumque id generum eſſe: in bonis nempe fortunæ, corporis, ac animi. Quapropter qui immunem ſe reddere vult illius perturbationis ſeu triſtitiæ, quæ ex amiſſione fortunarum contingere poteſt, tribus ſaltem præceptis obſeruatis, id conſequi valet. Primum illud eſt, vt ſibi ipſi proponat & fingat, ſe in tali ſtatu conſtitutum eſſe, tanquam omnia bona ignoret, quæ ſint, & nunquam ea poſſederit: nam qui hoc faciet, ex nullo malorum genere triſtitiam concipiet. Alterum, vt diſcat liberalis eſſe, auaritiæ inimicus, bonorum fortunæ contemptor: tunc enim nihil dolebit, nec ſi naufragia ſua audierit, nec ſi iumentorum interitus, nec ſi grandinis impe-

impetum in agros, nec ſi domos combuſtas, dirutaſue, nec ſi pecunias per furtum ablatas, aut ab hoſte raptas nouerit. Tertium, ſi legerit, quæ de compluribus Philoſophis traduntur, qui liberos ſe ab omnibus animi affectibus reddere enixiſſime ſtudebant, nihil deterius rati eſſe homini : & ſapienter id quidem, quam animi perturbationibus excruciari, ſubiicique, vnde vel ſponte fortunæ bona ampliſſima deſerebant. Democritum Abderitam conſtat vſque adeo 65 opulentum fuiſſe, vt pater eius Xerxis exercitui numeroſiſſimo epulum hoſpitaliter dederit; ſpretis tamen ipſe paternis opibus, in varias orbis terrarum partes ſeſe diſcendi cauſſa contulit, tantumque abeſt, vt audito aliquo fortunæ caſu, aut mutatione doleret, vti potius in riſum ſe verteret. Quis neſcit, quanto ludibrio fuerint fortunæ bona apud Biantem quoque Prienenſem Philoſophum, vnum ex ſeptem Græciæ ſapientibus? hic enim capta patria, fugam arripientibus omnibus, aſportantibus ſingulis, quæ poſſidebant, pretioſiora, cum interrogaretur, cur ex tot bonis ſuis ſolus ipſe nihil colligeret, *Omnia bona mea* (reſpondit) *mecum porto*; de virtutibus intelligens in animo reconditis. Pariter & qui dolore carere exoptat, vbi corporis malis torqueretur,

tribus ad ſummum præceptis indiget, quorum id primum eſt, vt toleranda ſibi aduerſa fortiter omnino perſuadeat, memor illorum Epicteti verborum ἀνέχου καὶ ἀπέχου, id eſt, ſuſtine & abſtine, quibus philoſophorum vniuerſa dogmata ad humanæ vitæ felicitatem pertinentia dum complecteretur, quis non videt, primo ex his duobus verbis illum nos monuiſſe, vt tolerantes euaderemus? Secundum vero, quod veluti famulatur ad primi acquiſitionem, id eſt, vt “ non aſſueſcat is mollis eſſe, ſed laboribus corpus duret, ac forte reddat: nam tantum poſtea ex hoc emolumenti conſequetur, vt & frigora, & æſtus, & dolores acerrimos, & inediam, & omnia, quæ corporis excogitari poſſunt incommoda, fortiſſime ſuſtinere aptus ſit futurus. Tertium in exemplis eorum conſiſtit, qui dolori reſtitiſſe traduntur. Inter quos Poſſidonius, Philoſophus Apaminenſis ex Syria, cum aliquando arthritide, ſeu morbo articulari infeſtaretur, conſtantiſſime fertur dictitaſſe: *Nihil agis dolor, quamuis ſis moleſtus, nunquam ego te confitebor malum eſſe.* Quid de Zenone Cittico dicam? Nonne is cibi etiam ſimplicis parciſſimi, crudique duntaxat patiens erat? ita vt ſi quis conſtantiam alicuius mirifice commendare ſtuderet

ret, Zenone illum continentiorem eſſe diceret. Vſum eum fuiſſe tenui admodum pallio conſtat, neque tamen ipſum ſæua hiems gelidusque imber, aut torridus ſol domuit neque vigiliæ vllæ.

Qui tandem mœſtitiæ minime ſuccumbere vult, ſi forte animi bonis vel careat, vel priuetur, quid poteſt is aliud moneri rectius, quam vt intellectum exerceat perdiſcendis ſcientiis, moralibusque virtutibus animum imbuat? quis enim eo aut hilarior aut iucundior fuerit illis ſibi comparatis bonis, quæ hilaritatem animorum, ac iucunditatem admirabilem pariunt? quis enim 67
neget, hilarem reddi, ac iucundum hominem, in quo eximia virtus ſit? cum nobilitate reſplendeat, amicitiis multis decoretur, diuitiis affluat magnis, honoribus in republica ſummis extollatur, quæ ſingula animi inducere lætitiam poſſunt? Sed tranſeamus ad curam, quæ in conſolatione in vniuerſum conſiſtit, atque ea quidem maxima: multi enim cum ſint in officio conſolantium gradus (aliqui enim tollere funditus triſtitiam idonei ſunt, aliqui ſedare, nonnulli detrahere quamplurimum, quidam ſupprimere, nec pati manare longius, alii ad affectum contrarium traducere) omnes tentandi ſunt, quoaſque ægritudinem auferamus. Tolle-

amus ergo triſtitiam, ſi docebimus id, quod accidit, malum omnino non eſſe, vt Cleanti placuit. Sedabimus, ſi oſtendemus, nihil inopinati accidiſſe. Detrahemus quamplurimum, ſi demonſtrabimus, illud non magnum malum eſſe, vt Peripatetici ſentiunt. Supprimemus, nec permittemus manare longius, ſi de communi conditione vitæ diſputabimus, & de conditione illius, qui mœreat. Ad affectum contrarium traducemus, nempe ſi ad lætitiam conuertemus hominem, ſi a malis ad bona abducemus, vt Epicurus iubebat. In omnibus autem, quæ a nobis dicentur, aut tollendo
67 triſtitiam, aut ſedando, aut detrahendo quamplurimum, aut ſupprimendo, ſuccurrere exempla debebunt, vulgi ſententiam aliter ſentientis deſtruentia. Malum etenim omnino non eſſe oſtendemus id, quod accidit, verbi cauſſa exſilium, exemplo Ariſtidis Athenienſis, qui ob inuidiam in exſilium pulſus (quæ res vulgo dura admodum reputatur) tantum abfuit, vt illud malum eſſe cenſeret, vti potius precatus Deos ſit, omnia Athenienſibus, a quibus relegabatur, ex animi ſententia ſuccedere. Nihil inopinati contigiſſe, vt liberorum interitum, ſi Anaxagoræ meminerimus, qui audito filii obitu, nuntianti *nihil* (inquit) *nouum memo-*

ras

tas, ego enim illum ex me natum noueram eſſe mortalem. Non magnum malum eſſe, vt ſecundæ fortunæ aduerſitatem, ſi commemorata Dionyſii Syracuſarum Tyranni expulſione, receſſus, qui ei Corinthi fuit, recordabimur, vbi pueris imperans, quos litteras illic docuit, minus doloris ſentiebat ex imperii maioris amiſſione, Syracuſarum ſcilicet. De communi conditione vitæ diſputabimus, & de conditione illius, qui mœreat, verbi cauſſa, de corporis imbecillitate, deque ægritudinibus, medicorum ſententiam afferendo, qui neceſſitatem tum corporis imbecillitatis, tum etiam ægritudinis docent, quia cum homo ortus ſit, neceſſe eſt, vt occidat; nullo autem pacto occideret, niſi corporis imbecillitas, ægritudinesq; 69.
præuiæ forent, quæ paullatim membrorum virtutes diminuunt, deprauant, corrumpunt. Sed quia mors mala videtur, ideo non hic coſiſtendum, ſed dicendum, inſtitutam eſſe corporis ab anima ſeparationem vltimi finis gratia, qui quidem optimus eſt, nempe vt ad meliorem vitam, qualis eſt cæleſtis, incorruptibilis, æterna, tranſeamus.

Ad lætitiam autem conuertemus hominem, iubentes, vt malorum obliuiſcatur, quod vt fieri poſſit, vitæ genus cum riſu coniunctum inſtituemus, quod inſtitutum eſſe apud

apud Principes ea ratione arbitror, vt ex contracta tum animo tum corpore defatigatione ex imperii negotiorum adminiſtratione, haberent exhilarationis occaſionem? hinc adulatores, ſcurræ, & paraſiti, quales adfuiſſe Zopyrum Perſam Dario, Ariſtippum Cyrenæum Dionyſio, Apollophanem Antigono tradunt.* Hinc Aeſculapius, medicorum deus, multas ſcribi cantilenas, mimosque ridicularum rerum fieri, & melodias quaſdam præcepit his, quibus ob vehementiores animoſæ partis motus, corporis temperamentum iuſto calidius efficeretur: nam ex lætitia exhilarantur ſenſus, exhilaratur totum corpus & animus, in quibus præcipue conſeruandæ, prorogandæque vitæ cauſſa conſiſtit. Hinc Luceia Mima
70 centum annis pronuntiauit in ſcena, vt Plinius tradit in naturali hiſtoria. Hinc Valeria Copiola, & ipſa Mima, quartum vltra centeſimum vitæ ſuæ annum diſtulit, neque ab re: nihil enim eſt, quod curarum obliuionem valentius, vt par eſt, inducat: curæ enim naturalem calorem corporis adeo exſugunt, accendendo, exſiccandoque, vt niſi mature obſtiteris, actum habeas de vita, fruſtraque Democritus eſſe contendas,

* *Gal. lib.* 1 *de tuenda valetudine.*

das, cum iam ob habitum diu contractum Heraclitus effectus ſis.

CAPVT XI

De præſeruatione & cura triſtitiæ per medendi artem.

CAuſſæ ſex, neceſſario corpus noſtrum alterantes, mirifice valent ad triſtitiam propulſandam. Inter quas præcipue aer eſt connumerandus. Optimus ergo debet eſſe, in quo degent, qui triſtitiam fugiunt. Optimus vero, vt primo de tuenda ſanitate legimus, eſt, qui prorſus purus exiſtit, purus autem ſerenus eſt, qui enim ſerenus, humano generi gratiſſimus contingit. Vnde nil mirum, ſi Homerus Fauonium inter omnes ventos admodum ſerenum flare per campos Elyſios dixit: ſi quis itaque ſerenum hunc aerem eligit, loca aperta incolat neceſſe eſt. Nam præterquam quod apertus aer valde 71
oblectat, accedit etiam ſolis claritas, quę cum facile propter loci apricitatem communicetur, iucunditatem parit omnibus non mediocrem, quod ex tenebrarum tolerantia facile cognoſcitur: captiui enim in carcere detenti nihil magis conqueri ſolent, quam quod a ſolis lumine arceantur, atque ab aeris perſpicuitate, & propterea mœſti, pallen-

tes-

teſque conſpiciuntur; ſic itaque adminiſtrandus aer. Quoniam vero triſtitia malum opinionis eſt, non in re, ideo qui tollere ex animo opinionem mali idoneus eſt, is plane triſtitiam pariter euertere poteſt. At quia leuationem ægritudinum animi in duobus præceptis ſtatuit Epicurus, primum eſt in auocatione a cogitatione moleſtiæ; alterum in reuocatione ad contemplandas voluptates; tertium, nos addimus, quo vis vtriusque præcepti Epicuri includitur, motum in triſtitia fieri iubentes: nemo enim eſt, qui non in ſe ipſo hoc experiatur, motu fieri, ambulatione, inquam, ut abſtrahatur ab acerbis cogitationibus animus, impellaturque ad varias voluptates, ita vt præteritarum miſeriarum memoria deleatur; ſpesque conſequentium bonorum excitetur. Præcipimus tamen illud in motu, ſeu ambulatione, vt ſcilicet addatur comes, qui & amicus ſit, & ſuapte natura lætior, & ſer-
71 monis amans. Hoc enim adeo refert, vt propter hoc facundus comes in itinere pro vehiculo habitus ſit a celebri illo Comico. Addo & illud, vt per loca delectabilia iter fiat, qualia ſunt horti, fontes, ſpectacula, ædificia: iuuat enim oculos occurſus rerum diuerſarum, quæ videri poſſunt, atque inde tacite ſubrepit obliuio eorum, quæ

triſti-

triſtitiæ cauſſa ſunt. Locorum vero amœni-
tas id præcipue parit. Quis enim eſt, qui,
ſi per virides hortos deambulet, non exul-
tet animo, ac corpore, cum tot herbarum,
florum, fructuum varietates, tam gratas vm-
bras, tam iucundas auras, tam dulces diuer-
ſarum auium garritus, tam lucidos fontium
riuulos admiretur? hoc ipſum eſt, quod tam
ſtudioſum hortorum Cyrum, olim Perſarum
Regem, fuiſſe tradit antiquitas. Quemad-
modum vero motus, vt motus eſt, non ex-
imit a triſtitia hominem, ita nec quies, vt
quies eſt, ſed ſi in quiete interius, exterius-
que oblectationem venetur. Exterius qui-
dem, per ſenſuum omnium exhilarationem,
quod primum, mandamus. Interius vero,
per animi compoſitionem, quod ſecundum
eſſe præceptum volumus. Exhilaran-
tur omnes ſenſus, vbi ſingulorum obiecta
grata ſunt. Viſus delectatur rerum pulchri-
tudine, vt auri, argenti, gemmarum, pictu-
rarum, & ceterorum huiuſmodi viſibilium.
Auditus ſoni iucunditate ac vocis, vt in-
ſtrumentorum muſicalium, carminum, fa- 73
cetiarum, nouarum rerum, quæ afferre læ-
titiam queant, & afferantur ab his, qui pul-
chro ſint aſpectu, ſermoniſque lepore polle-
ant. Olfactus rerum odorabilium ſuauita-
te, quæ caput minime repleant, quod expe-
rimen-

rimento potius quam arte dignoſcendum. Guſtus ſaporum varietate, quæ multiplex admodum eſt. Tactus multarum contrarietatum diuerſitate, ſed rerum mollitie maxime, vt ſunt molles pelles, quales ſublimes illæ Gebellinæ vocatæ, & Armellinæ, & ſi qua huiuſmodi ſunt tangibilia. Componitur porro animus, & in requiem redigitur, per aliquem, aut eius, qui triſtitia confectus eſt, diſcurſum, aut alicuius, qui aſſiduus illius comes eſt. In quo quidem diſcurſu conſideretur, triſtitiæ cauſſam vel nullam, vel paruam eſſe. Nec dubium id quoque eſt, conciliari ſomnum debere in triſtitia, prohiberi vero vigiliam: primum quidem, quoniam cum in ſomno ſenſus omnes vincti ſint, obliuio oriri ſolet opinionum, quæ animum occuparunt, ex quibus ortum habet triſtitia: deinde quia ſomnus humectat, ſpirituum effluuia cohibendo, quibus ſpiritibus egent, qui triſtes ſunt; ineſt namque his extenuatio corporis ob ſpirituum in vigilia factam per halitum digeſtionem, exſiccationemque. Cibus autem & potus eadem ratione conueniunt, qua ſo-
74 mnus: humectant enim ambo totũ corpus, & blandos ſpiritus gignunt, ex quibus non ſolum poteſt triſtitia propulſari, ſed & læta mens fieri. Debet autem vtrunque paullo

vberius admoueri, & cui roborandi tum principalia, tum deſeruientia illis membra vis inſit. Principalia ſunt cerebrum, cor, iecur. Cerebrum ex potu ſyrupi facti ex decocto corticum citri, ſaluiæ & roſarum cum aqua violarum robur accipiet atque ex chebulis myrobolanis cum ſaccharo vel melle conditis: item ex floribus ſaluiæ, eo modo, quo roſæ ſolent, cum ſaccharo compoſitis & adſeruatis. Cor ex potu aquæ roſaceæ, in qua ocimi maioris, & quod verè ocimum eſt; folia vel ſemina immerſa fuerint; roborabitur. Item ex gariophyllorum puluere; cum eadem aqua, & Cretenſi vini pauxillo ebibito. Iecur eupatorio, vulgo apud nos agrimonio vocato, iuuabitur, chalmæpity, & cichorio; illo quidem, ſi frigus eſt, hoc, ſi calor, reliquum ſuperante. Poſſunt hæc vel in vino, vel in aqua coqui, vel per aquæ bullientis vaporem ex eis ſuccus clarus in duplici vaſe elici, qui & limpidus aſpiciendi, & valde idoneus bibenti erit. Et de principalium membrorum robore pauca hæc dicta ſint. Ad deſeruientia accedamus, initio a ventriculo ſumpto, qui iecori famulatum præſtat, quamquam enim hic indignioris principis ſeruitio deſtinatus 75
videatur, eius tamen ſeruitium adeo neceſſarium eſt, vt nec ſummi principes, cor & ce-

rebrum abſque eo nedum proprio munere fungi, ſed nec diutius conſiſtere valeant. Robur accipit ſane ventriculus ex iure perdicis, cum gariophyllis coctæ, mirum in modum. Neruis qui cerebri famuli ſunt, maximum adminiculum præſtant veræ acori radices conditæ. Pulmones cordi ſubſeruientes iuuantur paſſulis dulcibus, caricis pinguibus, glycyrrizæ radicibus recentibus. Hæc breuiter ſunt, quæ ſingula ſingulas corporis partes principales & ſubſeruientes reſpiciunt. Supereſt autem compoſitio quædam, ex cuius vſu mirifice homo exhilaratur, necnon & robur omnibus membris accipit. Accipienda ſunt ſemina cucurbitæ, melonum, cucumeris, nucleorum pineæ, fiſticorum amygdalarum dulcium, ſingularum vnciæ duæ, aquæ roſaceæ libra vna, ſacchari albiſſimi libræ quatuor, ita vt confectio fiat ad liquidioris electuarii formam, & in fine coctionis addatur his puluis, in quo cinnamomi electi, ſandalorumque citrinorum vncia ſit ſingulorum vna, gariophyllorum drachmæ duæ, ambræ drachma vna, moſchi grana XV, foliorum auri, & margaritarum ad libitum, fiat autem puluis tenuiſſimus oportet. Neque inutile foret ſcire,
76 quodnam ſeminis genus in Turcicis regionibus notum, vſurparet olim Sultanus Seli-

mus

mus Turcarum rex, vbi memoriam rerum moleſtarum exuere vellet. Dicunt enim qui de illo ſcribunt *, tantæ ſemen illud energiæ fuiſſe, vt eo ſumpto incredibili modo lætus redderetur, curarumque immemor. Oportet & recte, ſe gerere in his, quæ excernuntur, retinenturq;: nam cum melancholicus aggregetur humor, his, qui triſtitia obſidentur, neceſſe eſt, vt vel clyſteri vel pharmaco inteſtina obluantur. Sunt vero in hunc vſum multa & ſimplicia & compoſita accommodata. Inter ſimplicia myrobalani Indi, ſenæ folia, & folliculi, epithymum, fumus terræ, ſerum lactis: inter compoſita electuarium lenitiuum, diacatholicon, confectio hamech, præterea pilulæ de fumo terræ, & quæ dicuntur, *ſine quibus eſſe nolo*, & infinita alia. Animaduertendum autem, ab vſu primum iſtorum incipiendum, deinde ab his, quæ roborandi cauſſa attulimus: non enim ante roborandæ partes ſunt, quam humor melancholicus, in triſtitia conceptus, eductus ſit.

* *P. Iouius in libello de Turcarum origine.*

CAPVT XII

De definitione metus; de partibus ſubiectiuis; de ſymptomatibus; de precliuioribus ad metum; demum de cauſſis eius.

77 QVemadmodum bona natura appetimus, ſic & a malo natura declinamus: declinatio vero cum ratione facta, cautio appellatur, eaque intelligitur in ſolo eſſe ſapiente: quæ vero ſine ratione, & cum exanimatione humili atque fracta, metus nominatur. Eſt igitur metus ratione aduerſa cautio. Definitur ea a Stoicis alio modo ſic: *Metus eſt opinio impendentis mali, quod intollerabile eſſe videatur.* Huic generi partes plures ſubiiciuntur, nimirum pigritia, pudor, terror, timor, pauor, exanimatio, conturbatio, formido. Porro maximus eſt hic affectus (metus inquam) inter omnes, quod facile poteſt ex ipſius ſymptomatibus colligi, cuiuſmodi ſunt pallor, tremor, pilorum erectio, alui atque vrinæ egeſtio, bilis deiectio, teſticulorum, cutiſque contractio, algor, ſitis, ſilentium, ventris murmur & crepitus, genituræ profluuium, tremor voce & manibus, & labro inferiori, mors denique. Pallor contingit, quod natura humana, viſque interior, quæ

corpo-

corporibus noſtris conſulit, ne quid extrinſecus capiat detrimenti, continuo fugit, & ſe ad loca confert penitiora cuſtodiæ gratia (quemadmodum nos quoque domum eadem cauſſa petere ſolemus) quo cum properat, ſanguinem ſecum trahit, quo ſolo vehiculo, alimentoque vti conſueuit. Sanguis autem eſt, qui florem noſtro corpori largi- 87
ri poteſt. Tremor, quoniam vis etiam animalis, per conſenſum vtique naturalem diffugiens, neruos relinquit imbecillos, qui ſuo robore membra ſuſtinent, firmaque tuentur. Hæc eadem ratio eſt, cur & aluo fundantur, & mingant inconſulte. Muſculi namque, quorum intereſt, meatus excrementorum claudere, debilitati retinere amplius nequeunt. Eriguntur pili, quoniam affectus hic refrigerat, refrigeratio autem foramina cutis adducit, & condenſat: plus enim, cum vndique aſtringatur, intenditur, atque erigitur. Deiicitur bilis, quia calor deſcendens diffundit, ac liquefacit. Teſticuli contrahuntur, quia metus inuectus extrinſecus eſt, vt fugam in aduerſum agi oporteat. Cutis & ipſa contrahitur, quia calor inde fugit omnis, Algor contingit, quod calor locis ſuperioribus deficit. Sitis quod humor deficit. Silentium, quia metuentibus corpus refrigeratur, calorque

ima petit, qui ſpiritum mouet, quo cum de-
ſcendat, ventris murmur fit & crepitus.
Profluuium accidit genituræ, quia ſcrotum
ſurſum conuellitur, atque eo contracto, vna
contrahuntur & teſticuli. Tremor voce
fit, quia calor pectus deſerit: id enim refri-
geratur, quod vocem mouet. Manibus
fit etiam tremor pari ratione. Labrum
quatitur inferius duntaxat, non ſuperius,
79 quia ſuperius eo pendet, quo ſuapte natura,
vergit, inferius ſurſum caloris beneficio ſta-
bilitur, atque quieſcit, quo ſublato alget &
tremit, mors denique ſequitur, & a vita di-
ſceſſio, quando nimius eſt metus, quoniam
vis naturalis admodum interiorem ſubiens
partem ſanguine calorem inſitum, atque vi-
talem, ſolitum de corde oriri, obruit vni-
uerſum, atque extinguit: qua ratione oleum
quoque multum, vniuerſumque lucernæ
infuſum flammam poteſt extinguere: calor
enim corporis ille perapte flammulæ lucer-
næ reſpondet. Sunt porro ad metum pro-
cliuiores longe mulieres, quam homines,
quod ad ſexus rationem attinet, atque inter
eas, quæ frigidiori temperatura conſtant:
nam bellicoſas feminas, quarum multa egre-
gia facta extolluntur, calidiores omnino fu-
iſſe, iudicandum eſt, vt Amazonas, Eadem
eſt inter homines ratio: ex quo diſcere, ve-

lut

lut methodo quadam, licet, quo frigidiores ſunt, eo paratiores ad metum eſſe, quo calidiores fortiores. Ob id Ariſtoteles in Problematibus *, quærens, cur homines fortes magna ex parte vinoſi ſunt, refert id ad caliditaten, inquiens - bibendi auiditatem a membrorum calore oriri: vinum enim etſi natura calidum eſt, ſitim tamen plus quam aqua reſtinguere poteſt. Quare ſicut ille fortes, calidos vocat, ita nos imbecillos, frigidos eſſe dicere poſſumus.

Ceterum metus cauſſæ aliæ proximæ 80
ſunt, aliæ longinquæ. Proxima cauſſa eſt falſa cogitatio iacturæ imminentis in bonis externis, ſeu fortunæ, & periculorum in bonis corporis. Remotæ vero ſunt cauſſæ, melancholia, quæ quomodo timorem inducat, infra dicemus, nec non & frigida temperatura: remotior his eſt educatio. Sunt enim nonnulli, quorum infantia, ac pueritia ſub mulierculis fuit, quos in omni vita timidos videmus. Imbuti enim ſunt feminilibus nugis, & anilibus opinionibus, cuiuſmodi ſunt, quæ traduntur de nocturnis laruis, de defunctorum circa tumulos errore: quæ omnia tanquam ita ſe habeant, ætatem illam edocent, in qua homo, cum velut ἄγραφα γραμμὴ id eſt, raſa tabella, ſit, omnia

* *Sect. 28. Proplem. 4.*

ſuſcipit, retinetque, tunc etiam cum adoleuerit: nec ſolum in his metuens eſt, in quibus eſt educatus, ſed etiam in ceteris poſtea omnibus mediculoſus euadit, ita vt vel muſcas præteruolitantes, vmbramque ſuam, vt aiunt, metuat, qualis me hercle videtur mihi fuiſſe Piſandrus ille, quem adeo timidum extitiſſe tradunt, vt anxius foret, ne ſuam ipſius animam alicubi videret, quæ ſe viuum reliquiſſet.

CAPVT XIII.

De praſeruatione & cura metus per moralem Philoſophiam.

POſſunt hominum animi conſiderandis rebus humanis proprio Philoſophiæ frui officio, & aduerſis caſibus triplici conſolatione ſanari. Innititur prima conſolatio perpetuæ in omni vita cogitationi, nihil eſſe, quod accidere non poſſit. Hæc enim cogitatio vna maxime omnes moleſtias obtundit, & extenuat. Secunda illi, quod humana ferenda ſint. Tertia illi, nempe quod nullum malum ſit, niſi culpa; culpam autem nullam eſſe, quum id forte eueniat quod ab homine non poſſit caueri, vt non eueniat. Oppugnantur tribus hiſce præceptis cauſſæ metus, præcipue proximæ: ſed diffi-

difficile admodum eſt, conſequi id, quod
in ipſis continetur, niſi virtute præditus ſit,
qui in aduerſis caſibus, atque in metu tripli-
ci modo dicta conſolatione ſanandus eſt:
nam virtute Duce fortes viuimus, nulla re
vnquam terremur, ſemper inuicti ſumus, &
magno animo, vſque adeo vt Xenocrates,
ille grauiſſimus Philoſophorum beatam vi-
tam in virtute ipſa reponeret: quæ quidem
vita beata in ſecuritate poſita eſt. Securi-
tatem nunc appello vacuitatem ægritudinis
animi, ita vt ſit inexpugnabilis, ſeptus, at-
que munitus, liber a temeritate, quæ ex- 84
ceſſus eſt, & a timiditate, quæ defectus, in
fortitudine conſtitutus, quæ mediocritas
exiſtit. Quod ſi quis ita animatus ſit, tunc
denique polliceor hunc ita in metu fortem
fore, vt nullo modo conſternetur, quic-
quid alii ſibi fingant mali, quod euenire
poſſit, ſiue id ſit fortunæ, ſeu corporis ma-
lum. Fortunæ quidem, vt ſi nuncient, in
periculo eſſe litem conſtitutam, in qua de
maximis agatur opibus: ſi de grandinis impe-
tu in agros. Corporis vero, vt ſi ſe de obi-
tu dicant illius vereri, cum ægrotet; ſi de
vulneribus, aut de nece, cum inimicos ha-
beat. Quantum ſpectat ad remotas metus
cauſſas, dicamus primum de puerili educa-
tione. Non eſt ea plane ita temere com-

Digitized by Google

mittenda mulierculis, ſed imperandum eſt illis, vt prorſus caueant a doctrina rerum omnium, quæ mediculoſos pueros reddere valeant, docendaque ſunt exemplo aliquo, quantum referat, eo modo teneram illam ætatem inſtituere, ac conformare, vtpote quia tenaciſſimi ſumus eorum, quæ a tene-
83 ris annis accepimus. Quod olim Lacedæmoniis in vnum locum coactis Licurgus legislator, acceptis duobus canibus, oſtendit, quos cum dimiſiſſet, depoſitis prius olla, leporeque in medio, factum eſt, vt helluo educatus domi ad ollam, alter ad venationes ad leporem accurrerit: cumque Lacedæmonii ſtupentes admirarentur, quid ſibi hoc vellet. *Ambo* (inquit) *iſti catuli iiſdem parentibus editi ſunt, ſed propter educationem diuerſam, alter guloſus, alter venator euaſit.* Nec aliam ob cauſſam duplicem mercedem poſcebat Apollodorus Athenienſis ab illis diſcipulis, qui alio ante præceptore vſi fuerant, niſi quia laborandum ſibi magnopere videbat, vt dediſcerent, quod ab aliis male in primis vitæ annis tenaciſſime acceperant. Quod vero ad reliquas duas remotas metus cauſſas pertinet, frigidam ſcilicet temperaturam, & melancholiam, inſuper & ad præſeruationem metus ab omnibus cauſſis per medendi artem, ſatius puto hæc in proxi-

ximum de melancholia caput reiicienda, ne bis idem fruſtrà repetamus.

CAPVT XIV

De melancholia, quid ſit; quot eius ſpecies; quam variæ imagines.

POſtquam ſeparatim de triſtitia, metuque loquuti ſumus, nunc coniunctim de vtriſque agendum eſt. Fit enim interdum & affectio in homine talis, vt ſimul vtraque eum inuadant: atque affectio hæc, nonniſi melancholia eſt. Hippocrates enim omnia melancholicorum accidentia in hæc duo coegit, eo aphoriſmo*: *Si timor ac mæſtitia diutius hominem detinuerint, nihil aliud id arguere, quam melancholiam,* Inſtituendum itaque merito eſt etiam de melancholia caput. Duo enim hæc ſi tantum ſeorſum conſiderata obſunt nonne maius negotium faceſſent, ſi coniunguntur? niſi quis forte neget, validiores eſſe contra vnum duos hoſtes. Inprimis autem quid melancholia ſit, dicendum videtur: dehinc quot eius ſpecies ſint; tertio loco, quam variæ imagines in ea appareant, demum ad præſeruationem & curam deueniendum, cum per Philoſophiam moralem, tum per medendi artem.

Cete-

* *Sect. 6 Aphor. 23.*

Ceterum ad conſtituendam melancholiæ definitionem, illud ſciendum eſt, quod in humoribus noſtri corporis, etiam ſecundum naturam ſe habentis, pars quædam craſſior reperitur, fæcibus vini haud abſimilis, quæ dum veluti fæx ſanguinis permanet, humor melancholicus vocatur a Galeno, in libro de Plenitudine: vbi vero ex vehementi aſſatione (qui affectus eſt corporis, præter naturam ſe habentis) acidus exacte factus eſt, melancholia dicitur, ſeu atra bilis: ante vero quam talis fiat, dicitur a Galeno, in libro ſecundo de Differentiis febrium *, humor, qui nondum exquiſite in atræ bilis naturam tranſiit, ſed in quodam ſit confinio atræ bilis conſtitutus. Ergo quum ab huiuſmodi humore melancholico & melancholia attolluntur ad cerebrum euaporationes, melancholica quædam ἔκστασις ſeu mentis alienatio contingit, ſine febre tamen, ita vt definire melancholiam poſſimus, vt ſit melancholia animi deſipientia citra febrem, ortum habens ex melancholico humore, vel a melancholia, ad cerebrum euaporante, mentiſque temperaturam corrumpente. Id ipſum vero tribus contingit modis, vt ſcribit Galenus in libris de locis affectis†. Accidit enim cerebro, vt nonnunquam vniuerſo

* *Cap. 9.* † *Lib. 3 cap. de melancholia.*

vniuerſo in venis ſanguine melancholico ef-
fecto ob commune vitium, ipſum quoque
lædatur: interdum vero reliqui corporis ſan-
guine prorſus innocuo, ſolus is, qui in cere-
bro contentus eſt, alteratur: idque bifari-
am fit, aut enim aliunde in ipſum deriuatur,
aut in ipſomet melancholicus humor geni-
tus eſt, quum videlicet internus calor, aut
flauam bilem, aut craſſam, atrumque ſan-
guinem ſuperaſſauit. Eſt præterea tertia me-
lancholiæ ſpecies, quam veterum medico-
rum aliqui hypochondriacum, flatuoſum-
que morbum nominant, proueniens ob in-
flammata, & male affecta circa ventriculum
hypochondria, a quo modo auram exhala-
tionemue quandam maligniorem melan-
cholicam, modo ſubſtantiæ humoris par-
tem ad cerebrum tranſmittunt. Quemad- 86
modum enim nonnulli frequenter eleuata
a uentriculo fuliginoſa quadam, ac fumoſa
exhalatione, aut omnino craſſo vapore
quiddam ſimile præ oculis obiici ſentiunt,
ſic aſcendente ad cerebrum melancholica
exhalatione, tanquam fuligine aut fumo,
melancholica ſymtomata circa mentem e-
ueniunt. Quare tres ſunt in vniuerſum
melancholiæ differentiæ: Vna, cum to-
tum corpus melancholico ſanguine redun-
dat: Altera, quando is ſanguis cerebrum
dunta-

ima petit, qui ſpiritum mouet, quo cum deſcendat, ventris murmur fit & crepitus. Profluuium accidit geniture, quia ſcrotum ſurſum conuellitur, atque eo contracto, vna contrahuntur & teſticuli. Tremor voce fit, quia calor pectus deſerit: id enim refrigeratur, quod vocem mouet. Manibus fit etiam tremor pari ratione. Labrum quatitur inferius duntaxat, non ſuperius,
79 quia ſuperius eo pendet, quo ſuapte natura, vergit, inferius ſurſum caloris beneficio ſtabilitur, atque quieſcit, quo ſublato alget & tremit, mors denique ſequitur, & a vita diſceſſio, quando nimius eſt metus, quoniam vis naturalis admodum interiorem ſubiens partem ſanguine calorem inſitum, atque vitalem, ſolitum de corde oriri, obruit vniuerſum, atque extinguit: qua ratione oleum quoque multum, vniuerſumque lucernæ infuſum flammam poteſt extinguere: calor enim corporis ille perapte flammulæ lucernæ reſpondet. Sunt porro ad metum procliuiores longe mulieres, quam homines, quod ad ſexus rationem attinet, atque inter eas, quæ frigidiori temperatura conſtant: nam bellicoſas feminas, quarum multa egregia facta extolluntur, calidiores omnino fuiſſe, iudicandum eſt, vt Amazonas, Eadem eſt inter homines ratio: ex quo diſcere, velut

lut methodo quadam, licet, quo frigidiores ſunt, eo paratiores ad metum eſſe, quo calidiores fortiores. Ob id Ariſtoteles in Problematibus *, quærens, cur homines fortes magna ex parte vinoſi ſunt, refert id ad caliditaten, inquiens bibendi auiditatem a membrorum calore oriri: vinum enim etſi natura calidum eſt, ſitim tamen plus quam aqua reſtinguere poteſt. Quare ſicut ille fortes, calidos vocat, ita nos imbecillos, frigidos eſſe dicere poſſumus.

Ceterum metus cauſſæ aliæ proximæ 80
ſunt, aliæ longinquæ. Proxima cauſſa eſt falſa cogitatio iacturæ imminentis in bonis externis, ſeu fortunæ, & periculorum in bonis corporis. Remotæ vero ſunt cauſſæ, melancholia, quæ quomodo timorem inducat, infra dicemus, nec non & frigida temperatura: remotior his eſt educatio. Sunt enim nonnulli, quorum infantia, ac pueritia ſub mulierculis fuit, quos in omni vita timidos videmus. Imbuti enim ſunt femiņilibus nugis, & anilibus opinionibus, cuiuſmodi ſunt, quæ traduntur de nocturnis laruis, de defunctorum circa tumulos errore: quæ omnia tanquam ita ſe habeant, ætatem illam edocent, in qua homo, cum velut ἄγραφα γραμμὴ id eſt, raſa tabella, ſit, omnia

F 4 ſuſci-

* *Sect.* 28. *Proplem.* 4.

ſuſcipit, retinetque, tunc etiam cum adoleuerit: nec ſolum in his metuens eſt, in quibus eſt educatus, ſed etiam in ceteris poſtea omnibus mediculoſus euadit, ita vt vel muſcas præteruolitantes, vmbramque ſuam, vt aiunt, metuat, qualis me hercle videtur mihi fuiſſe Piſandrus ille, quem adeo timidum extitiſſe tradunt, vt anxius foret, ne ſuam ipſius animam alicubi videret, quæ ſe viuum reliquiſſet.

CAPVT XIII

De præſeruatione & cura metus per moralem Philoſophiam.

POſſunt hominum animi conſiderandis rebus humanis proprio Philoſophiæ frui officio, & aduerſis caſibus triplici conſolatione ſanari. Innititur prima conſolatio perpetuæ in omni vita cogitationi, nihil eſſe, quod accidere non poſſit. Hæc enim cogitatio vna maxime omnes moleſtias obtundit, & extenuat. Secunda illi, quod humana ferenda ſint. Tertia illi, nempe quod nullum malum ſit, niſi culpa; culpam autem nullam eſſe, quum id forte eueniat quod ab homine non poſſit caueri, vt non eueniat. Oppugnantur tribus hiſce præceptis cauſſæ metus, præcipue proximæ: ſed diffi-

difficile admodum eſt, conſequi id, quod in ipſis continetur, niſi virtute præditus ſit, qui in aduerſis caſibus, atque in metu tripliçi modo dicta conſolatione ſanandus eſt: nam virtute Duce fortes viuimus, nulla re vnquam terremur, ſemper inuicti ſumus, & magno animo, vſque adeo vt Xenocrates, ille grauiſſimus Philoſophorum beatam vitam in virtute ipſa reponeret: quæ quidem vita beata in ſecuritate poſita eſt. Securitatem nunc appello vacuitatem ægritudinis animi, ita vt ſit inexpugnabilis, ſeptus, atque munitus, liber a temeritate, quæ ex- 82
ceſſus eſt, & a timiditate, quæ defectus, in fortitudine conſtitutus, quæ mediocritas exiſtit. Quod ſi quis ita animatus ſit, tunc denique polliceor huncita in metu fortem fore, vt nullo modo conſternetur, quicquid alii ſibi fingant mali, quod euenire poſſit, ſiue id ſit fortunæ, ſeu corporis malum. Fortunæ quidem, vt ſi nuntient, in periculo eſſe litem conſtitutam, in qua de maximis agatur opibus: ſi de grandinis impetu in agros. Corporis vero, vt ſi ſe de obitu dicant illius vereri, cum ægrotet; ſi de vulneribus, aut de nece, cum inimicos habeat. Quantum ſpectat ad remotas metus cauſſas, dicamus primum de puerili educatione. Non eſt ea plane ita temere com-

mittenda mulierculis, ſed imperandum eſt illis, vt prorſus caueant a doctrina rerum omnium, quæ mediculoſos pueros reddere valeant, docendaque ſunt exemplo aliquo, quantùm referat, eo modo teneram illam ætatem inſtituere, ac conformare, vtpote quia tenaciſſimi ſumus eorum, quæ a tene-
83 ris annis accepimus. Quod olim Lacedæmoniis in vnum locum coactis Licurgus legislator, acceptis duobus canibus, oſtendit, quos cum dimiſiſſet, depoſitis prius olla, leporeque in medio, factum eſt, vt helluo educatus domi ad ollam, alter ad venationes ad leporem accurrerit: cumque Lacedæmonii ſtupentes admirarentur, quid ſibi hoc vellet. *Ambo* (inquit) *iſti catuli iiſdem parentibus editi ſunt, ſed propter educationem diuerſam, alter guloſus, alter venator euaſit.* Nec aliam ob cauſſam duplicem mercedem poſcebat Apollodorus Athenienſis ab illis diſcipulis, qui alio ante præceptore vſi fuerant, niſi quia laborandum ſibi magnopere videbat, vt dediſcerent, quod ab aliis male in primis vitæ annis tenaciſſime acceperant. Quod vero ad reliquas duas remotas metus cauſſas pertinet, frigidam ſcilicet temperaturam, & melancholiam, inſuper & ad præſeruationem metus ab omnibus cauſſis per medendi artem, ſatius puto hæc in proxi-

xi-

ximum de melancholia caput reiicienda, ne bis idem fruſtrà repetamus.

CAPVT XIV

De melancholia, quid ſit; quot eius ſpecies; quam variæ imagines.

POſtquam ſeparatim de triſtitia, metuque loquuti ſumus, nunc coniunctim de vtriſque agendum eſt. Fit enim interdum & affectio in homine talis, vt ſimul vtraque eum inuadant: atque affectio hæc, nonniſi melancholia eſt. Hippocrates enim omnia melancholicorum accidentia in hæc duo coegit, eo aphoriſmo*: *Si timor ac mæſtitia diutius hominem detinuerint, nihil aliud id arguere, quam melancholiam,* Inſtituendum itaque merito eſt etiam de melancholia caput. Duo enim hæc ſi tantum ſeorſum conſiderata obſunt nonne maius negotium faceſſent, ſi coniungantur? niſi quis forte neget, validiores eſſe contra vnum duos hoſtes. Inprimis autem quid melancholia ſit, dicendum videtur: dehinc quot eius ſpecies ſint; tertio loco, quam variæ imagines in ea appareant, demum ad præſeruationem & curam deueniendum, cum per Philoſophiam moralem, tum per medendi artem.

Cete-

* *Sect. 6 Aphor.* 23.

Ceterum ad conſtituendam melancholiæ definitionem, illud ſciendum eſt, quod in humoribus noſtri corporis, etiam ſecundum naturam ſe habentis, pars quædam craſſior reperitur, fæcibus vini haud abſimilis, quæ dum veluti fæx ſanguinis permanet, humor melancholicus vocatur à Galeno, in libro de Plenitudine: vbi vero ex vehementi aſſatione (qui affectus eſt corporis, præter naturam ſe habentis) acidus exacte factus eſt, melancholia dicitur, ſeu atra bilis: ante vero quam talis fiat, dicitur a Galeno, in libro ſecundo de Differentiis febrium *, humor, qui nondum exquiſite in atræ bilis naturam tranſiit, ſed in quodam ſit confinio atræ bilis conſtitutus. Ergo quum ab huiuſmodi humore melancholico & melancholia attolluntur ad cerebrum euaporationes, melancholica quædam ἔκστασις ſeu mentis alienatio contingit, ſine febre tamen, ita vt definire melancholiam poſſimus, vt ſit melancholia animi deſipientia citra febrem, ortum habens ex melancholico humore, vel a melancholia, ad cerebrum euaporante, mentiſque temperaturam corrumpente. Id ipſum vero tribus contingit modis, vt ſcribit Galenus in libris de locis affectis†. Accidit enim cerebro, vt nonnunquam vniuerſo

* *Cap. 9.* † *Lib. 3 cap. de melancholia.*

vniuerſo in venis ſanguine melancholico effecto ob commune vitium, ipſum quoque lædatur: interdum vero reliqui corporis ſanguine prorſus innocuo, ſolus is, qui in cerebro contentus eſt, alteratur: idque bifariam fit, aut enim aliunde in ipſum deriuatur, aut in ipſomet melancholicus humor genitus eſt, quum videlicet internus calor, aut flauam bilem, aut craſſam, atrumque ſanguinem ſuperaſſauit. Eſt præterea tertia melancholiæ ſpecies, quam veterum medicorum aliqui hypochondriacum, flatuoſumque morbum nominant, proueniens ob inflammata, & male affecta circa ventriculum hypochondria, a quo modo auram exhalationemue quandam maligniorem melancholicam, modo ſubſtantiæ humoris partem ad cerebrum tranſmittunt. Quemadmodum enim nonnulli frequenter eleuata a uentriculo fuliginoſa quadam, ac fumoſa exhalatione, aut omnino craſſo vapore quiddam ſimile præ oculis obiici ſentiunt, ſic aſcendente ad cerebrum melancholica exhalatione, tanquam fuligine aut fumo, melancholica ſymtomata circa mentem eueniunt. Quare tres ſunt in vniuerſum melancholiæ differentiæ: Vna, cum totum corpus melancholico ſanguine redundat: Altera, quando is ſanguis cerebrum

86

dunta-

duntaxat occupat: Tertia, quando hypochondria primum male affecta in conſenſum ſubinde cerebrum rapiunt. Ceterum quia ſuperius dictum eſt, melancholiam a timore & mœſtitia, tanquam charactere quodam deſignari, ob id operæ pretium eſt, noſſe, quomodo in melancholicis ea duo fiant. Sane quum atra bilis rationalis animæ arcem occupat, timorem ac mœſtitiam inducit. Quum enim videamus in rebus externis maxime nos a tenebris perterrefieri, fit, vt ſi quippiam tenebris ſimile rationali parti animæ circumfundatur, timere homo cogatur. Circumfunditur porro id in corpore melancholici. Quod enim nobis extrinſecus accidit, quum ambiens nos aer mœſtiſſimis tenebris fuerit obſcuratus, id melancholicis ab intimo corpore erumpere videtur, occupante cere-
87 brum, vel ipſamet atra bile, vel vapore quopiam humoris melancholici, vt diximus, ceu in eo membro, quem & inflantem, & hypochondriacum appellant. Mœror autem timorque, vſque adeo inualeſcunt quandoque, vt mœrore quidem confecti, mortem ſibi laqueo conſciſcant aliqui, timore vero alii formident impenſe admodum mortem ipſam, hanc fortaſſe ab cauſſam: nam cum vita in caliditate conſiſtat

ſiſtat & humiditate, melancholici vero frigiditate & ſiccitate, quibus prædita melancholia eſt, premantur, ob id morti ſeſe proximos redditos putant. Frigiditas enim, & ſiccitas, cum ſint vitæ oppoſitæ, qualitatibus ſuis ad mortem corpora perducunt, & ex eo mortuos Græci ἀλίβαντας vocant, quaſi nihil humecti in ſe habentes, vtpote tum caloris abſentia eo exhauſtos, tum frigore rigentes.

Occurſant igitur diuerſa melancholicis viſa, timorem quidem præ ſe ferentia, ſed non eodem ſemper genere contenta. Siquidem alius vas fictile ſe factum putauit, atque iccirco obuiantibus cedebat, ne colliderетur ab incurſu illorum, Alter timuit, ne Atlas, qui mundum ſuſtinere dicitur, grauatus ſub tanto onere ipſum a ſe excuteret, atque ipſecum illo contereretur, ac nos quoque cum ipſo periremus. Porro alios pleroſque legimus, vidimus, audiuimus,
item nonnullos, quorum ſuperfluum eſt, 88
forte etiam ſupra vires noſtras, omnium velle meminiſſe: verum has oppoſuiſſe ſufficiet, quæ melancholicis ſolent euenire imaginationes. Quare ad præſeruationem tranſeamus huius humoris, qui naturam humanam tam male peſſum dat, atque vſque adeo

adeo afficit, vt viuentes ſe viuere neſciant, & pereuntes ſe perire non ſentiant.

CAPVT XV

De præſeruatione à melancholia per moralem Philoſophiam.

EVpolis Ariſtidem illum, qui dictus eſt Iuſtus, Niciæ interroganti, quonam modo Iuſtus euaſiſſet, prope grauiterque reſpodentem inducit, naturæ quidem primum maximumque munus fuiſſe, deinde vero ſe quoque prompto animo naturam ſuam ſequutum, eam adiuuiſſe: ex quo liquido conſtat, naturam primum, deinde ſtudia, exercitationesque diſciplinarum plurimum in cunctis poſſe. Quod ad naturam pertinet, ſi videamus in puerili ætate aliquem ſemper hilarem, omnibus de rebus ad ridendum promptiſſimum, cui æqua omnia ac communia placeant, qui ad ignoſcendum facilis, mitiſque ſit, neque iraſcens, neque plorans, hunc aptiſſimum eſſe noſſe debemus, qui melancholicis ægritudinibus obſiſtere aliquando poſſit. Iuuanda vero iſthæc natura eſt exemplo domeſtico: nam cum pueri, quæ vehementer, frequenterque attenderint, ea imitari ſoliti ſint,

ſint, contingit, vt ſi parentes ſortiti ſunt huiuſmodi, qui ob nullius in re familiari iacturæ euentum mœrore conficiantur, quæcunque illa fuerit, ipſi quoque ex huiuſmodi obſeruatione tales poſtmodum eſſe aſſueſcant. Quod ad ſtudium, duo ſunt obſeruanda; primum, vt philoſophos audiant, & moralis Philoſophiæ, quæ compeſcit affectus, præceptis imbuantur, atque ita animi mentiſque perfectionem & tranquillitatem conſequantur, vt rerum humanarum domini euadant, atque ſub pedibus omnes affectus habeant. Alterum eſt, vt legant accurate veterum Philoſophorum vitas: quos equidem a Deo optimo maximo mundo datos puto, ad componendos hominum animi mores. Quamobrem gratiæ agendæ ſunt Diogeni Laertio, ceteriſque cumulatiſſimæ, qui eas ſcriptis memoriæ mandarunt ſuis. Vltimo loco, in eo quod exercitationem eorum concernit, quæ natura animis indidit primum, poſtea ſtudium auxit, conſideranda duo ſunt: Alterum de aſſidua mundi huius viciſſitudine, ac vertigine (ex tali namque conſideratione melancholici homines eſſe deſinent) cum non tam cito timor nos inuadat, quam cito ſperandi erumpat occaſio, non tam cito mœreamus, quam cito gaudendi cauſſa nobis ſeſe offe- 98

rat. Alterum eſt de anguſta annorum noſtrorum conditione, breuique hominum vita: qua perſpecta, intelligent huiuſmodi homunculi, quam damnabile ſit, mortem ſibi cum pernicioſis huiuſmodi affectibus animi accelerare. Sed quid vim moralis philoſophiæ affero in coercendis mœrore ac timore ſine cauſſa manifeſta exiſtentibus, quales ſunt, quos melancholici patiuntur? cum & mœrorem & timorem manifeſtiſſimas cauſſas habentes, quæ nec vituperetur, qui timeat, nec qui de ipſis mœreat, flocci-pendere doceat? Si cui plane dolendum eſt vnquam, aut mœrendum ob aliquam iacturam, quæ maxima ſit, quis filiorum amiſſionem iacturæ vlli comparet? tamen philoſophia hæc, dulcis humanæ naturæ parens, conſtantes homines aduerſus hanc calamitatem facit. Hinc illud Telamonis, *Ego cum genui moriturum ſciui*, de Aiace filio inquiens, mortem illius nuntianti. Quod ſi Telamon ita dixit, quid miramur Anaxagoræ Clazomenii ſimile dictum in ſimili re? Præterea ſi quid timendum eſt, terribiliſſimum ſane omnium timendum; mortem autem huiuſmodi eſſe, nemo eſt, qui neſciat; tamen philoſophia eadem, ex qua animæ immortalitatem ſuſtinemus, nos contra mortis quoque timorem animoſos red-

dit

dit, neque illam nos expaueſcere permittit, dum vitam hac corruptibili longe ſpondet feliciorem poſt carceris huius exitum. Quis eſt, qui non ad mortem hanc animetur, dum legit apud Platonem, quæ ſapientiſſimus ille ab oraculo Delphico dictus, Socrates, verba facit ad amicos paullo ante, quam venenum haurit, ſibi ab Athenienſibus deſtinatum? Dii immortales, quam beatitudinem deſcribit perinde ac ſi antea cœleſtia bona oculis perluſtraſſet. Philoſophia anaxarchum quoque Abderitam, Democratis ſectatorem, fortem reddidit inter extremos vitæ cruciatus, contra Nicocreontem Cyprium tyrannum, a quo cum ferreis malleis in pilo ſaxeo contunderetur, non modo verbum illud, apud omnia ſæcula memorabile, ingeminauit, *Tunde, tunde Anaxarchi follem: Anaxarchum enim non tundis*: ſed etiam cum approperarent, qui iuſſu tyranni linguam illi abſcinderent, ſtatim ipſe dentibus abſciſſam & præmanſam linguam in os tyranni præ furore vociferantis conſpuiſſe dicitur.

Recedant itaque à nobis meticuloſi iſti quibus vmbrarum apparitiones circa mortuorum ſepulcra de animarum errore opinionem ingenerant. Abeant & qui vel pro re leuiſſima animo conſternantur, triſtes-

que ſunt. Nos vero interim auxilium,
62 quod per medendi artem conſequimur, aggrediamur, vt innimiciſſimam hanc humani generis hydram Herculea claua conteramus, faceque admota penitus extinguamus.

CAPVT XVI

De præſeruatione & cura a melancholia, per medendi artem.

QVa ratione probam in aliis affectibus præſeruandis diætæ normam inprimis inſtituimus, eadem quoque in hoc maximo affectu, ſtudioſe admodum ipſam obſeruandam monemus. Ab aere incipientes, quippe aer contrarius eſſe debet qualitatibus, quibus melancholia prædita eſt, ſunt hæ frigiditas & ſiccitas, vt in libris de Temperamentis apud Galenum habemus: quare verſandum eſt in aere calido & humido. Quanti enim momenti ſit aer ad corporis valetudinem, ex eo conſtat, quod vtilitatis reſpirãdi materia aer eſt, a qua mirum in modũ affici corpus videmus. Atq; id eſt, quod Medici ægros ſolum mutare patrium cogunt, aliquando ad externum aerem illos relegantes, quemadmodum monet in Epidemiis Hippocrates*. Galenus quoque Romæ pul-

* *Lib. 6. Epid. Aphor. 20.*

pulmonis vlcere laborantes iubebat, vt ipſe-
met in lib. Meth. teſtatur*, ad Tabias, quod 93
illic eſſet aer ſiccior, proficiſci. Oportet
etiam in motu & quiete modum quendam
adhibere: exercitatio namque mediocris
probatur, nimia obeſt, propter reſolutio-
nem, quæ fieri poſſet in his, qui parati ſunt
melacholiam incurrere. Sunt enim habi-
tu corporis gracili. Poteſt autem fieri ex-
ercitatio (omnem corporis motum nunc ex-
ercitationis nomine dignamur) per ambula-
tionem, planis potius ſub locis, quam ac-
cliuibus & decliuibus, rectam, non flexuo-
ſam, vacuo, non pleno ventre, leniorem
ab initio, ſenſimque creſcentem, demum
ſenſim quoque ad finem venientem, qui ta-
men citra ſudorem & laſſitudinem ſit. Ge-
ſtatio quoque non parum præſtat emolu-
menti: calorem enim excitat, habitum fir-
mat, ſomnum prouocat, ſuperuacanea e
ventriculo & capite diſcutit. Equitatio
præterea ſtomachum roborat, ſenſuſque
purgat, pectori tamen, & inguinibus nocet.
Prodeſt & interdum nauigatio, & rheda per
loca plana vehi, vtrunque tamen fieri debet,
facie ad poſteriorem partem conuerſa. Cir-
ca ſomnum pariter & vigiliam diligentia
vtendum, neque vlli dubium, quod vigilia

 aduer-

* *Lib. 5. Methodi cap. 12.*

aduerſiſſima eſt huiuſmodi corporibus. Extenuantur enim & exſiccantur nimis a vigilia, a ſomno vero augentur & humectantur: per ſomnum enim corpus eſt calidum
94 & humidum, vt etiam tradit Ariſtoteles in Problem*. Quod ſi ob ſiccitatem difficile concilietur, frictionibus aliquibus plantis pedum factis prouocetur: aut lotione crurum cum decocto chamæmeli, anethi, foliis ſalicis, & papaueris albi corticibus: neque diu a cœna morentur vigiles, ſed cito cubitum eant. Inprimis vero animaduertendum eſt, quali cibo potuue vtantur. Debet enim talis eſſe vterque, vt ne ſuapte natura melancholicum ſanguinem pariat. Non grauabor autem hic recenſere, quænam vim illam habeant, vt poſt eorum cognitionem ab ipſorum vſu caueamus: deinde perſequar ea, quæ ſumenda ſunt, & probum ſanguinem gignunt. Porro quæ melancholicum ſanguinem efficiunt, hæc fere ſunt: Caprina, bubulaque caro, magiſque hircina & taurina: magnam vero in huiuſmodi ſanguinis generatione vim obtinet ex lepore cibus, ſed multo magis ex apris ac limacibus, ſi frequens ſit eorum vſus. Præterea omnes terrenorum animalium carnes ſale conditæ, & aquatilium, vt thunni, balenæ, vituli mari-

* *Sect. 4. Problem. 5.*

li marini, delphini, atque cetaceorum omnium. Ex oleribus braſſica fere ſola: leguminum vero omnium, maxime lentes, inter melancholicos cibos numerantur. Mox panis furfuraceus, atque ex vitiatis ſeminibus confectus. Vetus denique caſeus, vbi in corpore fuerit ſupercalefactus, facile huiuſmodi parit humorem. Præterea vina 95
craſſa, nigraque præſertim, ſi quis abunde ipſa ingerens oblata occaſione in multo corpus calore contineat. Omnes itaq; monitos velim, vt huiusmodi victum perhorreſcant, & cibis boni ſucci, humidis & temperatis, non ſiccis & duris, non flatuoſis alantur. Pane in furno cocto, ac probe confecto veſcantur. Carnibus pullorum, auium montanarum, caponum, gallinarum, perdicum, phaſianorum, vitulorum lactantium, caſtratorum iuuenum, columborum, merularum, turturum, turdorum vtantur. Item piſcibus ſaxatilibus, pelagicis, littoralibus, velut ſunt auratæ, gobii, paſſeres, barbones cauedini, lampredæ, & ſimpliciter piſces omnes, qui neque inſuaue, neque mali odoris, neque glutinoſum quicquam guſtu repræſentent. Olera ſunto hæc; lactuca, endiuia, bugloſſus, borago, lupuli, acetoſa, aſparagi, cappares, beta, ius braſſicæ cum ſacharo. Inter arborum fructus;

ſicus recentes, paſſulæ, amygdala, pini fructus, granata medii ſaporis, quæ dulcacida dicuntur: citri cortices, præſertim conditi, ceraſia parua acida, oliuæ conditæ, pira, cotonea, mala cocta cum ſaccharo vel melle, pruna, perſica condita, piſtacia, auellanæ. Vinum conuenit tenue, album, neque valde antiquum. Quod ſi in huiuſ-
96 modi vino, ſaltem in primo cyatho, meliſſa cum boragine manſerint, antequam bibatur, per duas horas, mirum in modum proderit. Vt vero libentius omnes mala alimenta auerſentur, adſcribam hic Galeni ſententiam, notatu ſane dignam, quam in libris de Facultatibus alimentorum poſteritati reliquit obſeruandam. *Ceterum illud perpetuo* (inquit *) *memoria teneto, quod etiamſi quis, quiduis quæ aliis concoctu ſunt difficilia, coxerit, ſuccus tamen, qui ex eo in corpus diſtribuitur, eandem retinet naturam.* Et paullo poſt: *Ob eam igitur cauſſam omnibus praui ſucci edulis cenſeo abſtinendum; nobis enim non animaduertentibus, prauus ſuccus ex ipſis poſt longum tempus in venis colligitur, qui poſtea exiguam adputreſcendum occaſionem nactus febres malignas accendit.* Sed maxime refert ille præſeruandi modus; qui pariter & curandi eſt: qui fit per ea, quæ excernuntur,

tur,

* *Lib. 2 cap. 6.*

tur, & retinentur, qualia ſunt ea omnia, de quibus meminimus, in præſeruatione triſtitiæ per medendi artem *, quo loco primum dandam operam monuimus, vt melancholia euacuaretur, deinde ne amplius gigneretur, iecur roboraretur, vt bonum ſanguinem faceret, lienem vt bene a ſanguine eam expurgaret, cor quoque & cerebrum, vt probe ſe tuerentur, ventriculum, vt bonum & ipſe chylum generaret. Quod ſi quem tædet, illuc recurrere, aut non ſufficiunt, quæ ad abigendam triſtitiam tradita ſunt, in hanc præſeruationem & curam, dicam ſingillatim quæ neceſſaria ſunt in omnibus melancholiæ ſpeciebus. Vbi ergo ex totius corporis conſenſu, aut ipſius cerebri primario affectu melancholia orta ſit, ſiue propter ſollicitudines, ſiue ob vigilias, aut ex prauorum ciborum eſu, aut ex hæmorrhoidum ſuppreſſione, initium medendi a lenitiui exhibitione faciendum, ad euacuandum inprimis id, quod in ventriculo, & inteſtinis, viisque (vt aiunt) ductuum reperitur: quod fiet commode, cum electuario lenitiuo, & hiera. Secanda de hinc vena brachii dextri, præcipue autem media, eo, quia communis eſt, & humerariæ, & iecorariæ, extrahendumque, quantum ſat

* Cap. 12.

erit ſanguinis. Facta ſanguinis miſſione, non omittenda per pharmacum euacuatio, ſed quia concocta medicari atque mouere, non cruda oportet, teſte Hippocrate*, ideo propinabitur per quinque dies ante ſyrupus de fumo terræ, de agrimonia, roſatus vna cum decoctione cicoreæ, boraginis, fumi terræ, & agrimoniæ. Poſtea hæc ſumetur potio, in qua electuario lenitiuo, ſyrupo roſato ſolutiuo, & confectioni hamech permiſtæ ſint aquæ fumi terræ, & agrimoniæ. Tum denuo iteratis iiſdem ſyrupis
98 per totidem dies accendendum erit ad hoc, quod proxime deſcribam, medicamentum: in quo accipienda ſunt ſenæ folia, polypodium quercinum, cortices radicum hellebori nigri, liquiritia raſa, paſſulæ, ſemina endiuiæ, aniſi, citri, & cum his decoctio paranda ex arte, in aquis agrimoniæ & fumi terræ, factaque colatura in ea infundendum rhabarbarum, ſpica, zingiber, vini Cretici paullulum: mox facta idonea expreſſione, addendus ſyrupus roſatus ſolutiuus, & confectio hamech. Præterea ſi ab hæmorrhoidum retentione melancholia dependeat, prouocandæ iliæ quidem cum hirudinibus. Melancholicis namque illas ſuperuenire, bonum, dixit Senex†. Eſto enim

* 1. *Aphor.* 22. † 6. *Aphor.* 11.

enim quod ſubtilem attrahant ſanguinem, craſſumque dimittant, tamen ex illarum applicatione per ſe poſtea aperiuntur hæmorrhoides,& craſſi tum ſanguinis copia ingens emanat. His actis, paranda domi balnea ex aquis dulcibus, in quibus totus proſternatur, vſque ad guttur, melancholicus; deinde corpus vniuerſum inungendum ei cum oleo de roſis illis, quas vulgus Moſchetas dicit. Porro ſi ob hypochondriorum offenſionem, eo quia ferueat ſanguis in meſaraicis inter hepar, & ventriculum, paſſio conſtiterit, in conſenſum ſubinde cerebrum rapiens, vtendum diureticis & ex obſtruentibus. Inſtituta itaque illa medendi methodo, quæ modo tradita eſt, dehinc ad medicatas ſacrasque, ſeu naturales balneorum aquas mittendi, ſiue vt de Villa nuncupatas in Lucenſi, ſiue vt Aquarianas in Mutinenſi agro fumant. Aperiunt enim ambæ obſtructiones, lotiumque cient. Quoniam vero deſiccatur venter melancholicis, ideo ſingula quaque hebdomade toto anno purgandum ſemel ſaltem eorum corpus, ita tamen, vt quæ offerantur hepatis reſpiciant contemperamentum, & ventriculi, apertionemque venarum meſaraicarum. Nihil igitur ad hanc rem præſtantius ſaccharo roſato cum puluere rhabarbari: educet enim

hæc

hæc miſcella ſemper aliquid aggregatum in meſaraicis: aut cum dianthos confectione, aut diamoſchi dulcis ſpeciebus, & diacinnamomo. In æſtate vero caſſiam exhiberem: ſed iam receptui canamus opus eſt, ſi tamen antea addiderimus vnum aliud ex medicorum decretis,ad euacuationem melancholicorum pertinens. Indulgent enim illis modicum Veneris vſum, & per interualla; vehemens namque & frequens, ipſorum temperaturis ad frigidum, ſiccumque vergentibus, vehementer obeſt, propter excretionem calidæ & humidæ ſubſtantiæ. A Venereis autem abſtinere religio iubet illum, qui vxorem non habet, cui certe potius obediendum, quam medicis. Non enim ſunt pro corporis commodo, cuius
100 tutores medici ſunt facienda, quæ animæ, cuius religio cuſtos eſt, nocere poſſunt. Induxit autem hos ad concedendam venerem moderatam melancholicis atræ bilis natura, flatus ciens, vſque adeo, vt vitia corporis, quæ flatum præſeferunt, ilium q; dolores atræ bili medici tribuant. Inde fit, ut magna ex parte venis tumidi ſint, quibus melancholia redundat,& libidine affluentius concitentur. Concubitus enim flatus copia agitur; indicio id eſt, quod penis ex paruo citiſſime in molem augeſcit inſignem

ſignem. Intumeſcere enim ita nonniſi ex flatu poteſt, quocirca coitus videtur a nimio illo flatu liberare. Semen enim deceſſio flatus eſt, vt docet Ariſtoteles in Problematibus. In eomet proplemate, quo quærit, cur libidinoſi ſunt, qui melancholici †. Vbi addit, quibus id ipſum eſt amplificatum, hos ſæpe purgari appetere. Sic enim efficitur, vt leuentur, & lætiores ex eo euadant, quod magnopere medici quærunt, contraria contrariis opponentes. Quod Galenus conſiderans in libro artis medicæ * vbi de venereis loquitur, dicebat, venereum coitum conferre, generatim intelligens, quando ex eo homo quodammodo leuior factus, ac, melius ſpirare ſibi videtur; id autem contingit in moderato vſu duntaxat: quandoquidem in Epidemiis docet **, immoderatum officere. Itaque Diogenem Cynicum, virum alioquin omnium morta- 101 lium, quod ad continentiam pertinet, continentiſſimum habitum, libidini indulſiſſe alibi †† narrat, non a copulata illi voluptate, velut bono aliquo, illectum, ſed vt noxam, quæ a retento ſemine prouenire ſolet, euitaret: atque ut leuaretur, cum prius ſemen retentum illius corpus degrauaret, pigrumque

† *Sect. 4. Problem. 31.* * *Cap. 86.* ** *Lib. 3. Aphor. 4.* †† *Lib. 6 de locis affect. Cap. 4.*

que redderet, non aliter, quam cetera naturæ pondera. Noxam vero conſtituebat, opinor, vel ſpeculatiui intellectus impedimentum, ob ſeminis vapores cerebrum petentes, vel ægritudinem corporis. Verum ex hac techna excuſationem tacite venabatur. Cadit enim quippe venia ex Ariſtotelis ſententia *, cum quis fecerit, quæ non oportet, ob quædam intolerabilia.

* *Lib. 3. Eth. Cap. 2.*

CAPVT XVII

De inuidia quid ſit; de partibus ſubiectiuis inuidiæ; de partibus definitionis inuidiæ, & de cauſſis inuidiæ.

QVi ſupereſt affectus, de quo poſtremo loco Galenus quoque meminit eodem capite, quo & ceteros enumerat in libro Artis paruæ †, maxime profecto auertendus eſt, vtpote naturæ humanæ, ſi quis alius, vehementer infenſus, inuidia ſcilicet, quod facile cognoſcemus, ſi prius, quid ea ſit, patebit. Sed antea notandum, ſiue
102 inuidiam dicamus, ſiue inuidentiam, nihil referre, vſurpemus tamen in definitione nomen inuidiæ quaſi vſitatum, magis pro inuidentia, minus vſitato verbo, hoc pacto. Inuidia eſt animi ægritudo ex alterius rebus ſecun-

† *Cap. 83.*

ſecundis, quæ nihil noceant inuidenti: &
dicitur Græcis φθόνος, quaſi φόνος, id eſt, cædes,
vt intelligamus, non plures cæde, quam
inuidia perimi. Tractum eſt autem inui-
diæ nomen a nimis videndo fortunam alte-
rius, quod oculos & animum in eos, qui-
bus inuidemus, aſſidue intentos teneamus.
Proinde etiam ſignificat inuidia actum ip-
ſum inuidendi, quo inuiti bona aliorum in-
tuemur. Nihil mirum ergo, ſi animi ægri-
tudo dicitur. Porro ægritudo generis loco
ſe habet, ad ſpecies, quæ ipſi ſubiiciuntur:
cuiuſmodi ſunt angor, dolor, mœror, af-
flictatio, ſollicitudo, moleſtia, & pleraque
alia. Quare tantundem eſt, ac ſi dicas, in-
uidiam eſſe animi angorem, dolorem, mœ-
rorem, afflictationem, ſollicitudinem, mo-
leſtiam. Ex quibus cognoſcitur, qualis
quantusque affectus ſit inuidia: non enim
ſynonyma hæc ſunt, differunt enim inui-
dentium inter ſe animi: aliquos namque
velut torpidos inuidia reddit, aliquos ad
fletum cogit, nonnullis cruciatum affert,
nonnullis cogitationem, aliis corporis ve-
xationem, in quibusdam fixa eſt admodum,
in aliis leuis. Quod liquido patet ex definiti- 103
one dictarum ægritudinis ſpecierum: angor
enim eſt ægritudo premens; mœror ægritu-
do flebilis, dolor ægritudo crucians; ſolli-
citu-

citudo ægritudo cum cogitatione; moleſtia ægritudo permanens; afflictatio ægritudo cum vexatione corporis. Tranſeamus modo a genere ad differentias ſpecificas, quibus inuidia ſeparatur a quouis alio affectu. Id enim munus eſt ſpecificarum differentiarum, vt per eas definitum a ceteris omnibus definibilibus disiungatur. Sunt hæ duæ, quarum quæ prima eſt, primum etiam locum ſibi vendicat in definitione (*Ex alterius rebus ſecundis*) Secunda reliquis verbis continetur (*Quæ nihil noceant inuidenti*) Quod ad primam differentiam ſpectat, per ſecundas res alterius, ex quibus naſcitur eiuſmodi ægritudo intelligimus ſecundas in omni genere bonorum contingentes, nempe animi, corporis, rerum externarum, ſeu fortunæ. Sunt animi bona, quæ conſilio & cogitatione conſtant, vt prudentia, iuſtitia, fortitudo, modeſtia. Corporis bona ſunt ea, quæ natura corpori attribuit commoda: vt velocitas, vires, valetudo. Rerum externarum ſunt ea, quæ caſu aut fortuna ſecunda accidere poſſunt: vt genus, educatio, diuitiæ, poteſtas, gloria, amicitiæ, & quæ ſunt huiusmodi. Sed videamus quo-
104 modo naſcatur actus inuidendi. Naſcitur is ſane inter pares & inferiores. Inter pares quidem, dum alter alterum ſuperare in ali-

quo

quo trium dictorum bonorum genere contendit: inter inferiores vero, dum ſuperioribus hi pares fieri ſtudent in aliquo eorundem bonorum genere. Procedit autem is actus inuidendi aliquando mitius, & occultius, aliquãdo acrius & apertius: mitius quidẽ & occultius procedere cognoſcitur, quando ex propoſitis virorum illuſtrium in aliquo genere bonorum exemplis, homines ad induſtriam, & artem expergiſcuntur: acrius & apertius, quando ad rixas concitantur. Ariſtoteli primum inuidendi modum aſcribere poſſumus, cum Iſocrate Athenienſe Rhetoricen docente, cœpit & ipſe pomeridianis illis ſuis ambulationibus dicendi artem docere, illud dicens, αἰσχρὸν σιωπᾷν λαλοῦντος Ἰσοκράτους. Themiſtocli pariter poſſumus aſcribere: nam & is de multa nocte ſurgens ad ſtudiorum lucubrationes exclamabat, Miltiadis tropæa excitant. Altero inuidendi modo laborauit Zoilus Sophiſta, qui cum egenus eſſet, commentarios in Homerum compoſitos, Ptolemæo Regi Aegyptiorum obtulit, vt & ipſe commentariis illis ſibi victum pararet, ſicut ante Homerus fecerat, dum opera ſua vulgaret. Fuit & Adrianus huic inuidiæ obnoxius, qui Traiani gloriam adeo inique tulit, vt Ar- 165
meniam, Aſſyriam, Meſopotamiam, ab

illo acquiſitas, Parthis conceſſerit, & pontem ſupra Danubium (quem ille magno ſumptu conſtruxerat) euerterit. Sed, ſi verum eſt, quod de Ariſtotele tradunt quidam, dum ſcribunt eum præceptoris ſui Platonis bonam operum partem flammis dediſſe, certe etiam in eorum numero collocandus eſt, qui acri illo, & aperto inuidendi actu affecti fuerunt. Ceterum vtrum dederis inuidiæ genus, ſemper tamen inuidus cum proſpera efferri fortuna aliquem videt, in cunctis turbatur, vt tradit Ariſtoteles in Ethicis *, & moleſte fert, differtque in hoc ab indignante, quoniam indignans moleſte fert, cum ſecundæ res cedunt haud merentibus, acciditque, cum turbatur inuidus ob proſperam alterius fortunam; vt vel conuiciis inceſſat fortunatum hominem, vel factis offendat, vel intus abrodatur, cum videat nullo modo ſe poſſe obeſſe cui velit, aut videre illius, cuius optet, miſerias. Sed plerunque fit, vt ſecum diſcrucietur, & torqueatur: nam cum iniuſta ſemper ſit inuidiæ cauſſa, erubeſcimus detegere inuidiam, & ſi quid modo facimus vel dicimus, alia cauſſa, quam propter inuidiam, moueri nos videri volumus: differt itaque ab odio, quoniam odium palam aliquando profitemur, quod

* *Lib. 2. cap. 7.*

quod illius multæ cauſſæ iuſtæ eſſe poſſunt. Quare cum occultum ſit inuidiæ malum, 156
videmus corpus inuidorum antea ſatis carnoſum paullatim contabeſcere, vt recte dixit Horatius eo verſu:

Inuidus alterius macreſcit rebus opimis.

Ita vt inuidia maximus ſit cruciatus. Quod Phalaridis Agrigentini exemplo doceri poteſt, qui cum noua ac magna ſemper comminiſceretur ſupplicia, nullum denique homini maius poſſe vlli conſtitui cenſuit ſupplicium, quam inuidiam. Ad quod alluſit idem Poeta illo etiam verſu:

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni
Maius tormentum.

Sunt vero multa alia præter maciem ſigna, quibus afficiuntur inuidi, inter præcipua eſt riſus priuatio, maxime vbi commendari aliquem, vel parem, vel ſuperiorem in aliquo bonorum genere audit. Comitatur & toruus oculorum aſpectus, nox inſomnis, & cetera huiuſmodi multa. Supereſt modo altera in definitione poſita differentia: neque enim fruſtra addita ſunt ea verba (*Quæ nihil noceant inuidenti*) Nam ſi quis doleat eius rebus ſecundis, a quo ipſe lædatur, non recte dicitur inuidere ei, ſed odiſſe ipſum. Vt ſi verbi cauſſa Agamemnon doleat ob victoriam Hectoris, a quo læditur

ob interfectorum Græcorum perniciem, non inuidere ſane Hectori dicendus eſt, 107 ſed odiſſe potius Hectorem: inuidere enim vere dicitur, qui doleat quempiam his frui commodis, ex quibus ipſe nihil detrimenti ſentiat.

CAPVT XVIII

De præſeruatione ac cura inuidiæ per moralem Philoſophiam.

SI recte ſupra definiuimus inuidiam, dicentes eam eſſe animi ægritudinem ex alterius rebus ſecundis, quæ nihil noceant inuidenti, inueniendus nobis eſt affectus, in quo quis gaudeat ex alterius rebus ſecundis, tametſi nullum ex illis fructum percipiat, vt tutum hominem faciamus ab inuidia. Is vero nonniſi beneuolentia eſt. Eſt enim beneuolentia charitas erga homines, quos complectitur, amat, & fortunatos eſſe deſiderat. Sed nullo pacto ante introduci in humanis animis hic affectus poteſt, quam ceſſet inuidia. Inuidiam porro ipſam quinque modis ſaltem ceſſare moralis Philoſophia facit. Primum quidem oſtendendo, nihil humanæ naturæ magis aduerſari, quam inuidiam. Humana enim natura fecit hominem animal ſociabile propter

vitæ

vitæ huius neceſſitatem, eo quod vnus homo ſibi ipſi minime ſufficit: quare & loquendi ei vſum tradidit, per quem poſſet alter alteri cõceptum ſuum exprimere diſtinctè & particulariter, vbi adiuuari ab alio vellet. 108
Sociabile vero per amicitiam fecit, non per illam quidem, quæ propter vtile eſt & delectabile; quoniam facile ſoluitur hæc ſublato vtili & delectabili; ſed per illam, quæ propter honeſtum eſt, qua qui ſunt ſimiles in virtute, & ſunt amici, ſibi inuicem bona volunt, in quantum boni ſunt, id eſt, ſecundum ſe, non autem propter vtilitatem vllam, & delectationem amantis. Si quis modo eſt, qui inuidia torqueatur, nonne is amicitiam tollit? ita ſane. Amicitia enim non inuidet amicis bona, qualiacunque ea tandem ſint, immo cum ſit inhoneſto fundata, non ſolum libenter videt in amico præſentia bona, ſed & alia illi optat. Si itaque tollitur amicitia, vtique & ſocietas: ſi vero ſocietas, quis non videt corruere pariter & inſtitutum naturæ, quæ fecit hominem animal ſociabile? Secundo modo delere inuidiam moralis Philoſophia poteſt, demonſtrando nullum hoc ipſo malignius vitium eſſe. Quid enim malignius, quam ſi ferre nequeas alium hominem bona aliqua poſſidere, quæ ſibi ſudoribus, & vigiliis ipſe pe-

pererit? quæ nihil ad te iure vllo ſpectent?
quæ nihil tibi noceant? Tertio modo do-
cendo ex aſſidua rerum ſublunarium verti-
gine & varietate fieri poſſe, vt priuentur
bonis illis quibus inuidemus in præſentia, ex
109 quorum amiſſione ceſſaturus noſter dolor
ſit. Si enim conflata ſit ex bonis externa-
rum rerum inuidia, docebimus, quam faci-
lis ex ſublimi fortuna ad humilem lapſus ſit,
quum quotidie id in humana vita ſpectetur,
vt ſtatim inops ſit, qui modo diues fuerat:
ſi ex corporis bonis, ſubita aliqua ægritudi-
ne corripi poſſe & contabeſcere corpora
oſtendemus: ſin etiam ex animi bonis, ſi-
militer fieri poſſe, vt ex ægritudine, vel no-
xa corporis aliqua, animus quoque iacturam
ſentiat, vt Meſſalæ Coruino accidit, qui præ
morbi magnitudine ſui etiam nominis obli-
tus eſt, & Metrodoro Philoſopho, qui cum
in parte capitis poſteriore ictum ex lapide
accepiſſet, theſaurum rerum in memoria
reconditarum amiſit. Quarto modo ſpem
animis iniiciendo de futura proſperitate,
quæ nunc non adſit: eadē namque ratione,
qua docuerimus res humanas ad miſerum
ſtatum deduci, dicemus ipſas a miſero ad fe-
licem euehi, imo id vno eoque tempore
contingere. Illius enim calamitas, qui ce-
cidit in infortunium ex bonorum amiſſio-
ne, fe-

ne, felicitas eſt alterius, qui in eorundem ſucceſſione conſtituitur. Quinto demum modo, acquirendi rationem ac viam bona illa proponendo, quæ inuiti intuemur in illis, quibus inuidemus. Inprimiſque ſuppoſito eo, quod naturæ donum ſint bona corporis (licet nonnihil ad ea faciat. Ars 103 medica, vt infra patebit) declarabimus, in eo, qui animi ſibi comparare bona velit, quinque eſſe oportere. Primum naturam, ingeniumque perſpicacem ad quamlibet diſciplinam conſequendam. Dehinc educationem, exercitationemque a teneris annis in primis diſciplinis. Ad hæc tertium, vt quibusque optimis tempeſtate ſua habitis præceptoribus ſe auditorem præſtet. Quartum laboris eam patientiam, vt diu noctuque nihil cogitet aliud, quam quæ ad diſciplinas ſpectant. Quintum vt veritatis amore teneatur, ceteris omnibus neglectis, quæ a quamplurimis aliorum multi fieri ſolent. Hæc qui habeat neceſſario, aduentura illi animi bona pollicebimur. Ad externarum rerum acquirenda bona, laborem partim proprium, partim alienum facere demonſtrabimus: aliquando vero penitus ab alieno: nonnunquam etiam a proprio duntaxat ea accedere. Sunt enim multi, qui non ſolum genus, & educationem a paren-

tibus acceperunt, ſed & reliqua, diuitias, poteſtatem, gloriam, amicitias. Sunt ex aduerſo alii, qui nihil omnino maioribus, aut parentibus acceptum referre poſſunt; atque hi ſunt, quibus propria induſtria quærenda ſunt omnia. Methodus autem iſtorum quærendorum nulla facilior, potiorque
111 eſt; quam ſi animi ſibi bona comparent. Conſequuntur enim eos, qui animi bonis conſpicui ſunt, vniuerſa, ſcilicet genus, diuitiæ, poteſtas, gloria, amicitiæ.

CAPVT XIX

De præſeruatione & cura inuidiæ per medendi artem.

PRæſto eſt etiam ex arte Medica inuidiæ ſubſidium, non omni quidem, ſed illi, quæ ex corporeis bonis conciliatur. Neque enim agere vltra gradum proprium ars medica poteſt, vt ſcilicet & aliis generibus auxilio ſit. Sunt vero præcipua, ex quibus conflatur inuidia, ex corporeis bonis, pulchritudo, vires, velocitas, ſanitas, addo & balbutiem. Si quis enim æger eſt, aut praua præditus temperatura, non poteſt is non inuidere illi, qui ſanitate fruitur, quique ad ſummum totius mediocritatis, qualis Polycleti regula, in temperatura peruenit.

Digitized by Google

nit. Inuidet & imbecillis forti, ac veloci, & deformis formoſo. Ratio itaque ineunda eſt, qua conſeruentur ſanitas, vires, velocitas, pulchritudo: ſi a natura, quod plerunque fit, inſunt: at ſi non inſunt, qua reſtituantur. Quandiu namque adeſt huiuſmodi bonorum priuatio, tamdiu adeſt & naturale deſiderium illorum. Dicamus ergo in primis de ſanitate. Enimuero cum partes ſimilares corporis humani ſuam habent temperiem, nec non & organicæ formationem, magnitudinem, ſitum, & numerum conuenientem, & ambæ decentem vnitatem poſſident, tunc rite in operationibus obeundis corpus animæ inſeruire poteſt. Et nihil aliud eſt ſanitas. Conſeruatur autem hæc & melior fit, cum cognoſcitur (cognitionem nunc ſupponamus, de illa enim infra loquemur) cumque modi, quibus lædi poteſt, caueantur. Sunt porro, quæ illam lædunt, quædam intrinſeca, quædam extrinſeca: extrinſeca ſane vitari facile poſſunt, vt gladius, caſus ab alto, aer & huiuſmodi alia. Ea vero, quæ intrinſeca ſunt, quædam ſunt nobiſcum nata, quæ vitari nullo modo poſſunt: quædam autem, quæ ex nobiſcum natis reſarciendis originem ducentia, vitari conſilio & ratione poſſunt. Priora quidem ſunt exſic-

112

H 5 catio

catio & fluor totius ſubſtantiæ, quæ incom-
moda ortum ab elementis habent, quæ in
nobis ſunt, calidioribus & ſiccioribus; ne-
que ſubiiciuntur hæc arti medicæ, quod vi-
tari nequeunt. Poſteriora vero ſunt hæc
erroris commiſſio in reſtitutione exhauſti,
& in expulſione excrementorum: quæ duo,
modo recte adminiſtrentur, duo ſani-
tatis ſcopi conſeruatores ſunt. Reſtitui-
tur autem exhauſtum per deperditi ſimilem
113 reparationem. Quoniam itaque corpus
noſtrum ex quatuor conſtat elementis, fit,
vt ignea & aerea ſubſtantia deperdita, te-
nuis cum ſit, reſpiratione & tranſpiratione
reparetur: quæ duo reſtituuntur optime ex
optimi aeris electione, quæ repoſita eſt in
climate bono: ſiue modo huiuſmodi quar-
tum ſit, vt ſenſit Auicenna, ſiue quintum,
vt Auerroes, ſiue potius ſextum, vt ex po-
ſterioribus quidam ſuſtinent, id nunc non
eſt diſputandum. Item in conſtitutione an-
ni bona, in qua vnumquodque tempus ſu-
am ſeruet naturam, nec non & in tempore
anni præſtantiore, quod vernum eſt ex
omnium ſententia. Terrea vero, aquaue
ſubſtantia, quoniam craſſior eſt, cibis &
potibus reſtituitur, quæ bonum alimentum
ſuggerant, facile concoquantur, facile di-
ſtribuantur, & diu a putredine ſeruentur.
Peten-

Petenda vero eſt ciborum materia ex Galeni libris de alimentis: item ex tractatu de cibis boni & mali ſucci. Similiter & potuum, non ſolum ex ipſo Galeno pluribus locis, præcipue vero in libro de facultatibus aliment *. Sed ex Dioſcoride lib. V & capite V. Expelluntur poſtmodum excrementa motu & exercitatione, ſed non antequam ſeparata ſint ab ea alimenti parte, quæ nutritioni ſubſeruiat: fit vero ſeparatio per concoctionem, concoctio per ſomnum.
Hi ergo ſunt duo ſanitatis ſcopi, nempe ex- 114
hauſti reſtitutio, & excrementorum expulſio; in quibus ſi error committatur, ſanitas amittitur, cui ſuccedit morbus illi oppoſitus, qui cum malus ſit, expelli debet: expellitur autem, vbi cognoſcitur; cognoſcitur vero ex ſanitatis oppoſitione, id eſt, ex immodico affectu primo lædente operationes, ex quo tria morborũ genera excitantur, ſcilicet immoderatus affectus in partibus ſimilaribus, nec non in organicis, præterea vnitatis deſtructio vtrarumque partium. Porro ſub vnoquoque genere plures reponuntur ſpecies; atque ſub primo, quod intemperies dicitur, ſpecies primo eſſentiales hæ ſunt, quod vel eſt intemperies vnius qualitatis, vel duarum, aut cum materia, aut ſine

* *Lib. 5. cap. 40.*

ſine materia. Accidentales vero, quod vel in vna parte corporis intemperies ſunt, vel in toto. Intemperies ſine materia ſimplices, quatuor ſunt, calida, frigida, humida, ſicca, totidemque compoſitæ, calida & ſicca, calida & humida, frigida & ſicca, frigida & humida. Quod ſi cum materia ſint, & in parte aliqua corporis, communi nomine tumores appellantur; quorum quatuor præcipua genera ſunt, quemadmodum & quatuor ſunt humores. Si enim ſanguis in aliqua parte congregetur, tumor fit, qui dicitur phlegmone: ſi bilis, eryſipelas, vel herpes: ſi pituita, œdema, vel
115 ſcirrhus: ſi melancholicus humor, atra bilis, elephantiaſis, cancer. In toto vero intemperies tot fieri modis poteſt, quot modis affici cor aptum eſt, a quo ſolo totius poteſt intemperies manare. Quod cum tribus partibus conſtet, nempe ſpiritibus, humoribus, propriaque ſubſtantia, tres quoque totius generantur intemperies, quæ alio nomine febres dicuntur. Si enim ſpiritus alterantur, ephemera fit: quando autem humores alterantur, ita vt omnes intra venas putreſcant, ſinocha fit febris: quod ſi vehemens putredo ſit, peſtilens erumpit febris. At ſi vnus duntaxat humor putreſcat, continuæ aſſurgunt febres. Quod ſi extra

ve-

venas expulſus ſit humor, & putreſcat, interpellatæ generantur. Cum vero contigerit, vt cordis ſubſtantia alteretur, febris tunc oritur Ethica. Secundi generis morborum, quod poſitum eſt in immoderatione partium organicarum, quatuor primæ ſpecies ſunt: aut enim in formatione, aut in quantitate, aut in numero, aut in ſitu immoderatio exiſtit, & harum quælibet alias etiam ſub ſe continet ſpecies. Formatio namque & in figura, & cauitate, & ſuperficie, & meatu vitiari poteſt. Quantitas & numerus in eo, quod maior, aut minor exiſtit quam par ſit. Situs quoque vel ratione loci, vel ſocietatis vitiari poteſt. Tertium demum morborum genus, quod 116
vtriſque partibus commune eſt, ſolutio dicitur continuitatis, cuius variæ ſpecies ſunt: vel enim ab extrinſecis fit, & dicitur vulnus: quod multifariam diuiditur: aut namque eſt inciſio, aut punctura, aut contuſio: vel ab intrinſecis, & dicitur vlcus. Morborum porro cauſſæ triplices conſtituuntur, ſcilicet procatarcticæ, & antecedentes, nec non & coniunctæ, vt recentiores addunt, Auicennam ſequuti*. Quoniam vero in profundo corporis latent hæ morborum cauſſæ, iccirco inſtituta eſt medici-

næ

* *Fen.* 1. *Can.* 8. *Summa* 1. *Doct.* 1. *cap.* 1.

næ pars σημειωτικὴ, id eſt, de ſignis agens, tum his quæ morbum & locum affectum indicant, tum his, quæ temperaturam quoque totius, ac partium principalium oſtendunt. Sed hæc de morbis hucuſque, de quibus dixiſſe prius oportuit, quam de reſtituenda ſanitate loqueremur. Neque enim ſanitatem medicus introducere poteſt in corporibus, niſi morbos illorum nouerit: ex cognitione namque morborum & locorum affectorum, & temperatura corporum medicus curam aggreditur. Sanat igitur ſumptis indicationibus a morbo, & coindicationibus, quæ in omni particulari actione omnino conſiderandæ ſunt, a virtute, ætate, ſexu, habitudine, temperatura, conſuetudine, loco affecto, & tempore, quo curandus eſt æger. Tribusque ad hanc rem inſtrumẽtis vtitur, diæta, chirurgia, & pharmaco,
117 quibus tria morborum genera tollit. Nam ſi fuerit intemperies tantum ſine materia, tunc cum oppoſita qualitate occurrit: ſin autem cum materia, & in aliqua parte corporis, vt ſi ſit phlegmone, euacuat materiam illam, aut abeuacuat, iccirco in inflammationibus a principio vtitur repellentibus & reuellentibus, mox etiam reſoluentibus. Sin autem intemperies ſit in toto ſine materia, vt contingit in ephemera, tunc illã

par-

paruo negotio, ſola ſcilicet diæta, curat. Si vero cum materia ſit, vt in putridis febribus contingit, in omnibus a principio venæ ſectionem adhibet, etiam in tertiana ſimplici. Dum vero pharmacum exhibet, educit, quæ educere oportet, quo maxime natura vergit per loca conferentia. Id vero ſtudet, vt concocta medicetur, ac moueat, non cruda, nec in principiis, modo non turgeant: quæ vero turgent, pauca admodum ſunt; neque ventris deiectiones multitudine æſtimat, ſed ſi talia deiiciuntur, qualia conueniunt, & ægri facile tolerant: in acutis præterea morbis raro, & in principiis purgantibus pharmacis vtitur, atque hæc non ſine magno examine exſequitur. Inprimis vero attendit criſes, quæ ſi integre fiunt, tunc nihil ipſe mouet, aut nouat, nec medicamentis, nec alia irritatione, ſed naturæ permittit negotium. In reliquis gene- 118
ribus morborum ſcopum ſequitur, omnium curandorum morborum communiſſimum, generaliſſimumque: contrarium, inquam, ita ſuadente Galeno in libro de conſtitutione artis medicæ*: traditum enim & ab Hippocrate prius eſt, contraria contrariis remedio eſſe. Quare & particularia contraria, particularibus contrariis, quæ mihi

* Cap. 12.

mihi nunc proſequenda non ſunt, ſed ab officina Hippocratis,&Galeni petenda. Veniamus modo ad reliqua corporis bona inuidiam concitantia. Sunt hæc inter alia, vires, quæ circa magnorum laborum tolerantiam verſantur, dueeque exercitatione conſeruari & acquiri ſolent: exercitatio namque membrorum duritiem, natiui caloris augmentum & ſpirituum citatiorem motum præſtat, in quibus vires ſtant; ſed aſſidua debet eſſe exercitatio, & ſingulis corporis partibus æquabiliter adhibita. Effeminatur enim corpus, quamuis muſculoſum, ſi diu laborem intermittit. Nihil enim aliud Milonis Crotoniatis vires tam famoſas fecit, quam exercitatio aſſidua: qui (vt in hoc exercitationis genere oſtendamus in vniuerſum, quanta ſit cuiusque exercitationis vis) taurum ſuis humeris valenter geſtare per ſtadii ſpatium minime potuiſſet, niſi lactantem vitulum quotidie portaſſet. Ex eo enim factum eſt, vt quantum creſce-
169 ret vitulus, tantum & Milonis augerentur vires; vnde nihil mirum, ſi idoneæ tanto oneri ferendo fuerunt. Ex eo autem ſpectari maxime exercitationis vis poteſt, quod qui aſſueti ſunt laboribus, etſi ſint imbecilles, aut ſenes, facilius eos ferunt non aſſuetis fortibus, ac iuuenibus, vt tradit Hipocrates in

Apho-

Aphoriſmis *, quantum etiam viribus conſeruandis acquirendiſque alimentorum conferat materia, multum & bonum præbens alimentum: id quidem, vel ſi taceam, intelligi ſcio.

Sed & velocitatem inter corporis bona connumerauimus; quare quo pacto & illam adipiſci queant pigri ac tardi homines, vt ne velocibus inuideant, doceamus. Illud autem animaduertendum eſt, nos de illis loqui tantum, qui tardi ſunt, eo, quia nimis obeſo ſunt corpore: nam ex claudis quoque cruribus tarditas contingit, cui fruſtra remedium quæras. Fit ſane corpus obeſum ex cauſſis, & ex regimine victus, omnino his contrariis, quæ gracilitatem pariunt. Fit vero gracilitas, ſi plus quam par eſt exercitando fatigatus eſt homo, aut concitatiore motu vſus, aut fricando, aut lauando modum exceſſit. Præterea vbi nimia cogitatione, aut vigilia conſumptus eſt, aut vbi per aluum longe plura iuſto deiecit, atque in domo calidiore verſatus fuit, nec non & vbi parcius comedit, aut bibit, Venerique liberius indulſit. Ex his porro habentur etiam obeſitatis cauſſæ: cum enim iis contrariorum contrariæ cauſſæ ſint, omnia, quæ contraria ſunt, iis, quæ gracilitatem

* Sectione 2. Aphor. 49.

parere diximus, cauſſæ obeſitatis ſunt. Verum etſi gracile potius quam obeſum corpus eſſe opus eſt ad velocitatem idoneum, tamen non eædem velocitatis ſunt, quæ gracilitatis cauſſæ, immo eorum, quæ gracilitatem inducunt, plurima velocitati obeſſe ſolent: diſſoluunt namque & debilitant corporis robur, quod alioqui, durum, forte, atque agile eſſe debet, vt velox eſſe queat. Corpus itaque ad velocitatem accommodatum, tribus ſit ad ſummum conditionibus præditum, requiritur: oportet enim, vt mediocriter ſit muſculoſum, vt perſpirabile, vt minime ventroſum: muſculoſum quidem mediocriter: quoniam ſi conferatur cum eo, quod gracile admodum eſt, nec alia cadat inter hæc corpora conſideratio, velocius eo reperitur. Si enim velocius id eſt, vt definit Ariſtoteles †, quod in tempore æquali pertranſit maius ſpatium, quis dubitat, quin corpus, in quo maius quantum adeſt, maiorem etiam virtutem habeat ad peragendum curſus ſpatium, & maius & citius? Perſpirabile quoque ſit, opus eſt; nam in curſu maxime neceſſaria corporis eſt diſflatio; quæ duplici modo fit; vno modo effuſis ad exteriora vaporoſis, atque fuliginoſis ſuperfluitatibus; alio modo intus attra-

ctæ

† *Lib. 6. Phyſ. tex. 11.*

cta refrigerante, ac ventilante natiuum calorum aerea ſubſtantia. Quod ſi male difflabile corpus eſt, vel quia aliqua cauſſa potentior meatus anguſtiores effecit, vel quia obſtructiones intulit, ineptum curſui exiſtit. Interrumpere enim curſum, interpoſita quiete cogitur: alioqui periculum de ſuffocatione immineret. Quod vero minime ventroſum eſſe debet, patet id quidem: nimis namque degrauatur illo pinguium inteſtinorum pondere, quod alioquin expeditum requiritur. Ob id canes curſorios venatores ipſi ita alunt, vt aluo pauca ſint, ſicco plerumque nutrimento, neque copioſo eos detinentes. Sed de velocitate hucuſque, quam qui aſſecutus fuerit, is & dexteritatis, & agilitatis compos factus erit. Sub velocitate namque includuntur hæc.

Reliquum eſt de pulcritudine vt agamus, tum virorum, tum feminarum, & id quidem vtrunque pro remouendo ab homine animi affectu ex pulcritudinis inuidia. Quomodo enim affectus animi innaſcatur ex pulcritudinis inuidia inter homines, ſeu mares, nunc dicemus: quo pacto etiam ex inuidia pulcritudinis feminarum inter feminas fiat animi affectus in homine, deinceps id explicabimus. Naſcitur quidem animi affectus ex pulcritudine inter mares hoc pacto. Na-

tura namque ita comparatum eſt, vt eos
122 etiam, quos nunquam nouimus, ſtatim diligamus, ſi corpore inſignes fuerint: contra ſtatim contemptui nobis aliquo pacto ſint, qui turpi corpore ſunt, aut non ita eleganti: vſque adeo, vt ſi ambo virtute aliqua animi præditi ſint, longe magis eam æſtimemus in formoſo, quam in deformi, quod & Maro vidit, dum in Heroicis ita cecinit:

Gratior eſt pulcro veniens e corpore virtus.

Atque id quidem accidit ſæpenumero, licet longo interuallo maior ſit virtus in eo, qui non ita ſpecioſus eſt, quam qui pulcritudine reſplendet. Hinc Euripidis illud manauit πρῶτον εἶδος ἄξιον τυραννίδος. Contingit hoc tamen apud plures quidem, ſed non apud ſapientiores. Vulgus enim & imperita multitudo videtur ex cortice neceſſario de nucleo quoque ſententiam ferre, & quale corpus videt, talem etiam animum iudicare. Cum itaque duo hi æmuli ſunt aliqua in re, quæcunque tandem ea ſit, ſeu animi, ſeu rerum externarum, & qui ſapientum iudicio dignior eſt ob animi pulcritudinem, qua nulla maior eſt, cogitur illi cedere, qui præſtantiori corpore eſt ob vulgi fauorem, exteriorem tantum cutem admirantis, neque penitius potentis ex imbecillitate intellectus penetrare; quis non

vi-

videt apertos inuidiæ aculeos, dum depri-
mitur, qui extollendus erat; dum extolli-
tur, qui deprimendus? Naſcitur pariter in- 123
ter feminas eadem ratione, qua & inter ma-
res inuidia ex pulcritudine: inuidet enim,
quæ vel non tot habet pulcritudinis gradus,
vel deformis quoque eſt, illi, quæ formoſa
eſt, & plures obtinet formæ gradus. Quare
multis nominibus affectus animi in homi-
ne ex hac feminarum inter ſe ipſas inuidia
oboritur, quoniam contemptæ vel in tem-
plis, dum non circumſpectantur, vel in via,
dum non honorantur, vel in ſpeculis, dum
nemo oculos eo attollit, vel in nuptiarum
celebratione, dum ſedent ſemper, neque
deducuntur ad choreas, rixas maritis (qui-
bus omnes animi affectus leuiores ſunt) do-
mi recitant: partim vt vociferando aliis
ex cauſſis, quas ipſæ multas comminiſcun-
tur, collectum aliunde virus in maritos euo-
mant: partim etiam, quia cum ab aliis con-
temptæ ſunt, ſuſpicionem exinde habent,
maritis etiam ſe contemptui eſſe, quos ob
id ipſum vlterius feminæ elegantioris for-
ma teneri ſuſpicantur. His itaque cauſſis
ferendum eſt potius quadamtenus maritis,
vt ſe colant vxores, cum ex eo cultu pul-
criores ipſæ ſibiipſis viſæ, vel certe tales red-
ditæ deſinant inuidere, quam ſi negent,

 quo-

quotidie pugnas habeant domeſticas, tam atroces. Duplex porro eſt corporis pulcritudo, altera a natura, altera ab arte.
124 Duplex inſuper ars eſt, quæ circa vtrumque pulcritudinis genus verſatur: nempe κοσμητικὴ, καὶ κομμωτικὴ, id eſt, *exornatoria*, & *comptoria*. Exornatoria ipſa, quoniam quicquid ſecundum naturam eſt, id omne in corpore cuſtodit, circa naturalem pulcritudinem occupatur. Comptoriæ vero ſcopus eſt, vt artificioſam inducat. De exornatoria tractat ars medica de induſtria: quare prauos & ſuperfluentes humani corporis humores aut euacuat, aut alterat, ne cutem impetendo, aut alopeciam pariant, aut lichenes, aut pſoram, aut lepram, & cetera eiuſmodi, quæ præter naturam ſunt, & indecoro ſunt aſpectu, quatuorque de hac libros conſcriptos a Critone Imperatorio Medico tradit Galenus *. De comptoria agit quandoque ad regiarum fœminarum, atque adeo ipſorum Regum imperium, quemadmodum fecerunt Aſclepiades, Heraclides Tarentinus, Soranus, & Archigenes, præter hos & Crito ipſe. In prædictis enim libris quædam etiam appoſuit, quæ ſpuriam pulcritudinem inducunt, ſed eorum apud nos monumenta non peruenerunt.

* *Lib.* 1. *de compoſitione per loca cap.* 2.

runt. Accedit ad hoc, quod nec Galenus, ad cuius manus peruenerant illorum ſcripta, mentionem ſpuriæ pulcritudinis facit. *Quanquam enim vel maxime cognita habeam* (inquit) *ſmegmata corpori nitorem inducentia, verecundor tamen eiuſmodi ſcribere.* Ve- 125
rum tantæ nunc delitiæ feminas occuparunt, vt nos in comptoria arte habeamus fortaſſe & plura, & elegantiora hoc tempore, quam veteres. Homo igitur vt ne alterius pulcritudinem inuideat, naturalem omnino obtinebit, neque ab artificioſa quicquam ſibi aſciſcet: non minus enim belle, quam vere dixit Poeta ille in eo verſiculo:

Fine coli modico forma virilis amat.

Feminis autem plus concedendum in acquirenda artificioſa pulcritudine. Sed redeamus ad hominem. Inſtituendum ſane illi eſt optimum victus regimen in ſex rebus, quæ neceſſariæ corpori noſtro ſunt: quoniam ſi tale inſtituetur in illis regimen, inſignis faciei cutis, bonusque & fortis corporis habitus, neceſſe erit, vel nullo alio ſtudio adhibito, conſequatur. Plus vero operæ adhibendum in feminarum forma: ſunt enim formæ ſtudioſiores maribus feminæ. Nam præterquam quod inuident ſibi corporum proceritatem, carnium ſpe-

ciem, capillorum colorem, multitudinem, longitudinem, ſeptidentium lepiditatem, frequentiam, albedinem, veſtimentorum numerum, pretium, concinnitatem, beneuolentiam, gemmarum & auri apparatum, manuum inſignitatem, Veneremque in ſer-
125 mone, riſu, inceſſu (quibus omnibus ars comptoria ſubſidio eſt) nonnulla etiam inuident, ad quæ comptoriæ artis vires minime extenduntur: inter quæ vultus figura excellens eſt, quod quidem naturæ donum eſſe, nemo eſt qui neſciat. Intelligo enim per vultus figuram, oculorum, ſuperciliorum, naſi, genarum, oris, menti, auricularum, & aliarum huiuſmodi particularum ſtructuram, efformationemque illam, quam ab vtero materno gerunt, quæ naſcuntur feminæ. Si qua igitur cum his vultus particulis turpibus, vel rudioribus nata eſt, aut nullo modo reparari illæ formoſiores partes poſſunt, aut ſi quis eſt, alius eſt quam per comptoriam artem modus. Quod igitur ſpectat ad corporis proceritatem, conſiſtit ea in longitudine ſolidarum partium, quæ vere ſolidæ, ac primæ, atque vniuerſi corporis velut baſis, ac firmamentum exiſtunt; ex maris enim & femina genitura fiunt; longitudo vero, vbi eo in adultis proceſſit, quo procedere poteſt, nullo modo vlte-

vlterius protenditur, immo ab incrementi
ſtatu ſemper exſiccatur corpus, exſiccatio-
niſque ratione, ex ipſo ſemine genitæ ſolidæ
partes, contrahuntur potius, vere inquam
ſolidæ ac primæ. Sunt vero & craſſamen-
to ſolidæ partes, illæ ſcilicet, quæ contra
humores diſtinguuntur, cuiuſmodi caro, &
membra, huiuſmodi augeri etiam per lon-
gitudinem nihil vetat, quod non ex ſemi- 127
ne, ſed ex ſanguine, qui ex alimentis quo-
tidie reparetur, fiant, & ſua capiant incre-
menta. Hæc cum ita ſe habeant, certe de-
ſperanda eſt omnino in adultis feminis cor-
poris maior, quam adeſt per longam dimen-
ſionem magnitudo naturæ ratione: artis
vero comptoriæ beneficio ſecus. Ego
vero plane erubeſco, vt ingenue dicam,
hæc ſcribere, ſicut & de aquis, fuciſue, ex
quibus ſpecioſa caro fit, tractare. Pariter
etiam de ceteris, quæ ad comptoriam artem
pertinent, præcipue vero, quod iam ad
ſummum perueniſſe apud feminas huiuſce-
modi artis ingenia omnia mihi perſuadeo.

Quod ſi etiam balba vox fuerit, modo
parum ab optime articulata receſſerit, tan-
tum abeſt vt diſpliceat, vt potius blandior
futura ſit. Talem ergo arbitror in Alcibia-
de fuiſſe, quoniam ei in dicendo balbuti-
em extitiſſe, quæ voci illius ſplendorem, &
ſermoni gratiam afferre videbatur, Euripi-

des apud Cœlium ſcribit. At ſi multum, haud dubie diſplicebunt etiam ſibi, quicunque hoc vitio laborabunt,nedum aliis: quoniam riſus cauſſam cient his, qui audiunt, ex quo indignatio balbutientibus oritur, moleſte ſe videri ferentibus. Naſcitur & inuidia eodem tempore aduerſus eos, qui perfectum vocis vſum obtinent. Curanda ita-
128 que vltimo loco & balbuties, vt ceſſet & hoc inuidiæ genus inter mares & feminas: demum huic libro receptui canendum.

Græci ſane ψελλίζεσθαι, id eſt *balbutire* vocant, dialecti, id eſt, prolationis, ſeu linguæ vitium, cum nequit lingua exquiſite eas dearticulare voces, quæ per t & r proferuntur, quales ſunt hæ, trauloſis, trocos, tripheros, & quæcunque aliæ tales*. Hæ ſiquidem omnes exigunt linguam ſe ampliantem, ac prioribus dentibus innitentem. Quando igitur imbecilla in quibusdam lingua reperitur, minus firmatur, & ſonum t & r nequit dearticulare, ſed ad t & l labitur: minus autem firmatur lingua, quoniam eius muſculi nequeunt firmiter ſtabiliri, quod eis poteſt accidere vel propter ſuam, vel propter neruorum imbecillitatem, quos videlicet a cerebro ſuſcipit. Huiuſcemodi vero imbecillitas fit ex nimia aut cerebri

aut

* *Gal. 6, Aphor. 32.*

aut linguæ, aut vtriusque humiditate neruos relaxante: atque hæc eſt cauſſa, cur pueri balbutiant. Hinc oritur quandoque & ebriorum balbuties: nam ex multa vini humiditate perfunditur, ac degrauatur eorum cerebrum ac lingua, ita vt, relaxatis muſculis ac neruis, imbecillitas ad efformandam vocem dearticulatam contingat. Qui ergo balbi ſunt, cum huiusmodi ſint ex humiditatis plenitudine, exſiccatione indigent: exſiccatio porro & a natura fit, & 129
ab arte comparatur, ſed maiorem vim habet natura, quam ars. A natura quidem, quoniam natiuus calor, cum ſemper in motu ſit, abſumit humidum natiuum paullatim, quod pro pabulo habet. Hinc fit, vt etiam ægritudines quædam ex nimia ortæ humiditate, velut epilepſia puerorum, ex ætatum commutatione deſinant: in huiuſmodi namque commutatione ætatum corpus exſiccatur. Ab arte vero comparatur exſiccatio, per regimen in ſex rebus non naturalibus ſiccius adminiſtratum. Aer namque calidus & ſiccus eligendus, quies vitanda, motus, ſeu exercitatio multa, ac magna facienda, maxime vero lingua exercenda, aut declamationibus, aut vociferationibus in locis abditis. Neque enim Demoſthenes Athenienſis orator alio ingenio ad

dear-

dearticulatam vocum prolationem deueniſſe fertur, quam exercitationis beneficio. Solebat enim, vt tradunt, ad loca edita magna cum feſtinatione conſcendere, cum eo ipſo tempore lapillum in ore geſtaret, ac voces ſimul reddere exerceretur, quas balbi nequeunt: quare in forum cum poſtea deueniſſet, ita fuit omnibus admirationi, ante enim non poterat, ſi M. Tullio * credimus, primam artis ſuæ litteram ex balbutie proferre, vt palam docuerit, nihil eſſe tam difficile, quod exercitatione vinci nequeat.

130 Somnus mediocris eſt, multus enim nimis replet caput; cibus exſiccans, calidus, incidensque conuenit. Sunt huiuſmodi, quæ ſubſcribam, omnia, licet non ſingula: aliqua enim primario incidunt, alia exſiccant, nonnulla calefaciunt. Inter multa vero alia lentes nummerantur, amygdalæ præcipue amaræ, limones, citria, cotonea, & ſimilia, nec non & fercula aſſa, potiusquam elixa, cum aromatibus & aceto parata, carnes ſicciores potius aliquantulum. Talia ſunt & embammata, quæ intinctus, vel ſapores Itali vocamus, ex petroſelino, ſatureia, ſaluia, lauri foliis tenerioribus contritis optime, & cum aceto liquatis, addito ſacchari pauxillo. Huc etiam maxime referun-

* *Lib.* 1. *de Oratore.*

runtur allia, cæpe, porrum, ſi non inciuilis,
ob acrem nimis odorem, eſſet iſtorum eſus:
nihilominus veſperi in cœna ſumendum ex
his aliquid conſuluerim: quoniã ex noctur-
na concoctine euaneſcit odor huiuſmodi ci-
borum. Cauenda ex aduerſo frigida & hu-
mida, inter quæ lactucam, piſces, lac, ex
lacte confecta, niſi ſit caſeus ſalitus, qui ſi
huiusmodi eſt, admittendus erit, ſicut &
piſces ſaliti, relinquenda iurulenta, pinguia
omnia fugienda. Vinum autem, & id qui-
dem meracius exhibendum, quod calidita-
tis ratione, qua præditum eſt, etiam exſic-
cat, vſque adeo, vt vigilias inducere idone-
um ſit, præcipue vero, ſi non ſolum mera- 111
cum, ſed etiam antiquum fuerit. Quod ma-
nifeſte docet Galenus* exemplo cuiusdam
pueri Pergameni, qui cum a grammatico,
balneum petente, domi relictus eſſet, vt
rem familiarem ſeruaret, atque ea, quæ ad
victum eſſent neceſſaria, interim præpara
ret, & vehemẽter ſiti cruciaretur, nec eſſet ei
aquæ copia, ex vini antiqui potu vigil omni-
no reliquo tempore manſit, & febre ſuper-
ueniente periit.

Ne quis vero hoc loco mihi obiiciat, dictum paullo ante eſſe, ebriorum balbutiem ex multa vini humiditate fieri, nunc autem

exſic-

* *Lib. 2. de locis affectis. cap. vlt.*

exſiccationem vino aſcribi, Galeni ſententiam audiat velim in expoſitione illius Aphoriſmi*, *Si inebriatus quispiam repente inuocalis fiat.* Ait enim de vino loquens, *ſubſtantiæ igitur copia neruis affert conuulſionem: rurſus autem qualitate, ſanat eam, quam fecit, affectionem, neruos calefaciens; & exſiccans.* In quibus verbis, ſi vſpiam alibi; aperte vini etiam nobilis & vinoſi (alioqui non inferret ebrietatem) vim duplicem demonſtrauit, humectandi ſcilicet, dum conuulſionem facit, atque exſiccandi, dum iam factam remouet conuulſionem. Cum itaque vini qualitas calida ſit & ſiccans; balbis exhibendum, vt dixi, vinum meracius; ſed nolim liberalius concedi, ne balbuties bal-
132 butiei addatur. Satis enim eſt, vt paullatim fiat exſiccatio ex modico vini vſu potentis. Sed nec vberiorem cibum afferri velim; ex copia enim cibi (prætérquam attenuantis) humiditas magis augeretur in balbis. Sunt & corporis neceſſariæ euacuationes, tum per venæ ſectionem, tum per pharmaca. Inſtituenda igitur ſanguis miſſio ex communi vena; & ſingulis menſibus accipienda bis ſunt aliqua medicamenta; quibus vniuerſum corpus euacuetur; prout magis minusue oportuerit. Quare Ruffi pilulæ

* *ſuper Aph.* 5. *Sectionis* 5:

pilulæ opportunæ ad hanc rem maxime, ſiue crocus, ſeu moniacum thymiama adiungantur myrrhæ, atque aloe. Mithridatica confectio, ſcordion, theriaca eodem ſpectant; & cetera huiuſcemodi multa. Neque negligenda capitis ablutio, ſed exſiccanda illius humiditas ſingulis quibuſque ſeptem diebus cum lixiuio, in quo decocta ſint aliqua calefacientia, ſimul & exſiccantia prout ſunt aſarum, ſena, betonica, maiorana, roſæ, capillus Veneris, adiecto etiam agarico, in panno lineo inuoluto, qui bene exprimatur. Deueniendum etiam ad clyſteria, media inter acria & mollia, quæ ſuperfluitates humidas ab humido cerebro delapſas, atque in ventrem ſuſceptas, educant, modo ne alui profluuium adſit, quo quidem maxime capi balbi ſolent, ſi Hippocrati † credimus, vt credendum eſt. Lingua enim admodum 135 humida ex natura exiſtente in his, qui balbi ſunt, & ventriculum talem eſſe par eſt, vt qui alteram ſui tunicam communem habeat ad linguam; imbecillis autem ex humiditate ventriculi propria paſſio eſt diuturnum profluuium.

LI-

† *Sectio 6. Aphor. 32.*

LIBER TERTIVS

CAPVT I.

QVamuis de illis animi affectibus, quos Galenus fugiendos iubet in ſecundo libro, neque, vt opinor, negligenter, tractauerimus, nondum tamen tetigimus id, quod nullo pacto prætermittendum eſt. Id porro eſt animi affectus quidam in ſanis, & ægris circa remediorum vſum, quæ illis vel præſeruandi, vel curandi cauſſa exhibentur a medico: & tria ſunt, diæta, pharmacum, phlebotomia. (Diætam ex vulgo nunc appello victum in cibo & potu tenuem tantum, non etiam illum, qui in omnibus conſtat, quæ quouis modo fiunt in humanis corporibus, prout illam capit Galenus aliquando *: Pharmacum omne illud, quod purgandi cauſſa propinatur: Phlebotomiam ſanguinis miſſionem per venæ cubiti ſectionem.) Nullus enim vel ſanus, vel æger non aliquo ex his affectibus, nempe aut ira, aut triſtitia, aut
234 metu corripitur, dum ſibi vel capiendum pharmacum proponitur (maxime vero, cum iam inſtat potandi, aut deglutiendi tem-

* *Lib. 3 Epidem. Com. 3 Aphor. 9.*

tempus.) Incuſant enim aliqui aſtra, quæ ad tantum eos infortunium impulerint, vt ea ſibi toleranda ſint, quibus mors ipſa leuior ſit. Nonnulli ſuam in ante acta vita intemperantiam, imprudentiam, ac temeritatem arguunt, quod multos & prauos humores coaceruarint, quod non eo ſe peruenturos præuiderint. Sunt & qui medicorum ſeueritatem, atque crudelitatem arguant, tanquam lenius hi poſſent, ſi velint, vel præſentes, vel futuros morbos expellere, quem vel per pharmacum, vel per diætam, vel per phlebotomiam, quæ tamen imperatorio quodam, atque adeo tyrannico modo, ſibi inſtitui conqueruntur, vt niſi æquo animo ea perferas, actum omnino de vita habeas. Ex quo poſtea animi affectu, tumultuue fit, vt corporis humores maxima exagitatione circumuoluantur, ſummaque ebullitione conflictentur, quæ res tam clara eſt, vt nemo illam vel non in ſe aliquando expertus ſit, vel non in alio ſæpe viderit. Quamobrem vt ne non plene alicui videamur de his animi affectibus egiſſe, laborandum nobis nunc in extrema hac parte ſupereſt, vt in his, quibus neceſſario medicinalibus remediis, quæ dicta ſunt, vtendum eſt, iræ, triſtitiæ, metusque cohercendorum 135 rationem tradamus.

CAPVT II.

De fontibus, ex quibus ratio compeſcendi prædictos animi affectus ſumitur.

RAtio vero ſedandorum animi affectuum, nempe iræ, triſtitiæ, metus, homini contingentium in vſu remediorum, quæ pro præſeruatione, curationeque adhibentur, a multis fontibus ſumitur: præcipue tamen a neceſſitate, ab vtilitate, a maiori, ab exemplo, a natura, & commoditate remediorum, a modo vtendi remediis, a medici perſona, a perſona eius, qui remedia ſumere debet, ab auctoritate ſcriptorum. Nemo enim tam inhumanus, ne dicam a remediis abhorrens eſſe poteſt, quē non mulceas & adducas ad agendum quicquid velis, modo præſentem aut imminentem iſtorum neceſſitatem doceas, vtilitatem conſecuturam, a maiori arguens, a ceterorum exemplo, a remediorum bonitate, & commoditate, a facili vtendi modo, a perita, & miti medici perſona, a perſona eius, cui remedia offeruntur, qui & magnanimus & continens eſſe conſueuerit, ab auctoritate ita ſuadentium ſcriptorum. Quod vt præſtari poſſit, vbi ſeſe opportunitas obtulerit, ſingillatim de his ex ordine per capita agendum, & ſimul terminandus de ſedandis animi affectibus tractatus.

CAPVT III

De neceſſitate remediorum medicinalium.

NEceſſitas quidem ipſa remediorum 134 multifariam aduenit, contingitque: vel enim ratione humani corporis ſuapte natura imbecillis, ægrotabilisque: vel ratione materiæ, quæ aut putreſcat, aut putrida iam ſit: vel ratione morbi, qui omnino naturæ noſtræ inimicus eſt: vel ratione partis affectæ, quæ admodum laboret, & nobilis exiſtat, aut officioſa: vel ratione occaſionis, quæ cum ſit præceps, dimittenda non eſt, vt alias exſpectetur. Humani namque corporis, ſicut & ceterorum animalium conſtitutio, ex quatuor elementis conſtat, quæ cum a propriis locis diſtent, & commiſta ſint: natura tamen inter ſe differentia pugnant in humano corpore, frigida calidis, humida ſiccis: ex qua pugna imbecillius ipſum paullatim redditur, & cum reſiſtentiæ vi, quam amiſit, careat, multis ſit ærumnis obnoxium. Quare vbi contingit, vt pro illius inſtauratione alimenta ingerantur, & auidiuſcule aliquando cruditates ex inconcoctionibus fiant & vaſorum repletiones: vbi vero repleta ſupra modum vaſa ſunt, conſequitur periculum, vt ne ſuffoca-

tio fiat, vel vt venæ diſrumpantur, vel vt
137 natiuus calor ſtranguletur, extinguaturue. Nam cum ſemper natura concoctionem, alimenti diſtributionem, ſanguinis generationem, adiectionem, agglutinationem operetur, atque aſſimilationem, quando nihil adiici iam corporis ſolidis partibus poteſt, neque venæ amplius habent conceptaculum, in quod alimentum diſtributum recipiatur, tunc ſane neceſſario vel alicuius vaſis diſruptio, vel repentina mors timenda. Quod ſi etiam ad tantum diſcrimen minime deueniatur, ſaltem ægritudine corripi huiuſmodi corpora neceſſe eſt. Sicut enim ſanitate fruitur corpus, cum quatuor humores, ex quibus conſtat, mediocriter tum viribus, tum multitudine mutuo inter ſeſe habent: ita ægrotat cum illorum quodpiam aut minus, aut amplius fuerit *. Quantum porro humorum copia hodie in humanis corporibus excedat, inde & apertiſſime & facillime colligi poteſt. Nam ſi Galeni † temporibus, qui ſub Antonio Imperatore floruit, vſque adeo aucta erant edulia, vt nihil eis addi poſſe videretur, cum poſtea parentum noſtrorum ætas, auis deterior, nos nequiores tulerit, quid de teterrimo hoc

ſæ-

* *Hipp. in lib. de Natura humana.*

† *Gal. 6 Aphor. 28.*

ſæculo dicendum? Ætate quidē Hippocratis ieiunium facile ferebant, vtpote, quia illi aſſueti erant: nam multi tunc temporis ſemel tantum in die comedebant, vnde rariſſima apud antiquos reperitur mentio prandii facta. Noſtra vero tempeſtate, qui ſobrie & parce viuunt, illi ſaltem bis, & fere ad ſaturitatem comedunt, pueri ſaltem quater, adoleſcentes multi ter, nonnulli etiam ſæpius: quamobrem colligantur cruditates in huiuſmodi corporibus neceſſe eſt, quas præ ſe ferunt inflatio præcordiorum, oris ventriculi vaſtior moles, quam pro naturæ modo: adhæc & color ad albidiorem, aquoſioremque mutatus.

Quod ſi quis fortaſſe diceret, inueniri nonnullos etiam temperatos, proinde nullam his inſtare remediorum neceſſitatem, ſciant velim, neque hos ſubterfugere remedia poſſe: nam quamuis habita temperantiæ ipſorum ratione, praui humores non congeſti ſint in eorum corporibus, tamen ex ſanguinis menſtrui malignitate, ex quo embryo in vtero matris nutritur, per vmbilicum humores ſeminarium corruptionis retinent. Hinc illæ variolæ, hinc morbilli illi poſt ortum, quos affectus nemo fugit*. In expulſione vero talium humorum, qui-

* *Auic. lib. 4. Canonis cap. de variolis.*

bus accedunt & alii aggregati ex malo re-
gimine in ſex rebus non naturalibus, tam-
etſi in his qui temperati dicuntur minus,
dum natura laborat, excitantur plerumque
febres, & deliria, quæ remedia medicinalia
poſtulant, modo plura, modo pauciora,
modo maiora, modo minora. His ita ſe ha-
139 bentibus, quis non videt, oſtenſam iam eſſe
medicinalium remediorum neceſſitatem?
Corpore namque humano imbecillo, &
prauis humoribus & ante ortum & poſt or-
tum imbuto exiſtente, materiæ efferueſcunt
multæ, quæ prout diuerſas corporis partes
obſident, diuerſos etiam morbos gignunt:
qui, dum adeſt occaſio, oppugnandi ſunt,
maxime vero vbi pars aliqua nobilis & offi-
cioſa vexatur: atque hoc quidem vſque
adeo, vt potius Hippocratem omnino ſe-
quamur, lotium & venarum pulſationem
animaduertenda præcipientem, quam Pto-
lemæum aſtra, & eorum configurationem
inſpicienda iubentem. Oppugnatio vero
per euacuationem inſtituenda. Quoniam
quæcunque ægritudines a repletione fiunt,
euacuatione, vt inquit Hippocrates*, ſa-
nantur. Euacuatio demum ipſa, vel per
diætam, vel per pharmacum, vel per phle-
botomiam fit. Adiuuant autem neceſſita-

tis

* 2. *Aph.* 22.

tis oſtenſionem allata de ægritudine, vel ſuffocatione aliquorum ob humorum plenitudinem exempla, aut de effractione vaſoſorum vinaciorum ob vini recendis ebullitionem, violentamque extenſionem. Nec intempeſtiuum fuerit illud, quod de fluminum excreſcentia afferre potuimus, quod videamus ob aquæ exuberantiam, diſruptis vtrinque riparum aggeribus, hac atque illac perfluere, atque effundi. Hæc hactenus de neceſſitate remediorum. Nemo [illegible]
enim eſt, qui non his, aut ſimilibus ita acquieſcat, vt libenter medici voluntati ſeſe ſubiiciat.

CAPVT IIII

De vtilitate remediorum medicinalium.

NAtura in primis ita comparatum eſt, vt animalia quæque ſibi, quantum fieri poteſt, ſemper conſulant, tum ſalutem ſuam tuendo, tum etiam mortem perniciemque deuitando. Accedit quoque naturali huic deſiderio etiam cognitio, quæ ceteris animantibus aut negata eſt, aut obſcurius tradita, homini vero vni exactius conceſſa: qua duce fit, vt non ſolum is naturale deſiderium ſequatur, ſed etiam, quamobrem ita agere debeat, cognoſcat. Duplex nam-

que cauſſa eſt, quæ hominem ad ſui conſeruationem impellit: altera vitæ eſt amor, altera dignitatis ſubiecti ſui cuſtodia. Vitæ quidem amor, quod longe melius eſt eſſe, quam non eſſe. Cuſtodia vero conſeruandæ ſubiecti ſui dignitatis, quod non ſolum ceteris animantibus homo præſtat, ſed & diuina parte præditum eſt, vt nos a principio libri primi meminimus. Cuſtodia inſuper conſeruandæ ſubiecti dignitatis eſt propter illam partem, quam cum Diis communem habet. Vitæ vero amor propter illam, qua cum eo bruta communi-
141 cant*. Quæ quia ſuapte natura corruptibilis eſt, cauere, quin in ægritudines incidat, nequit, quæ fiunt auctis humoribus corporis, & mutato proprio ipſorum temperamento, ex quo fit, vt tantum abſit, vt homo interim queat, ea, ad quæ natus eſt, exercere vitæ munera, vti potius ad interitum tendat, niſi medicæ artis præſidio reſtituatur humorum, ſi fieri poteſt, temperamentum, aut ſuperfluitates putridæ & copioſæ euacuentur. Quamobrem contingit, vt homo ipſe in miſerabilem vitæ conditionem detrudatur. Dum enim in lecto iacet corpore ægritudine confecto, aliorum imperio, a quibus regitur, ſubiectus, quæ cupit

* *Ariſt. lib. 2. de gen. & corr. t. 59.*

cupit, abnegari ſibi videt; quæ fugit, & abhorret, exhiberi certatim. Non alimentorum amans eſt, non colloquiorum, non lætitiæ, non amicorum, omnia contemptum, omnia odium pariunt. Abſente enim ſanitate, ſuccurrunt ſolatia præterita, vrbana & ruſtica, quæ tormenti loco ſunt omnia. Vbi vero medicæ artis præſidio, ac remediis ægritudo expellitur, tunc neminem, cui ſubiiciatur in vitæ actione, habet. Tenet, quæ cupit, alimenta, quæ ante ſpernebat, amat; amicorum colloquia, quæ paullo ante audire non poterat, deſiderat; lætatur, nihil contemptui, nihil odio habet, in foro eſt, ruſticatur, pro republica laborat, pro amicis, pro familia. Hæc ergo vtilitas eſt, vita inquam & vitæ commoda, 142 medicinalium remediorum: quæ ſi his explicabitur, qui ea reſpuunt, haud difficile hercle manus dabunt, poſthabitaque, ſi qua iam accidit, animi perturbatione, ſeſe ad remediorum vſum accingent.

CAPVT V

A maiori ſumptum, quo quis moueri debet ad vſum remediorum medicinalium.

MAgnam vim habet, & habere debet a maiori quoque ſumptum argumentum, ad perſuadendos humanos animos, vt remedia medicinalia, quando res poſtulat, amplectantur. Quod quidem tripliciter vſurpamus. Primo modo, ſi oſtenderimus, maximam de ceteris rebus, quæ in bonis noſtris collocantur, nobis eſſe, curam: dehinc turpe eſſe, ſi non de nobis ſolliciti magis ſimus, quam de illis. Altero modo, ſi cetera omnia, quarum de conſeruatione laboremus, viliſſima eſſe ratione ad humani corporis dignitatem habita: ergo plus diligentiæ adhibendum in conſeruatione rei pretioſæ, quam vilis. Tertio, ſi docuerimus, bruta animalia, cum opus ſit, remedia petere tum præſeruantia, tum curantia, quamuis ſolo naturali inſtinctu regantur: ergo multo magis hoc ab homine, qui intellectu fruatur, agendum.

143 Oſtendẽdum porro eſt inprimis id, quod pertinet ad noſtram de ceteris rebus curam, nobis fere neglectis hoc pacto. Vbi namque enumerauerimus ea (quæ reducuntur ad ædificia, agros, ſeruos, greges, veſtimenta,

ta, nummos) poſtea ex ordine declarabi-
mus curam, quam de iſtis habemus. Sed
videamus, quæſo, in ædificiis primum, quæ
incolimus, quæ, quot, & quãta agamus, vt ea
vel ornemus, vel mutemus, vel augeamus,
vel conſeruemus, vel reſarciamus. Quis
enim neſcit, quotidie vocari domorum ar-
chitectos, & artifices, qui ſi parietes veſti-
endos hoc vel illo pacto monent, ſtatim,
veluti imperii loco ea verba fuerint, orna-
menta venamur? ſi trabes auratæ, vt ſint,
ſuadent, repente id fit. Si lares & fores &
feneſtras marmoreas decere aiunt, primo
quoque tempore id inſtituitur. Si parie-
tem obliquum, craſſiuſculum, tenuiuſculũ,
non ſatis, aut nimis altum dicunt, nulla in-
teriacet in mutatione mora. Si anguſtum
locum ampliari debere, vicino ſtatim nu-
meratur pecunia, empta iam contiguæ illius
domus parte, quam noſtræ coniungere ar-
demus. Si offendi partem aliquam a plu-
uiis, ventis, ſole, nec tutam a furibus, nec
liberam ab inſpectione vicinorum, confe-
ſtim calx, lateres, aſſeres, ferrei vectes
aptantur. Si ruinam minari affirment hoc
vel illud latus, dicto citius fulcro aliquo ſu- 144
ſtinemus loca illa, vel deiecta parte affecta
nouam inducimus. Sed ne his diutius im-
morer, illud tantum addam, quod pauí-
men-

menta, gradus, tecta, anguli, puluere,
aranearum teliculis obtecta, ceteriſque ſor-
dibus, ſingulis diebus diligentiſſime verrun-
tur, mundanturque, latrinæ lotio & ſtercore
repletæ, exacte deterguntur. Quid dicam
de agris? Nonne illi aratro frequenter ver-
ſantur, ſemente implentur, muro, aut ſepe
aliquo obducuntur, flumine humectantur,
ab auibus & ceteris animalibus brutis, furi-
busque defenduntur, noxiis herbis, radici-
bus, lapidibus, vermibus expurgantur?
Venio nunc ad ſeruos, quorum ſi quis vel
ob nimios perpeſſos labores, vel aliqua alia
ex cauſſa nequeat ſolitas obire functiones,
quamprimum aliquo ex tribus medicinali-
bus remedio committitur, vt propere con-
ualeſcens ad domini famulatum redeat.
Idem ſane in gregibus ſtudium collocatur.
Si enim equus (vt in eo breuitatis cauſſa
ſermonem exerceamus) qui quia inſignis
eſt, nobis charus exiſtat, & forte ægrotet,
medendis brutis peritos homines accer-
ſimus, donamus, equum vt curent: in
qua curatione quicquid imperant, id
omne exequimur: ſi vero ſanus ſit, quo-
ties detergitur a puluere, & aliis immun-
ditiis? De veſtimentis, nonne illud
mirum eſt, vt vel ſi minima labe affecta
145 ſint, emaculari anxie admodum omni
reme-

remedio adhibito, ea procuremus? nihilique amplius eſſe putemus, quamuis pretioſiſſima ſint, niſi labe, quam imbiberint, ſublata? Patet vero & augendorum, tutandorumque nummorum anxietas incredibilis. Augendi namque cupiditas die noctuque nos in itinere detinet, nec ſoles, nec imbres, nec loca inhoſpita & maletuta vereri facit. Tutandi diligentia, vel intra parietes, vel defoſſæ humi tegimus, vel arca ferrea condimus, mille clauibus illam obſerantes, prope cubili collocantes. Neque id ſatis eſt, niſi ſemper domi ſimus cuſtodiæ cauſſa, noctuque interruptos habeamus ſomnos ob eorum imaginationem. De rubigine contrahenda nullum periculum, quod ſæpe perluſtremus oculis, quo pacto ſe intus habeant omnia. Omitto diætam factam ſæpenumero, dum occupamur in numerandis nummis clauſi in thalamo, nihil aliud cogitantes. Hæc ſunt, quæ pertinent ad noſtram de ceteris rebus curam. Succedit alterum de nobilitate hominis, deque rerum omnium aliarum vilitate. Nobilitas hominis quanta & qualis ſit, iam multoties dictum eſt. Rerum vero vilitas aliarum oſtenditur, non ſolum ex earum natura, ſed etiam ex fine. Si naturam ſpectemus, ea profecto, & inanimata

146 mata & non viuens eſt, velut ædificia, agri, veſtimenta, nummi, quæ animatæ & viuenti naturæ longe inferior, vt Ariſtoteles tradit *: bruta vero, velut equi, boues, & huiuſmodi alia, quamuis animata ſunt, tamen ſenſitiua, quam poſſident, anima maxime ab intellectiua, quæ in homine eſt, ſuperatur. At ſerui, quamuis animantes ſint, & intellectiua anima præditi, tamen ex fine, vtpote quia diriguntur ad dominorum ſeruitia, & famulatum viliores dominis ſunt. Pariter quoque ſi finem conſiderauerimus, quis neſcit, omnia ad hominis commoda directa, & producta? Nam domus & veſtimenta ab imbre, grandine, glacie, niue, ventis, frigore, ſole, & ceteris huiuſmodi defendit iniuriis. Agri, nummique, & quamplurima animalia alendo noſtro corpori vtilia ſunt: equi, mulique a defatigationibus idipſum præſeruant, & oblectamento ſunt. Serui, quamuis non à natura, a fortuna tamen aduerſa dominorum famulatui deſtinati ſunt. Tertio loco, quæ bruta agant ſui præſeruandi, curantique cauſſa oſtendemus. Canes namque vomitu, qui euacuationis ſpecies eſt, emittunt quæ ingeſſerint, ferre nequeuntes. Leo ſatur admodum, per triduum ſine vllo cibo, aut certè

* *Lib. 2. de generat. animalium in principio.*

certe per biduum fert inediam. Mira-
bile eſt, & quod de muſtella traditur: ea
namque, dum pugnam cum vipera ex-
ercet, crebro viſa eſt ad polemoniam
herbam guſtandam, velut ad quoddam 147
veneni alexipharmacum, confugere *
Hæc de præſeruatione. Dum vero ægro-
tant huiusmodi animalia bruta, ſuæ curatio-
ni intenta maxime eſſe conſpiciuntur.
Quamobrem leo ægrotus ſimiam venatur,
qua deuorata conualeſcit. Aliquando et-
iam ex potu canini ſanguinis ſanitatem re-
cuperat. Cerui demorſi vel a phalangio,
vel a quouis generis eiusdem, cancros edunt.
Ciconiæ, ceteræque aues, cum vulnus per
pugnam acceperint, cunilam herbam pla-
gæ apponunt. Capreæ quoque in Creta
vulneratæ, paſtu dictami ſagittas venato-
rum excutiunt, vt Dioſcorides ſcriptum
reliquit †. Poſtremo his tribus hoc aut ſi-
mili modo demonſtratis, cura, inquam,
quam in ceteris rebus adhibemus, vilitate
earundem præ dignitate hominis, nec non
& ſtudio brutorum animalium in remedio-
rum vſu, turpe eſſe admodum dicemus, te-
ſtabimur, exclamabimus, vt nos ipſos vel ob
ignauiam, vel ob pertinaciam in re tanta
negli-

* *Ariſt. lib. 8. de nat. animalium cap. 5.*
† *Lib. 3. cap. 31.*

negligamus, quanta ſanitas eſt, vel conſeruanda, ſi adeſt, vel reſtituenda, ſi amiſſa eſt. Ergo ædificia puluere, aranearum teliculis, lotio, ſtercore mundabuntur. Agri noxiis herbis, lapidibus, vermibus, radicibus expurgabuntur. Equi ſordibus quotidie, & aliis immunditiis detergentur: boues,
148 oues, & cetera talia curabuntur: vbi opus erit, veſtimenta maculis detractis priſtino nitori reſtituentur: nummi a rubigine & furibus defendentur: Homo vero ipſe, tantæ alioqui dignitatis, ſolus putridos humores & deterrima excrementa alere obſtinato intus animo conſtituet? Nec videbit ob craſſiſſimam ignauiam quandam ſeipſum, vno ſymptomate inualeſcente, de medio tolli temporis momento, vt nihil mirum ſit, quod bulla dictus a Varrone fuerit, fruſtraque, cum ad extrema deuentum eſt, velit, quæ prius aſpernatus eſt, perpeti? Hæc itaque ſunt aut ſimilia, a maiori ſumpto argumento, vt moneamus ad medicinalia remedia eos, qui vel timore, vel pertinacia alieni ab eorum vſu ſunt. Sed ad exemplum tranſeamus.

CA-

CAPVT VI

De exemplo, quo quis excitetur ad remedia ſumenda.

TAntum poſſe ſæpenumero exempla conſpiciuntur, vt quidam ante nullo alio pacto ad aliquid agendum permoti, ſola exemplorum vi impulſi, quo velis, fuerint. Quamobrem merito incedendum exemplo quoque eſt ad perſuaſionem toties ſupradictam. Sumitur vero exemplorum vis ab vtilitate omnium eorum, qui vſi remediis ſunt; & a noxa eorum, quibus ea contemptui fuerunt, aut tarde admiſſa, 149 cum iam occaſio medendi præterierit. Sed in primis requiritur exemplorum fides, vt ne a nobis confingi ea, quæ produxerimus, putent hi, quos perſuadere volumus. Ceterum fides hæc ipſa conciliabitur; cum de vtilitate loquemur, tum ab euentu felici in huiusmodi re familiarium & noſtrorum, & eorum, quos exhortamur; qui adhuc ſuperſtites ſint: tum ab aliorum ſucceſſu optimo; qui in vrbe noſtra ſint. Quod ſi longe petenda exempla fuerint, ad ea recurremus; quæ tradita ab antiquis ſcriptoribus ſunt. Idem dicendum; vbi de detrimento ſermo habebitur. Vtemur ergo hac, aut ſimili di-

 ceſi-

cendi formula, vbi de fauſto remediorum vſu dicemus. Nempe Socratem, ſiue alium quempiam, tali alias affectu laborantem, illico ad nos miſiſſe, ſeque in noſtra poteſtate conſtituiſſe, vt quicquid nobis videretur, ageremus. Quare nos, confirmato prius illius animo, omnia opportune remedia, quæ neceſſaria erant adhibuiſſe, & tuto & propere, nullaque aut pauca admodum cum moleſtia, ſanitatem illi priſtinam reſtituiſſe. Vbi vero malum euentum ob contemptum remediorum explicabimus, deplorabimus immaturam alterius mortem, qui tamen viuere per multos annos adhuc potuiſſet, niſi remedia ſpreuiſſet. Dicemus & illud, miſerum, quisquis ille fuerit, dum ad vitæ mortisque confinium redactus eſſet, elato ex imo corde ſuſpirio ſupplici voce, ſed fruſtra tunc tandem remedia petiiſſe, & paullo poſt animam exhalaſſe. Exemplis poſtea antiquorum inſiſtentes, afferemus ea, quæ tradita ſunt ab his, qui probatiores habentur, inter quos meminiſſe de Hippocrate præcipue & Galeno debebimus. Sexcenta vero ſunt exempla, in lib. Epid. apud Hippocratem, & in lib. Meth. medendi apud Galenum eorum, qui ſe curæ medicinali commiſerunt, & ſanati ſunt; quod ſi non omnes conualuerunt, tamen citius adhuc periiſſent

ſent, ſi minus medici opera vſi forent. Adducam tantum vnum ex Galeno exemplum, oſtendendi ſcilicet mali euentus gratia, aut ſaltem periculi in contemptu remediorum. Natrat enim *, Romæ mulieri cuidam illuſtri, quæ herpetem in malleolo haberet, & quiduis potius ſe paſſuram diceret, quam medicamento, quod bilem traheret, purgari parata eſſet, exulcerationem vſque ad genu perueniſſe, demum ad bubones vſque aſcendiſſe, non ſine magno periculo. Quo quum redacta eſſet, tandem ſerum ſe lactis ſumpturam, vi mali coacta, annuit: quo ſumpto, ſimul cum minimo ſcammonii, clanculum a Galeno immiſſi, ſanitati reſtituta eſt: quæ ſi antea paruiſſet, nec tantum affectum paſſa eſſet: neque tantum diſcrimen adiiſſet. Verum nos re- 151
mediorum natura, & commoditas ad ſe vocat: proſequamur igitur de his ſermonem.

* *Lib. meth. med. 14. cap. 18.*

CAPVT VII

De remediorum natura, & commoditate.

TAntum eſt ſanitatis pretium; tantaque dignitas, vt vel ſi ea cum iactura aliqua contingeret, nempe ex malefica natura medicamenti, nemo tamen deſiſtere ab eorum

vſu, quando res poſtulat, deberet. Quid enim intereſt, quomodo ſanitatem, qua nihil charius recuperemus, modo recuperemus? Antiqui illi, ſanitatis ſtudioſiſſimi, ob maleficam medicamenti vim deterriti nunquam ſunt ab eorum vſu, quod noſſent omnino maius emolumentum, quam detrimentum ſubſequi ſolitum, licet non ignorarent, nullum eſſe medicamentum eorum, quod non aliqua ex parte nocuum eſſet, ſicut ex correctione & repreſſione ipſorum medicamentorum coniicere poſſumus. Quare ſcammonio, elleboro, peplioque & colochyntide vtebantur: neque in robuſtioribus duntaxat, aut in diuturnis morbis, & fortibus, ſed in omnibus, quod nondum apud eos cognita medicamenta mitia eſſent, & benedicta. Sic enim vocant ea, quorum actio nullam corpori noxam imprimit*. Hæc enim poſteris innotuerunt, & noſtro etiam tempore in vſu
152 ſunt, Dei Opt. Max. clementia, ceu myrobalani, ſiliqua Ægyptia (caſſiam fiſtularem dicunt) ſena, tamarindi, ſyrupus roſatus ſolutiuus, ſuccus roſarum, manna, rhabarbarum. Quapropter tali nunc exiſtente medicamentorum natura apud nos, quis eſt tam vitæ ſuæ aduerſarius, atque adeo hoſtis,

* *Meſues libr. 1. de medic. purg. in principio.*

ſtis, qui ea detrectet? Nam ſi veteres vehementia illa vſurpantes ſanitatem adipiſcebantur, quæ tamen cruentæ par erat militum victoriæ, quid quæſo verendum nobis ea ſumere medicamenta, quæ tota benigna ſunt, nulla parte noxia, omni tempore tuta, omni ætati ſalubria, etiam pueris, etiam prægnantibns? Accedit ad hoc & commoditas habendi hæc ipſa medicamenta, tum quia non ſunt nobis hæc e littoribus Indicis petenda. Semper enim adſunt ad noſtras regiones comportata, tum quia hac noſtra tempeſtate non tanto ſunt in pretio, quanto ſuperioribus ætatibus fuerunt. De diætæ natura nihil eſt quod dicam: nam ipſa inſtituitur ex alimentis boni ſucci, facilis digeſtionis, paucorum excrementorum. Phlebotomiæ ſimiliter ea natura eſt, vt opportune adminiſtrata (de hac enim loquimur, hanc inſtituimus) ſemper proſit, aut non obſit. Quoniam vero de optimis noſtri temporis remediis dictum eſt hoc capite, in ſequenti de optima illorum adminiſtratione agamus.

CAPVT VIII

De adminiſtratione remediorum medicinalium.

ADeo affici nonnullos quandoque a medicamentis comperimus, vt corporis 153

 ali-

aliquam particulam potius præcidi ſibi ſu-ſtinere velint, quam ea ſumant*. Sanguinis etiam ex cubito miſſionem quidam adeo fugiunt, licet alios mittendi ſanguinis modos tolerent, vt quiduis pati poſſint citius, venæ cubiti ſectionem quam ferant. Alii ita tenuem victum oderunt, velut picrocoli, vt in lipothymiam concidant. Nolim autem quempiam arbitrari, me de modo vtendi remediis medicinalibus loqui, pro his, qui huiuſmodi ſunt, fruſtra enim id tentarem, præterquam quod in maius diſcrimen rem illorum adducerem. Sunt namque hi perinde ſe ad remedia habentes, ac quidam ex indiuiduali quadam, & innata proprietate ad cibos aliquos, vel liquores, vel odores, quos ita auerſantur, vt certandum tibi cum ipſis ſit, ſi ea ipſa, quæ fugiunt, horteris amplectenda. Pro aliis hoc molimur negotii, qui non adeo quidem, vt qui dicti ſunt, dicta remedia perhorreſcunt, tamen & ipſi ægre ferunt: omnes enim inſenſam habemus remediis medicinalibus naturam. Quare ineunda ratio eſt, quam
154 facile tribus his vtamur, ſaltem cum curandi cauſſa adhibere ea cogemur.

* *Gal. in lib. de purgantium med. facult.*

De Diæta.

A leuioribus autem inchoantes, tradere inprimis oportet, quomodo ita aliquem cum victu tenui detinere poſſimus, vt non eum moleſte ferat. Fit hoc multis modis. Primum quidem, ſi in minimas partes ſecuerimus alimenta, quod ſecta maiorem ambitum occupantia, quam ſi integra ſint, plura videbuntur. Dehinc ſi in vaſa plura diſtribuerimus, quæ ſecta fuerint, fit enim & ſic deceptio quædam. Quod vero ad potum pertinet, quem oportet proportione cibis reſpondere, debet is in vas minus infundi, & poculum quoque, quod ori admouendum eſt, breuius eſſe par fuerit. Præterea ſeorſum ab aliis parata menſa prandere, ac cœnare his conſuluerim, qui tenui victu vtuntur: etenim minime fieri poſſet, inſpecta aliorum voracitate, quin & ipſi aliquando præſcriptos ſibi limites præterirent. Sed nec illud præter rem foret, vt adeſſet aliquis, alioqui gratus, qui eos inter comedendum verbis detineret, vt in reſpondendo occupatos, temporis aliquid conterere faceret, ne ictu oculi (vt aiunt) abſumant, quæ ſibi appoſita fuerint, & ob id pauca ſe ſumpſiſſe ſentientes contriſtentur. Cum vero iam abſumpta erunt omnia, officium iſtius fuerit, vt de aliis, quam quæ ad cibos

355 pertinent, verba fiant. Quod ſi qui male ſe pranſum eſſe ſenſerit, doleat, naturam paucis, minimiſque contentam eſſe dicet ille, & quia nihil tempore velocius, ſtatim cœnæ horam appropinquaturam, & ad dies ſibi paucos talem victum inſtitutum, neque amplius de hoc cogitandum. Nihil enim fixa cogitatione deterius. Laudanda parſimonia, & quantum ad ſanitatem proſit, ex antiquorum victu, & veterum Romanorum temperantia dicendum. Romani ſiquidem, quamdiu temperate vixerunt, quod ſexcentis annis illis contigit, cum nondum luxuriabant, quod res Romana nondum ad ſummum fortunarum faſtigium peruenerat, nullis medicis vſi ſunt *. Adducenda aliquorum exempla, qui diu vixerint ob rectam, parcamque viuendi in cibo & potu rationem. Contra citandum adagium, quo plures interfici crapula, quam gladio monemur. Quod ſi de imbecillitate verebitur, ante oculos ei proponemus cauſſam, cur victus talis ipſi ſit inſtitutus, ob cruditatem ſcilicet, id eſt, ob crudorum humorum copiam, qui quod pigri ſunt, atque ægre mobiles ob craſſitudinem ac frigiditatem, obturari dicemus arctas vias corporis, impediri ſpiritus vitalis, atq; animalis offi-

* *Plin. lib. 29 cap. 1.*

officia clauſis meatibus, per quos tranſeun-
dum illis erat. Proinde tantum abeſſe de
imbecillitate periculum, vt potius de ſyn-
cope ex plenitudine, & conſequenter de 156
ſuffocatione dubitandum. Galenus enim
tradit† in his, qui pauco alimento indigent,
ſi multum & totum ſimul ingeratur, pericu-
lum eſſe, ne calor natiuus extinguatur, ſicut
etſi paruæ ſcintillæ ignis lignorum multitu-
do ſuperaceruetur. Adhæc quam mirabile
ſit concoctionis opus, explicabimus, quam-
ue impium, cruditatibus tantum impedire
negotium docebimus. Concoctionis opus
nimirum celebrationem medicis vocari,
quaſi ſacrum officium, quam natura ad ani-
malis nutritionem inſtituerit, & ob id ven-
triculum feciſſe velut promptuarium quod-
dam omnium particularum commune, in
medio animali poſitum, quod alimentum
vniuerſum excipiens (ceu diuinum, non
humanum ſit opificium), primum ſubiret in
cibariis laborem, ſine quo hæc eſſent inuti-
lia, in nullamque rem animali commoda,
vt transmitteret cibaria repurgata pro he-
patis, ac venarum nutritione. Quamuis
autem figuram illi natura rotundam, & ob-
longam, quare & capaciſſimam dedit, &
circumpoſuit hepar, quod quibuſdam λοβοῖς,

† 1. *Amphor.* 14.

id eſt, fibris tanquam digitis illum ad vnguem circumplectens calefactione iuuaret ad concoquendum id, quod ingeſtum eſſet, præterea omentum, muſculos: tamen & illud aduertendum eſſe, quod neruoſa ſub-
157 ſtantia conſtantem illum fecit, quæ cum frigida ſit & propterea imbecillis, non eſſe admodum grauandum, vt qui eum replent, indigeſtum ſuper indigeſtum continue ſuperaddentes, dum metuunt, ne ventriculum ipſum obliuio amplius ſumendi alimenti capiat, ignari, naturam illi non defuiſſe: quippe quæ ipſi, & maxime eius partibus his, quæ ad orificium pertinent, ſenſum indigentiæ contulerit, ad cibum ſumendum, velut tuba quadam, animal excitantem. Senſum porro iſtum non aduenire, antequam membra a venis, venæ ab hepate, hepar a meſaraicis, meſaraica ab inteſtinis, inteſtina a ventriculo, ventriculus deformis alimentum petat. Exſpectandum ergo ſenſum hunc, antequam cibus ingeratur nouus, atque eo magis, quod neque tunc etiam, cum eo ipſo ſtimulante non poteſt aliquando animal alimenta ſumere, vel quod deſint, vel quod aliis maximis ſit implicitum negotiis, quæ tranſmitti in aliud tempus nequeant, natura deeſt corpori ſuſtinendo: vt quæ reuocare ſoleat ab hepate

nu-

nutrimenta, tum quæ ex venis, quæ a caua veniunt, tum ex his, quæ per meſenterium, & omentum terminantur: ita vt non ſit de obitu ex fame ita facile metuendum. Quo loco exempla ſunt afferenda eorum, qui longam famem tolerarunt, & narranda, quæ de vi odorum traduntur. Inter quæ præcipuum eſt illud de Democrito, quem 185
nonum & centeſimum annum agentem, vitam triduo cum ſolo panis odore conſeruaſſe ferunt. Sed nec illud minus, quod tradunt Hiſtoriæ, Aſtomonem, gentem prope fontem Gangis, ex ſolo odore viuere*. Quæ res non abeſt a Pythagoreorum quorundam ſententia, qui nutriri quædam animalia odoribus, teſte Ariſtotele†, crediderunt. At ſi cum Hippocrate & Galeno ſentiamus, non vtique ita facile dixerimus, vera nutritione ſingulas corporis particulas ab odoribus nutriri, ſed ſpiritus ipſos duntaxat ab his refici ſubſtinebimus; atque hoc magis odores efficere, dum ſunt naribus propinquiores. Tunc enim magis reſeruant rei, a qua deciduntur, naturam, quam cum per longius ſpatium vagantes multo aeri commiſti, in multas partes diſſipantur. Hæc itaque, aut ſimilia habenda ſunt apud

ples-

* *Plin. lib. 7 cap. 2.*

† *In lib. de ſenſu & ſenſibili.*

plenitudine grauatos. Hoc enim pacto peruincuntur, & mites redduntur, neque amplius dolent arcta ſe viuendi ratione vinctos fuiſſe, vel ſi ingluuioſiſſimi ſuapte natura ſemper fuerint, quod facillime cognoſcent, talem ſibi neceſſariam eſſe viuendi normam. Sic enim fieri poſſe, vt crudi humores concoquantur, aperiantur viæ, ſpiritus ſuo munere fungantur, auferatur de ſyncope, & ſuffocatione metus: quod natu-
159 ra a ſuperfluo humorum pondere exoneretur, & reſipiſcat.

De Phlebotomia.

Circa phlepotomiam vero, id eſt ſanguinis miſſionem per venæ cubiti ſectionem, magis interdum, aut nihilominus laborandum. Quod ſi nullo pacto in noſtram ſententiam trahi poteſt, cui phlebotomiam inſtituimus, tunc vice phlebotomiæ vtendum eſt alio mittendi ſanguinis modo, ſiue per cucurbitulas, ſiue alia ratione, cum tenui victu, frictionibus, clyſteribus. Si trahetur quidem, at difficile, debebit illi ſemper addi animus, quouſque miſſus illi ſanguis fuerit. Quare præſentem eſſe illic medicum velim, qui, tum chirurgus parat, quæ ad ſanguinis miſſionem opportuna ſunt, narret mittendi ſanguinis neceſſitatem, quem tamen ſanguinem nominet nolim,

lim, ſed putridum ſanguinem, qui niſi educatur, cito totum corpus infecturus ſit: quia velut peſtis quædam in corpore lateat, & niſi mature occuratur, irrepturus ſit per omnes partes: polliceatur ex tali putredine ex venis detracta, ſtatim ſanitatem conſequuturam, neque maiorem vllum dolorem brachio fore, quam qui a morſu pulicis fieri ſolet, ictu oculi rem illam peragi, nihil tutius in arte medica exerceri, nullum remedium corpori humano præſtantius a diis immortalibus datum. Quod ſi quis obiecerit ex his, qui contendere cum medicis ſolent, olim apud Thraces, eum, qui herbam inue- 160
nerat, quam qui ſumeret, ſanguinem vſque ad interitum excerneret, obiectis oculis neci traditum, ne cui herbam illam vulgaret; quare ſanguinis detractationem antiquis diſplicuiſſe *. Si Chryſippum Gnidium venæ ſectionem ex omni medicinalium præſidiorum numero tollendam cenſuiſſe, nec non & Medium & Ariſtogenem eius diſcipulos, his etiam magis Eraſiſtratum: ſi oculis nocere ſanguinis miſſionem clamabit, & cetera huiuſmodi multa †. Ad hæc quidem omnia obiecta reſpondendum & prom-

* *Gal. in lib. de purg. medic. facult.*

† *Gal. in lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem. cap. 2.*

prompte & breuiter; Aliud eſſe ſanguinem putridum expelli ex vena aperta, pro conſeruatione ſanitatis, quam miſere totum vi quadam trahi vſque ad obitum. Chryſippo & ceteris eiuſdem ſectæ reſpondendum, ſicut reſpondet Galenus, non ſolum in libello de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, ſed etiam in libris methodi medendi ſæpe *, & alibi. Demonſtrat enim aliquos in doctrina vel erronea male viuere, & mori perſiſtendo, quam veritatem ſequendo, propoſitum in actionibus mutare. Id vero vel ruſtico quodam rubore fieri, quod ſcilicet dimittere dogmata erubeſcant, quæ diutiſſime ſeruarint, vel quia indelebile vitium eſt vehemens ignorantia, præſertim ſi cum ſuperbia ſit coniuncta. Fal-
161 ſum vero id eſſe, quod oculis obeſſe dicatur, niſi immoderata admodum ſit: quod ſi moderata ſit, qualem nos illi molimur in præſentia, promittemus fore, vt quantum immoderata ſpiritus vacuando viſum hebetat, tantum moderatam redundantes humores demendo, & vapores, qui ſurſum feruntur, diſtrahendo acuituram, reſocillaturamque. Interim poſtea peritus chirurgus paratis omnibus accedat, optimo ad hanc rem ferro delato, qui dum brachium tractat, hilaris ſit,

† *Lib. 8. meth. cap. 3, & lib. 13. cap. 16.*

ſit, nec formidet, ſed velut nullius momenti rem aggrediatur, conſtanti animo ſit. Cum vero venam ſecuerit, digito ad exeuntem cruorem appoſito mirari ſe dicat, quo pacto tantus ignis, tanta putredo ſuſtineri ad eam diem in tali corpore potuerit, nec poſſe ſe caliditatem ſanguinis illius exeuntis perferre, nec cum tot annis venas ſecuerit, deteriorem vnquam ſibi occurriſſe. His enim omnibus modis ita confirmabitur animus ægroti, vt nec timeat, nec triſtetur, neque iraſcatur. Sed non erit vllo modo prætermittendum illud, vt ſcilicet auertat oculos in ſectione venæ, cui ſanguis detrahendus eſt, ne in animi defectum incidat: quod ſi contigerit, reuocandus erit, vel frigida in faciem ſparſa, vel aceto naribus appoſito, & aliis huiuſmodi ingeniis, quibus in re tali vtimur.

De Pharmaco.

Magnum eſt etiam negotium, quod cir- 161
ca medicamenta verſatur: nam præter-
quam quod conqueruntur quidam, ſe non
poſſe ob inſuauitatem capere medicamen-
tum, obiiciunt etiam, vereri ſe, ne ſibi no-
ceat, quod audierint, pharmacis purganti-
bus corpora conſeneſcere, nullamque ex
illis vtilitatem prouenire. Diluenda igitur
hæc ſunt, nec concedendum, quod de me-

dica-

dicamentorum noxa effutiunt: Contra potius rem ſe habere, eſſeque vt Herophilus dixit *, manus Dei medicamenta, præcipue vero, ſi recte, vt a nobis, exhibebuntur. Quoniam eiectis e corpore putridis humoribus, & his, quæ ex eorum putredine generantur, vt vermes diuerſi, liberantur corpora ab humanæ vitæ hoſtibus, atque ex illo contagio, & iuueneſcunt potius †. Quod ſi etiam contingat, vt aliquis curationis tempore nihil adiuuari ſe ſentiat, tamen poſt eam roborata natura conualeſcunt, & magis magiſque in dies proficere cernuntur. Quare permittant orandi, vt corpora illorum impura mundentur, minimo temporis interuallo. Nam ſi vino, quo pro corporis nutrimento vtimur, vas argenteum aureumque in menſis deſtinamus, vt mundum & delectabile ſit, quanto magis munditiem corpori deberi, quum ſedes animæ tam nobilis corpus exiſtat?

Ineunda autem aliqua ratio, qua inſuauitatem medicamenti exhibendi fugiamus (quod & Galenus nos monet **) vt quam facillime fieri poteſt, ſumatur. Fiet vero facilis exhibitio, vel ratione parandi pharma-

165

* *Gal. lib. 6. de comp. med. per loca cap. 3.*

† *Aetius lib. 6. cap. 10.*

** *Lib 6. de comp. med. per loca cap. 2.*

macum, vel ratione vaſculi, in quo pharmacum, vel ratione eorum, quæ parata ſunt in aſſumptione pharmaci, vel ratione perſonæ propinantis pharmacum, vel ratione exhortationis, quæ fit a propinante, & ab aliis adſtantibus.

Ratione quidem parandi pharmacum, modum nempe inuenientes, quo feſtinanter in ventriculum demittatur: qua in re opportunior bolo potatio ipſa eſt. Ita enim & Hippocrates medicamenta dabat, vt ex eo Aphoriſmo * conſtat (*Quum biberit quis elleborum*, & quæ ſequuntur) atque ex aliis ſexcentis locis. Pilulatis etiam forma non incongrua, quia & ipſæ confeſtim deſcendunt pilulæ, & maxime, ſi melle oblinantur. Sed & bolus auri foliis inuolutus facile capitur, nec non & cum pane tenui, quo in myſteriis vtuntur, in iure, vel aliqua ſtillatitia aqua madefacto circundatus, & poſtea ſuper cochleare poſitus, addito etiam pauxillo iure, aut aqua cochleari, vt lubricitatem adiuuet, quam primum in ventriculum detruditur. Omitto inuolutionem boli, quæ cum ſaccharo fit, quæ parabilior eſt. Summatim eo modo parari medicamenta debent, qui accepturo facilior videbitur. Quod ſi omni diligentia adhæc

M poſi-

* *Aphor.* 14.

id eſt, fibris tanquam digitis illum ad vnguem circumplectens calefactione iuuaret ad concoquendum id, quod ingeſtum eſſet, præterea omentum, muſculos: tamen & illud aduertendum eſſe, quod neruoſa ſub-
157 ſtantia conſtantem illum fecit, quæ cum frigida ſit & propterea imbecillis, non eſſe admodum grauandum, vt qui eum replent, indigeſtum ſuper indigeſtum continue ſuperaddentes, dum metuunt, ne ventriculum ipſum obliuio amplius ſumendi alimenti capiat, ignari, naturam illi non defuiſſe: quippe quæ ipſi, & maxime eius partibus his, quæ ad orificium pertinent, ſenſum indigentiæ contulerit, ad cibum ſumendum, velut tuba quadam, animal excitantem. Senſum porro iſtum non aduenire, antequam membra a venis, venæ ab hepate, hepar a meſaraicis, meſaraica ab inteſtinis, inteſtina a ventriculo, ventriculus deformis alimentum petat. Exſpectandum ergo ſenſum hunc, antequam cibus ingeratur nouus, atque eo magis, quod neque tunc etiam, cum eo ipſo ſtimulante non poteſt aliquando animal alimenta ſumere, vel quod deſint, vel quod aliis maximis ſit implicitum negotiis, quæ tranſmitti in aliud tempus nequeant, natura deeſt corpori ſuſtinendo: vt quæ reuocare ſoleat ab hepate nu-

nutrimenta, tum quæ ex venis, quæ a caua veniunt, tum ex his, quæ per meſenterium, & omentum terminantur: ita vt non ſit de obitu ex fame ita facile metuendum. Quo loco exempla ſunt afferenda eorum, qui longam famem tolerarunt, & narranda, quæ de vi odorum traduntur. Inter quæ præcipuum eſt illud de Democrito, quem 185
nonum & centeſimum annum agentem, vitam triduo cum ſolo panis odore conſeruaſſe ferunt. Sed nec illud minus, quod tradunt Hiſtoriæ, Aſtomonem, gentem prope fontem Gangis, ex ſolo odore viuere*. Quæ res non abeſt a Pythagoreorum quorundam ſententia, qui nutriri quædam animalia odoribus, teſte Ariſtotele†, crediderunt. At ſi cum Hippocrate & Galeno ſentiamus, non vtique ita facile dixerimus, vera nutritione ſingulas corporis particulas ab odoribus nutriri, ſed ſpiritus ipſos duntaxat ab his refici ſubſtinebimus; atque hoc magis odores efficere, dum ſunt naribus propinquiores. Tunc enim magis reſeruant rei, a qua deciduntur, naturam, quam cum per longius ſpatium vagantes multo aeri commiſti, in multas partes diſſipantur. Hæc itaque, aut ſimilia habenda ſunt apud

ples

* *Plin. lib. 7 cap. 2.*

† *In lib. de ſenſu & ſenſibili.*

plenitudine grauatos. Hoc enim pacto peruincuntur, & mites redduntur, neque amplius dolent arcta ſe viuendi ratione vinctos fuiſſe, vel ſi ingluuioſiſſimi ſuapte natura ſemper fuerint, quod facillime cognoſcent, talem ſibi neceſſariam eſſe viuendi normam. Sic enim fieri poſſe, vt crudi humores concoquantur, aperiantur viæ, ſpiritus ſuo munere fungantur, auferatur de ſyncope, & ſuffocatione metus: quod natu-
159 ra a ſuperfluo humorum pondere exoneretur, & reſipiſcat.

De Phlebotomia.

Circa phlepotomiam vero, id eſt ſanguinis miſſionem per venæ cubiti ſectionem, magis interdum, aut nihilominus laborandum. Quod ſi nullo pacto in noſtram ſententiam trahi poteſt, cui phlebotomiam inſtituimus, tunc vice phlebotomiæ vtendum eſt alio mittendi ſanguinis modo, ſiue per cucurbitulas, ſiue alia ratione, cum tenui victu, frictionibus, clyſteribus. Si trahetur quidem, at difficile, debebit illi ſemper addi animus, quouſque miſſus illi ſanguis fuerit. Quare præſentem eſſe illic medicum velim, qui, tum chirurgus parat, quæ ad ſanguinis miſſionem opportuna ſunt, narret mittendi ſanguinis neceſſitatem, quem tamen ſanguinem nominet nolim,

lim, ſed putridum ſanguinem, qui niſi educatur, cito totum corpus infecturus ſit: quia velut peſtis quædam in corpore lateat, & niſi mature occuratur, irrepturus ſit per omnes partes: polliceatur ex tali putredine ex venis detracta, ſtatim ſanitatem conſequuturam, neque maiorem vllum dolorem brachio fore, quam qui a morſu pulicis fieri ſolet, ictu oculi rem illam peragi, nihil tutius in arte medica exerceri, nullum remedium corpori humano præſtantius a diis immortalibus datum. Quod ſi quis obiecerit ex his, qui contendere cum medicis ſolent, olim apud Thraces, eum, qui herbam inue- 160
nerat, quam qui ſumeret, ſanguinem vſque ad interitum excerneret, obiectis oculis neci traditum, ne cui herbam illam vulgaret; quare ſanguinis detractationem antiquis diſplicuiſſe *. Si Chryſippum Gnidium venæ ſectionem ex omni medicinalium præſidiorum numero tollendam cenſuiſſe, nec non & Medium & Ariſtogenem eius diſcipulos, his etiam magis Eraſiſtratum: ſi oculis nocere ſanguinis miſſionem clamabit, & cetera huiuſmodi multa †. Ad hæc quidem omnia obiecta reſpondendum & prom-

* *Gal. in lib. de purg. medic. facult.*

† *Gal. in lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem. cap. 2.*

prompte & breuiter; Aliud eſſe ſanguinem putridum expelli ex vena aperta, pro conſeruatione ſanitatis, quam miſere totum vi quadam trahi vſque ad obitum. Chryſippo & ceteris eiuſdem ſectæ reſpondendum, ſicut reſpondet Galenus, non ſolum in libello de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, ſed etiam in libris methodi medendi ſæpe *, & alibi. Demonſtrat enim aliquos in doctrina vel erronea male viuere, & mori perſiſtendo, quam veritatem ſequendo, propoſitum in actionibus mutare. Id vero vel ruſtico quodam rubore fieri, quod ſcilicet dimittere dogmata erubeſcant, quæ diutiſſime ſeruarint, vel quia indelebile vitium eſt vehemens ignorantia, præſertim ſi cum ſuperbia ſit coniuncta. Fal-
161 ſum vero id eſſe, quod oculis obeſſe dicatur, niſi immoderata admodum ſit: quod ſi moderata ſit, qualem nos illi molimur in præſentia, promittemus fore, vt quantum immoderata ſpiritus vacuando viſum hebetat, tantum moderatam redundantes humores demendo, & vapores, qui ſurſum feruntur, diſtrahendo acuituram, refocillaturamque. Interim poſtea peritus chirurgus paratis omnibus accedat, optimo ad hanc rem ferro delato, qui dum brachium tractat, hilaris

ſit,

† *Lib. 8. meth. cap. 3, & lib. 13. cap. 16.*

ſit, nec formidet, ſed velut nullius momenti rem aggrediatur, conſtanti animo ſit. Cum vero venam ſecuerit, digito ad exeuntem cruorem appoſito mirari ſe dicat, quo pacto tantus ignis, tanta putredo ſuſtineri ad eam diem in tali corpore potuerit, nec poſſe ſe caliditatem ſanguinis illius exeuntis perferre, nec cum tot annis venas ſecuerit, deteriorem vnquam ſibi occurriſſe. His enim omnibus modis ita confirmabitur animus ægroti, vt nec timeat, nec triſtetur, neque iraſcatur. Sed non erit vllo modo prætermittendum illud, vt ſcilicet auertat oculos in ſectione venæ, cui ſanguis detrahendus eſt, ne in animi defectum incidat: quod ſi contigerit, reuocandus erit, vel frigida in faciem ſparſa, vel aceto naribus appoſito, & aliis huiuſmodi ingeniis, quibus in re tali vtimur.

De Pharmaco.

Magnum eſt etiam negotium, quod circa medicamenta verſatur: nam præterquam quod conqueruntur quidam, ſe non poſſe ob inſuauitatem capere medicamentum, obiiciunt etiam, vereri ſe, ne ſibi noceat, quod audierint, pharmacis purgantibus corpora conſeneſcere, nullamque ex illis vtilitatem prouenire. Diluenda igitur hæc ſunt, nec concedendum, quod de medica- 161

dicamentorum noxa effutiunt: Contra potius rem ſe habere, eſſeque vt Herophilus dixit *, manus Dei medicamenta, præcipue vero, ſi recte, vt a nobis, exhibebuntur. Quoniam eiectis e corpore putridis humoribus, & his, quæ ex eorum putredine generantur, vt vermes diuerſi, liberantur corpora ab humanæ vitæ hoſtibus, atque ex illo contagio, & iuueneſcunt potius †. Quod ſi etiam contingat, vt aliquis curationis tempore nihil adiuuari ſe ſentiat, tamen poſt eam roborata natura conualeſcunt, & magis magiſque in dies proficere cernuntur. Quare permittant orandi, vt corpora illorum impura mundentur, minimo temporis interuallo. Nam ſi vino, quo pro corporis nutrimento vtimur, vas argenteum aureumque in menſis deſtinamus, vt mundum & delectabile ſit, quanto magis munditiem corpori deberi, quum ſedes animæ tam nobilis corpus exiſtat?

Ineunda autem aliqua ratio, qua inſuaui-
163 tatem medicamenti exhibendi fugiamus (quod & Galenus nos monet **) vt quam facillime fieri poteſt, ſumatur. Fiet vero facilis exhibitio, vel ratione parandi pharma-

ma-

* *Gal. lib. 6. de comp. med. per loca cap. 3.*

† *Aetius lib. 6. cap. 10.*

** *Lib 6. de comp. med. per loca cap. 2.*

macum, vel ratione vaſculi, in quo pharmacum, vel ratione eorum, quæ parata ſunt in aſſumptione pharmaci, vel ratione perſonæ propinantis pharmacum, vel ratione exhortationis, quæ fit a propinante, & ab aliis adſtantibus.

Ratione quidem parandi pharmacum, modum nempe inuenientes, quo feſtinanter in ventriculum demittatur: qua in re opportunior bolo potatio ipſa eſt. Ita enim & Hippocrates medicamenta dabat, vt ex eo Aphoriſmo * conſtat (*Quum biberit quis elleborum*, & quæ ſequuntur) atque ex aliis ſexcentis locis. Pilularis etiam forma non incongrua, quia & ipſæ confeſtim deſcendunt pilulæ, & maxime, ſi melle oblinantur. Sed & bolus auri foliis inuolutus facile capitur, nec non & cum pane tenui, quo in myſteriis vtuntur, in iure, vel aliqua ſtillatitia aqua madefacto circundatus, & poſtea ſuper cochleare poſitus, addito etiam pauxillo iure, aut aqua cochleari, vt lubricitatem adiuuet, quam primum in ventriculum detruditur. Omitto inuolutionem boli, quæ cum ſaccharo fit, quæ parabilior eſt. Summatim eo modo parari medicamenta debent, qui accepturo facilior videbitur. Qgod ſi omni diligentia adhæc

M poſi-

* *Aphor.* 14.

afferimus, vt odore illius obſcuretur, vincaturue odor pharmaci; panniculo in aceto pariter madefacto integimus ſupremam vaſis ſuperficiem, ea parte ſecluſa, qua labra 165
admouenda ſunt, vt per eam abſorbeamus pharmacum. Sumpto dehinc pharmaco, omni ingenio laboramus, vt ne vomitione remittatur, quod fieri poſſet, niſi huic ſuſpicioni occurreremus, quum omnia purgantia medicamenta ſtomacho aduerſentur, ſola aloe excepta *. Quamobrem pyra vel huiusmodi cetera obiicimus his, qui medicamenta ſumpſerunt, vel vt eorum odore contenti ſint, ſi fieri poteſt, vel etiam vt illis dente demorſis, aſtrictio quædam acquiratur. Collo præterea applicamus frigida aqua madidum panniculum: prodeſt aliis inſpergere frigidam ipſam in faciem, vel roſaceam, aliis in tepida aqua manus continere; cucurbitalem interdum ori ventriculi affigimus, non tamen diutius illam perſiſtere illic permittimus.

Ratione perſonæ propinantis; nam ſi ſit valde amicus, qui propinet, libentius vtique adducuntur homines ad pharmacum ſumendum; ſed præcipue, ſi puella aliqua formoſa id ipſum propinet manibus ſuis, aut iubeat.

* *Paulus lib. 7 cap. 4.*

Ratione demum exhortationis, quæ fit a propinante, & ab aliis, qui adſtant ægroto: nam ſi amicus ille, vel puella illa preces etiam blandas adhibeant, obteſtenturque per amicitiæ vinculum, vt pareamus, palam
166 profitentes, ex his omnibus, quæ vnquam fecerimus, aut facturi ſimus, nihil gratius ſibi fuiſſe, aut futurum eſſe, quam ſi poculum hoc hilari fronte atque animo ſumamus, non ſolum talia, quæ & re & nomine medicamenta ſunt, ſtatim apprehenderemus, ſed etiam Socratis (vt ita dicam) poculum ab Athenienſibus illi interitus cauſſa deſtinatum.

CAPVT IX

De Medici perſona.

NEque vero minus poteſt Medici perſona, quam quæ maxime poſſunt ad ſumendorum remediorum perſuaſionem, modo non ſermone ſolum & fama, vt inquit Hippocrates *, ſed reuera medicus ſit: quippe qui vere artis medicæ cognitionem ſibi comparauerit ex vniuerſalium theorematum ſcientia, & experientia clarus euaſerit ob longam in particularibus hominibus experientiam. His enim duobus ars me-

* *In lib. de Lege.*

Digitized by Google

medica conſtat *: nam quemadmodum qui iter aliquod ingredi ſtudent, vtroque inuicem vtuntur crure, & qui altero claudicat, vno duntaxat vtitur, & longo ſpatio & ſæpe errans viam peragit: ita ſane, & qui finem cuiuslibet artis conſequi parat, duobus his veluti cruribus vti debet, ſcilicet in vniuerſalibus theorematis methodo, in particularibus exercitatione. His enim inſigni 167
medico exiſtente, fides quædam mirabilis ægrotis de eo inhærebit, ita vt quæcunque imperaturus ſit, perinde fiant & mature, & libenter, atque ſi ea facienda ſint, quæ Delphici Apollinis oraculum ſuadeat. Sed nec illud parui pendendum eſt, vt non immitis habeatur in medendo, ſed dexteritatis amicus, non inuitus ægrotis obſequens: quo enim ſeſe modo cum aliis ante medicum geſſiſſe audierit, eodem etiam, dum ſibi medebitur, inceſſurum putabit. Quod ſi ab ægroto, aut aſper, aut imperitus cenſeatur, tunc medicus id animaduertens, omnium opinionem, quæ de ſe ipſo apud eos eſt, adducet. Et primum dum ſe ab aſperitate excuſabit, meminerit, quæ alias gratificandi cauſſa aliis conceſſerit, quare conſueuiſſe ſe parum deteriorem & cibum & potum, qui tamen ſuauior ægrotis foret, melioribus

* *Gal. lib. 9 meth. med. cap. 6.*

quidem, ſed minus ſuauibus præferre: eo magis, quod videret, quæcunque cum voluptate ſumuntur, quæ paullo deteriora ſint, non modo non amplius manere deteriora, ſed quandoque meliora reddi: quoniam iſta ventriculus amplexetur, & longe facilius concoquat, ſicut illa, quæ diſplicent, refugiat. Augebit vero rei huius fidem, ſi dicet, maximæ ſibi curæ ſanitatem illius eſſe, vel propter amicitiæ nexum, vel propter
168 aliorum, a quibus ſibi diligentiſſime commendatus ſit, quibus omnia debeat, exhortationem: vel propter familiæ miſeriam futuram, ſi ipſe (de quo tamen nullum periculum) deficeret: vel propter probitatem ægroti ipſius. Pariter ſi iudicabit, in ſui peritia non ſatis eſſe apud ægrotum fiduciæ, & hic omnium de ſe opinionem ſpectandam rogabit, & quos ante ſanauerit nominabit, & quanto periculoſiores morbos abſtulerit, & ſe fruſtra accerſitum conqueretur, & niſi pariturus ſibi ſit, interminabitur, ſe fortaſſe non amplius rediturum ad illius curam, quod mederi ſolitus ſit his, a quibus officium ipſius imploretur. Quæ tamen omnia ita dici velim, vt nec metum, nec triſtitiam, nec bilem in ægroto concitet: nam (vt inquit ille)

In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.

CA-

CAPVT X

De perſona eius, cui remedia ſuſcipienda ſunt.

QVoniam vero contigit aliquando, vt quibus remedia propoſita ſint, & ipſi ſemper fortitudinem profeſſi ſint in vita ſua inſtituenda, & alios, tales vt eſſent, hortati fuerint, apudque omnes quoque fortes habiti ſint, iccirco cum eos ad capeſſenda 169
remedia hortabimur, fortitudinem illam obiiciemus: obiicientesque primum dicemus, fortitudinem veram circa terribilia verſari, non dico egeſtatem, exſilium, inimicitias, morbos, infamiam, quod leuia omnia hæc ſint: ſed circa maxime terribilia, qualis eſt mors, atque ea quidem in bello pro communi vtilitate ſuſcepto. Deinde demonſtrabimus, nullum prorſus in eo fortitudinis iam ſupereſſe veſtigium. Nam qui nequeat paullo tenuiorem victum, quam conſueuerit, ferre, quid credendum nobis fore, ſi ſe maioris continentiæ offerat occaſio? Qui poculum medicinale tam facile, tam concinnum, tam benedictum labris admouere formidet, quid facturum putabimus, ſi letale poculum ſumendum? quod tamen plerique non ſolum fortes viri, ſed & alii, quos nemo fortes antea habuerit,

promptiſſime hauſerint? Qui in pauci ſanguinis ex vena tantillum aperta miſſione reluctetur, in qua ſita ſit tota, & certa ipſius ſalus, quanto magis formidaturum hunc vulnera coniiciemus, ex quibus copioſus ſanguis ex confoſſa aliqua corporis parte cum vitæ periculo effluere ſolitus ſit? Quare amiſiſſe nos eam nunc fidem propemodum, quam de ipſo conceperamus, vociferabimus. Nam qui in thalamo timidus repe-
170 titur, remotis arbitris, quomodo hunc nos in caſtris, & bello fortem eſſe poſſe credemus? Qui hauſtum rei alicuius, vel bolum, quem ipſe amariuſculum duntaxat habeat, tantopere deuitet, quomodo hunc nos morti ſeſe expoſiturum vnquam arbitrabimur? Qui propriam vtilitatem ſeruare non poteſt, quomodo hunc communi vtilitati profuturum ſperabimus? Qui tandem ipſe forti animo deſtitutus ſit, quomodo hunc poſſe aliis animum vnquam addere? Quod ſi dixerit, nolle ſe remedia medicinalia pati, eo, quia contemptui ea ſibi ſint omnia, neque ſe de obitu ſuo quicquam vereri, niſi ea perpetiatur: qui enim maiora ſuſtinuerit, poſſe hunc, & febriculam, & cetera huiuſmodi incommoda ſuſtinere; tunc ſane, ita dicere non fortis eſſe, ſed audacis, demonſtra-

bi-

bimus, ſed ita, vt ne ad iram concitemus homines, quod & alias monuimus.

CAPVT XI

De auctoritate ſcriptorum.

MVltifariam ſupra docuimus varios perſuadendi modos, quibus allici ad capienda remedia homines poſſint: reſtat modo vltimo hoc capite, vt ab auctoritate ſcriptorum idipſum tentemus. Sic enim omnium fontium, de quibus ſupra dictum 17
eſt, pertractationem compleuerimus. Non abſurdum itaque nobis videtur, vt veterum auctorum ſcripta (auctores vocamus, qui aliquid arti addiderunt) citentur. Et quantum in illis momentum eſſe debeat, oſtendendum. Quoniam vero multi admodum ſunt medicinæ auctores, ſatis erit ex Hippocrate, Dioſcoride, ac Galeno loca aliqua ad remediorum vſum nos impellentia depromere. Hippocratis igitur præceptum eſt *, *Morbis remedia vſui eſſe, & leuibus quidem leuia, extremis extrema.* Ea porro ipſa opportune admouenda, quoniam ἀκαιρὸς (vt ipſe inquit) ὀξύς. Quamobrem medendum in valde acutis, ſi materia turget, eadem die

M 5 mo-

* 1, *Aph.* 6.

monet, nec moram in talibus, quod pericu-
loſa ſit, contrahendam.

Dioſcoridis eſt etiam aureum illud *: *Satius multo eſſe medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quamuis in vanum recidant, quam per inertiam ac deſidiam in diſcrimen adduci.*

Galeni pariter infinita ſunt in hanc ſententiam oracula, ne dogmata dicam, quorum ex numero afferendum vnum in medio cenſui, pro præſeruatione traditum, vt quanto magis remedia adhibenda pro curatione ſentiat, facile colligamus. Eius itaque talia ſunt in libello de Purgatione verba †: *Qui ſani adhuc ſunt, verum ægrotaturi,*
172 *niſi fuerint euacuati, vere ineunte ſtatim inaniri debent vel ſanguinis miſſione, ſi morbis ab humorum copia procuratis, quos* πληθωρικοὺς *vocant, corripiantur, aut purgatione, ſi ex corruptione factis conflictentur.* Hæc ergo aut ſimilia adducenda ſunt ex auctoribus dicta, mox quantum in illis momentum eſſe debeat, oſtendendum. Quod ſane recte fiet, Imperatorum ac medicorum legibus inter ſe comparatis. Imperatorum plane leges circa externa bona verſantur, quæ cuiuſque ſunt vnicuique tribuentes, domos, agros, & cetera huiuſcemodi. Quæ vero medi-
co-

* *Lib. 6 c. 36.* † *In princip.*

corum leges ſunt, circa corporis bona ſunt omnes, ſanitatem eius conſeruantes præſentem, & amiſſam reſtituentes. Quantum vero plus ſit ſanitatem corpori præſtare, quam externa bona, omnes norunt. Quamobrem cum videamus, ratas ac firmas eſſe Imperatorias ipſas leges, & ſumma ab omnibus veneratione coli, nec cur quicquam in illis hoc vel alio modo ſtatutum ſit, quæri, cur non & medicorum legibus momenti tantum inerit, vt firmæ ſint, vt colantur, vt de illis nemo ambigat: præcipue vero, cum qui Imperatorias leges conſtituere Philoſophi, medicas quoque conſtituerint? qui namque medicus eſt, idem & philoſophus. Sed nihil fortaſſe rectius, quam de auctorum ſcriptis loquentes, quid in hac re Galenus ſentiat afferamus. Ille igitur quodam 171
loco * hæc ipſa verba habet: *Quando in viri ſapientis libro ſermo inuenitur aliquis, manifeſtum habens mendacium, non ſine ratione legentes contingit dubitare, & primum quidem ſibiipſis diffidere, quaſi neque illa, quæ ſint manifeſta, noſcentibus; deinde ſuſpicari, ne quod falſum fuerit interiectum.* Quod ſi vel in re tali, ob reuerentiam auctorum, non eſt obloquendum contra illos, quid ergo cum ex omnium conſenſu approbata præcepta tra-

* 6, *Aph.* 34.

tradunt, faciundum? nonne acquieſcendum eorum dictis? nonne amplectenda omni ſtudio, quæ nobis imperant? Sed iam operi finem imponamus licet. Tractatum namque eſt, quatenus ad vitam humanam confert, de animi affectibus. Suppoſito enim eo, quod apud omnes conſtat, nempe humanæ vitæ hoſtes eſſe illos animi affectus, de quibus egimus, nos ſane hominem iiſdem pro portione armis induimus, quibus aduerſus eos certare poſſit, quibus vnusquiſque armari ſolet, cum pugna illi ineunda cum hoſte eſt. Præſeruationem namque clipei loco tradidimus, quo venientes animi affectus reiiciat: curationem vero vice gladii, quo iam impactos reſecet.

LAVS DEO.

IN-

INDEX

rerum præcipuarum, maximeque notabilium.

A.

A*Er* optimus qualis, 70, in quo climate ſit ſtatuendus, 122, mutandus interdum, & quibus de cauſſis, 100.

Aegritudo multas ſecum trahit miſerias, 152 ſq.

Aetas liberorum inſtituendorum ab antiquis in certa ſeptennia diſtributa fuit, 40.

Affectus animi alio modo a rhetoribus, alio a medicis, alio a philoſophis conſiderantur, 14, quid ſint, 14 ſeq. quotuplices ſint, 15 ſq. vnde oriantur, ib. quam multum poſſint ad valetudinem & ægritudinem corporis 25. ſq. quomodo ex ſententia Epicuri compeſcendi ſint, 78.

Affectus animi ægrotantium, 26, contingentes in vſu remediorum medicinalium, 144 ſq. orientes ex corporis pulcritudine inter mares & feminas, 131.

Anima & *corporis* mutua ſocietas, 7 ſq. mutua reactio, 16. 21.

Animæ rationalis immortalitas vnde nobis conſtet, 10 ſq. an credita fuerit Galeno, 11 ſq.

Animi bona quæ, 112, quomodo acquirantur, 119.

Ars

Ars duplex circa duplex pulcritudinis genus, 134, *exornatoria* in quo conſiſtat, ib. *comptoria* quem ſcopum habeat, ib.
Auctorum veterum ſcripta quanti facienda, 87, ſententiæ eorum de remediis ſumendis, 85 ſq.

B.

Balbutire quid ſit, 138, balbutiei cauſſæ, 138 ſq. eiusdem cura, 139 ſq. quæ eius ſpecies haud diſpliceat, 137.
Barba productio ob menſtrua ad os ſublata, 61.
Beneuolentia quid ſit, 116.
Bonorum genera tria, 112
Brutorum animalium diligentia in vſu remediorum pro ſui ſalute, 158 ſq.

C.

Cautio quid medicis vocetur, 84.
Cerebrum roborantia, 81.
Cibi laudabiles qui ſint, diſci poteſt ex Galeno, 123, quinam illi ſint, 103, quinam melancholiam cauſſentur, 102, *praui* ſunt fugiendi, 104, *calidi* bileſcunt, 54, *cibi menſura* vnde ſumenda, 56.
Comptoria artis ſcopus, 134.
Concoctio opus ſacrum, 169.
Confidentia vnde oriatur, 63.
Conſtantiſſimi in doloribus, 72
Cordis facultas duplex, 62.
Corporis humani conſtitutio & fragilitas, 147, proceritas in quo conſiſtat, 136 corporis quæ ſint bona, 112, corporis malorum præſeruatio per moralem philoſophiam, 71 ſq.
Corroborantia, 81.
Curæ nocent corpori, 76.

D. *Dia-*

D.

Diata quid ſit ex vulgi ſententia, 144.
Dolorum conſtans tolerantia, 72.

E.

Educatio liberorum apud veteres varia ex ætatis varietate, 40, *puerorum* quibus committenda ſit, 90, magnam habet vim, ib.
Exemplorum vis ad perſuadendum quanta ſit, 161.
Exercitationis vis quanta ſit, 96, 128.
Exhilarationi inducendæ confectio opportuna, 82.
Externa bona quæ dicenda, 112, vnde & quomodo acquirantur, 119.

F.

Febrium genera quot ſint, 124 ſq.
Fiducia vnde oriatur, 63.
Fortis quomodo ad remedia medicinalia adducendus ſit, 183.
Furoris definitio, 63, differentia a phrenitide, ib. præſeruatio & cura, 64 ſq.

G.

Gracilitatis cauſſæ, 129.

H.

Hominis dignitas & ſtructura 4, cura de rebus ſibi caris maxima 154 ſq. negligentia in ſui conſeruatione 159, natura tendit ad ſocialitatem 116.

I.

Iecur obſtructionibus obnoxium eſt, 59, quibus rebus corroboretur 81.
Indicationes curatiuæ 126.
Inedia effectus qualis 57 ſq.
Iniuria quot modis alteri fieri poſſit 33.

Intem-

Intemperiei ſpecies, 126., eius ſine materia & cum materia, in parte & in toto curatio, ibid.
Inuidiæ etymologia 111, definitio 110 ſq. partes ſubiectiuæ 111, differentiæ ſpecificæ 112 cauſſæ & fontes 112 ſq. ſpeciatim apud feminas 135, ſq. ſigna & accidentia 115, actus quomodo fiat 112, eiuſd. noxa 115, exempla 113 ſq. remotio per philoſophiam moralem 116, per medendi artem, 120.
Ira definitio 29, diuiſio 30, diuerſi in homine gradus 36 ſq. cauſſa 33, accidentia ſæuiſſima 44 ſq. damnum & noxa 43, 44 ſq. præſeruatio 37 ſq. 42 ſq. 50 ſq. curatio, ibid.

L.

Læſio ſiue iniuria triplici fit modo, 33, quorum quidem vnusquisque trifariam contingit, ibid.
Legum medicinalium & imperatoriarum comparatio 186.
Libido, quid ſit 16, quomodo differat a lætitia ibid.

M.

Medica ars quibus rebus conſtet, 180.
Medicamentorum exhibitio iucunda eſſe debet 176, illorum iuuamentum tarde aliquando videtur ibid. eorum quomodo ſuadenda tolerantia ib. retinendorum ratio 179.
Medicorum ſtudium in quo conſiſtat 2 ſq. illorum inuenta pro hominis vtilitate ib. qualitates & virtutes, 180 ſq.
Melancholia definitio 92, ſpecies 92 ſq. variæ imagines 95 ſq. præſeruatio & cura per philoſophiam moralem 96 ſq. nec non per medendi artem 100 ſq.

Metus

Metus definitio 84, partes ſubiectiuæ ibid. ſigna & ſymptomata ib. & ſq. cauſſæ 87, præſeruatio & cura per philoſophiam moralem 88
Mæſtitia character melancholiæ 94
Morbillorum ſeminarium 149
Morborum cauſſæ quot ſint 121 ſq. genera quot ſint 123 ſq.
Motus quomodo calorem faciat 52, qualis triſtitiam auferat 78

N.

Natura vis 96, ſtimulus ad corporis humani neceſſitates faciens 170, inſtrumenta pro nutritione ſingularum corporis partium 58
Neruos roborantia 82

O.

Obeſitatis cauſſæ 129 ſq.
Obſtructionum effectus 61
Odoris vis an etiam nutriat 171
Opum contemtores 71

P.

Patientia quomodo adſueſcendum ſit 46
Philoſophia moralis in tres partes diuiſio 39
Phlebotomia vtilitas ſumma 173, tolerantia quomodo ſuadenda 172 ſq. inſtituendæ ratio 172
Pulcritudo corporis beneuolentiam conciliat 132, duplex eſt 134

R.

Remediorum medicinalium neceſſitas 147, vtilitas 161, commoditas 163
Repletionis nimiæ effectus peſſimi 168
Rerum omnium vtilitas ad hominem habita 154 ſq.

Roborantia cerebrum 81, nervos 82, ventriculum, ibid.
Romanorum priſcorum temperantia 168

S.

Sanitatis definitio 121, commoda & ſolatia 153, ſcopi duo 123, conſeruatio & conſtitutio 121
Saturitatis effectus euidentiſſimi 57
Sceptrum regium quale effectum ab antiquis 50
Sectatorum pertinacia 173
Senſuum externorum exhilaratio quomodo inuenienda 79
Solutionis continui ſpecies, 124

T.

Temperantia Romanorum priſcorum 168
Triſtitia definitio 68, cauſſæ ibid. & 70, ſigna 69, præſeruatio & cura per philoſophiam moralem 70 ſq. per medendi artem 77 ſq.

V.

Variolarum ſeminarium 149
Velocitatis prærequiſita 120, impedimenta ibid.
Ventriculi vſus, figura, & ſubſtantia 169, vires roborantia 82
Victus tenuis tolerantia quomodo ſuadenda 170
Vinum quibus a Platone conceſſum & interdictum 54
Virium conſeruatio & acquiſitio 128
Virtus fortes animos facit 89
Viuendi ratio antiquorum & recentiorum in cibo & potu 148
Voluntas quid ſit 16

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google
00565653D